

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง

โดย
นายเจตนา พัฒนจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

โดย
นายเจตนา พัฒนจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT CASE STUDY WAT TARN
COMMUNITY PA-MOK DISTRICT ANG-THONG PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT)
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2019
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

58112303 : การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

นาย เจตนา พัฒนจันทร์: การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ พึ่งประชา

การวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทำความเข้าใจบริบทของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และสร้างองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย จนนำไปสู่การร่วมกันสร้างแนวทางการพัฒนาโดยใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นต้นทุนในการพัฒนา โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนวัดตาล ไม่ได้กระจายการท่องเที่ยวออกไปทั้งตำบลหรือทั่วทั้งหมู่บ้านคงอยู่ในรูปศูนย์การเรียนรู้ การที่ชุมชนมีความเข้าใจว่าชุมชนของตนเองเป็นชุมชนท่องเที่ยวเนื่องมาจาก การเกิดขึ้นของที่พักโฮมสเตย์ที่ดำเนินการมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยได้รับการรับรองจากภาครัฐ รวมไปถึงการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและ องค์กรอิสระ เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นป้ายบอกสถานที่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของตุ๊กตาชาววัง ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือชุมชนไม่สามารถจัดการตนเองได้ บทความชิ้นนี้จึงได้นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเองจนนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยอาศัยแนวทางการพัฒนา 5 ด้าน จากเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของประเทศไทย ประกอบไปด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

58112303 : Major (CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT)

Keyword : tourism of the local community, action research

MR. JETANA PATANACHAN : COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT
CASE STUDY WAT TARN COMMUNITY PA-MOK DISTRICT ANG-THONG PROVINCE THESIS
ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR EKARIN PHUNGPRACHA

This research studies on tourism of the local community, Wat Tan located in Bangadej, Ang Thong - aims to understand the context of tourism in the community from the past to the present and create knowledge for target group leading to the joint development of the concept of utilizing cultural and tourism resources for development. The research applies participation action research which it was found that the tourism in the Wat Tan community is not fully covered throughout the district or the village. The people in the community still have an understanding that the increasing tourism rate is due to the growth of homestays that have been operating for a long time by being supported from the public sector, as well as several various factors from the public, private or independent sectors - such as location signs and packaging design of palace dolls. One of the main problems of the tourism development in the community is that the people cannot manage themselves, hence, this article presents the concepts of tourism management to enable the community to learn and lead the tourism management by applying the 5 development approaches from the criteria of the community tourism development in Thailand; 1) community tourism management, 2) economics, society, and life quality 3) conservation and promotion of community's cultural heritage, 4) systematic and sustainable natural and environmental resource management, and 5) tourism service quality within the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางอย่างดียิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ พึ่งประชา อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง รวมไปถึงคณาจารย์ต่าง ๆ อันผู้เขียนมิได้เอ่ยนาม ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางด้านวิชาการแก่ผู้เขียน รวมทั้งได้แต่งตำราให้ผู้เขียนได้ใช้ค้นคว้า อ้างอิง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณพื้นที่วิจัยและชาวชุมชนวัดตาลเหนือ และวัดตาลใต้ รวมไปถึงกลุ่มตุ๊กตาชาววัง ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอดในเรื่องข้อมูล อาหาร รวมไปถึงที่พักในคราวที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ และให้โอกาสผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของท่าน ผู้วิจัยรับรู้ได้ถึงความร่วมมือ ความหวังดี และเอ็นดูผู้วิจัยเหมือนมิตรสหายเสมอมา

ขอขอบคุณ ดร.สมจินต์ ชาญกระเป๋ ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๗ ผู้บังคับบัญชาของผู้วิจัยที่สนับสนุนการทำงานและการศึกษาในครั้งนี้ซึ่งยังประโยชน์แก่การศึกษาของผู้วิจัยไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ดี รวมไปถึงพี่น้องเพื่อนร่วมงานของผู้วิจัยทุกท่านที่สง่ากำลังใจให้ข้าพเจ้าทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณบิดามารดา ที่อบรมเลี้ยงดูสั่งสอนสนับสนุนด้านการศึกษา ให้ความรักและกำลังใจผู้วิจัยมาโดยตลอด ภรรยาและครอบครัวที่คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษา ผู้เขียนขอยกความดีทั้งหมดแต่ท่านอาจารย์รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ พึ่งประชา และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใดผู้วิจัยน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

เจตนา พัฒนจันทร์

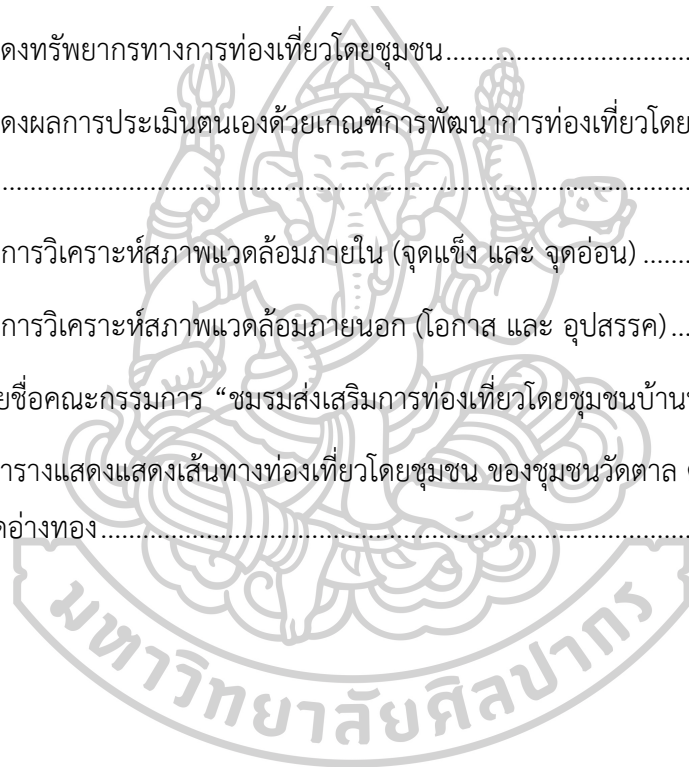
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญรูปภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
3. ขอบเขตด้านประชากร	7
4. ขอบเขตด้านเนื้อหาและแนวคิด	7
5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
1. ทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	8
2. ทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research).....	15
3. ที่มาและความสำคัญของเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย	29
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	39
1. วิธีวิจัย.....	41
2. ประชากรในการศึกษา.....	43
3. เครื่องมือที่ใช้การ	43

บทที่ 4 ข้อมูลพื้นที่ศึกษา	47
1. ข้อมูลพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง	47
2. ข้อมูลประวัติและสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน	73
3. สรุปข้อมูลพื้นที่ศึกษา	82
บทที่ 5 กระบวนการและขั้นตอนการศึกษา	85
1. กิจกรรมที่ 1 การจัดประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group)	85
2. กิจกรรมที่ 2 การประชุมในการให้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	88
3. กิจกรรมที่ 3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสืบค้นข้อมูลชุมชน	91
4. กิจกรรมที่ 4 การประชุมเพื่อค้นหาข้อมูลและระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ประเมิน ตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย	95
5. กิจกรรมที่ 5 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis)	97
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	107
1. สรุปผลการศึกษา	107
2. ข้อเสนอแนะ	112
รายการอ้างอิง	114
ภาคผนวก.....	118
ประวัติผู้เขียน.....	134

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	40
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากร หมู่ที่ 1-2 ของตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง	55
ตารางที่ 3 การเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านบางเสด็จและวัดท่าสุทธาวาส	67
ตารางที่ 4 งานประเพณีในรอบปีของชุมชนวัดศาลาลำดวน ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง	72
ตารางที่ 5 แสดงทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	93
ตารางที่ 6 แสดงผลการประเมินตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย	97
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง และ จุดอ่อน)	98
ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส และ อุปสรรค).....	99
ตารางที่ 9 รายชื่อคณะกรรมการ “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ”	102
ตารางที่ 10 ตารางแสดงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนวัดศาลาลำดวน ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง.....	105

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 เป้าหมายของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มา (วรพงศ์ ผูกภู, 2562: ระบบออนไลน์).....	16
ภาพที่ 2 ผังวงจรการพัฒนาตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย	30
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual Framework).....	46
ภาพที่ 4 แผนที่จังหวัดอ่างทอง	48
ภาพที่ 5 แผนทบทบบางเสด็จ.....	54
ภาพที่ 6 แผนที่การเดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32.....	54
ภาพที่ 7 ผู้สูงอายุหารายได้จากประดิษฐ์ชิ้นส่วนตุ๊กตาชาววัง และการทำกำนัรูป ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	56
ภาพที่ 8 กิจกรรมสอนปั้นตุ๊กตาชาววัง ถ่ายภาพเมื่อ 13 กันยายน 2562	57
ภาพที่ 9 โรงสีเทพประทาน ถ่ายภาพเมื่อ 13 กันยายน 2562.....	58
ภาพที่ 10 นางรุจี วิจิตตรานุกฤษ์ อดีตประธานศูนย์ตุ๊กตาชาววังกำลังประดิษฐ์ผลงาน ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	59
ภาพที่ 11 คุณบัณฑิต โกศลสิทธิ์และผลงานถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	60
ภาพที่ 12 บรรจง เหมทอง หรือช่างโจถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562	60
ภาพที่ 13 Time line การประกอบอาชีพชุมชนบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง	62
ภาพที่ 14 โรงเรียนวัดสระแก้วและโรงเรียนวัดท่า ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	63
ภาพที่ 15 โรงเรียนวัดสระแก้วและโรงเรียนวัดท่า ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562	64
ภาพที่ 16 ทำน้ำบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ชุมชนเชื่อว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้ข้ามทัพ ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	66
ภาพที่ 17 วัดท่าสุทธาวาสและพระตำหนักสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	67
ภาพที่ 18 Time line ที่มาของการท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง	74

ภาพที่ 19 ศูนย์และพิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาชาววัง งบประมาณ 5,000,000 บาท โดยมี องค์การบริหารส่วนตำบลบางเสด็จเป็นผู้ของงบประมาณในการสร้าง ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	79
ภาพที่ 20 แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนบางเสด็จ และ ภาพวาดริมตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด	80
ภาพที่ 21 ห้องสุขาบริเวณศูนย์ตุ๊กตาชาววัง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอ่างทอง.....	80
ภาพที่ 22 การปรับปรุงภูมิทัศน์ และการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของพัฒนาการ อำเภอป่าโมก	81
ภาพที่ 23 ป้ายเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดอ่างทองและป้ายสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้การสนับสนุน ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	81
ภาพที่ 24 อาหารท้องถิ่น ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562.....	82
ภาพที่ 25 ผู้ใหญ่นารี สุปณี ถ่ายภาพเมื่อ 20 สิงหาคม 2562.....	86
ภาพที่ 26 น.อ มานิต แสงประไพ (เสื้อลายสก็อต) ถ่ายภาพในงานกฐินสามัคคีวัดท่าสุทธาวาสวันที่ 3 พฤศจิกายน 2562.....	87
ภาพที่ 27 นายไพโรจน์ ชูจันทร์ (เสื้อสีม่วง) ถ่ายภาพในงานกฐินสามัคคีวัดท่าสุทธาวาสวันที่ 3 พฤศจิกายน 2562.....	87
ภาพที่ 28 ชุมชนร่วมกันทำแผนที่เดินดินหรือแผนที่ชุมชนของหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2.....	91
ภาพที่ 29 แผนที่ชุมชนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2	92
ภาพที่ 30 ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวชุมชนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2.....	93
ภาพที่ 31 เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย เทียบเท่ากับหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวของ GSTC	96
ภาพที่ 32 กิจกรรม Work Shop วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis) ถ่ายภาพเมื่อ 15 กันยายน 2562.....	100
ภาพที่ 33 โครงสร้างชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ	103

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทั่วทั้งโลกในยุคการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเฟื่องฟูนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยก่อนหน้านั้นมีการเดินทางเพื่อการค้าขาย เพื่อจาริกแสวงบุญ เพื่อการผจญภัยหรือทำสงคราม แต่ไม่มีการเดินทางเพื่อการเดินทางเหมือนการท่องเที่ยวที่เรารู้จักในปัจจุบัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538) ความต้องการท่องเที่ยวแพร่ขยายมากขึ้นในโลกสมัยใหม่ (Modern World) ภายหลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรมในสหราชอาณาจักรและอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความต้องการพักผ่อนหย่อนใจและตากอากาศของผู้คนได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างสู่การเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) อันมาจากความเจริญของระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และการคมนาคมขนส่ง (Sezgin and Yolal, 2012) ดังนั้นจากที่กล่าวมาจะเห็นถึงวิวัฒนาการของการท่องเที่ยวจากอดีตที่เป็นเพียงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาหรือค้าขายเมื่อกาลเวลาผ่านไประบบต่าง ๆ ถูกพัฒนาขึ้นทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตได้มีการปรับเปลี่ยนไป การเดินทางจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งสะดวกสบายขึ้น ความต้องการในการพักผ่อนเปลี่ยนบรรยากาศจึงเกิดขึ้น และพัฒนาการไปสู่การท่องเที่ยวจนนำมาถึง อุตสาหกรรมทางการท่องเที่ยวในการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ถูกนำมาใช้ในนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและรายได้มหาศาลเข้าสู่ประเทศซึ่งถูกผลักดันให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่องกว่า 4 ทศวรรษ ที่ประเทศไทยหันมาพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอันโด่งดัง “Visit Thailand Year” ในปี 2530 และ “Amazing Thailand” ในปี 2547 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักและกลายเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่งด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียอย่างสม่ำเสมอโดยตลอด (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2551) แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมหาศาล แต่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าพื้นที่ใดก็ตามหากได้รับการพัฒนาหรือมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นแล้ว ย่อมที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) เน้นการบริโภคในด้านต่าง ๆ ในรูปแบบเดียวกัน ทั้งการเดินทาง อุบัติเหตุ บริโภค ซึ่งก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณของเสีย ขยะหรือสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ และมลพิษ รวมถึงความเสี่ยงในการสร้างความเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมเดิมให้ผิดเพี้ยนไป เพื่อตอบสนองความ

ต้องการของนักท่องเที่ยวและนำพารายได้ที่จะเข้ามาสู่ชุมชน การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีผลกระทบบางด้านสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) (อัญญารัตน์ ธนาวรรณ และ มณีวรรณ ผิวนิม, 2557) ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม จากการท่องเที่ยวของ อ.เชียงคาน จังหวัดเลย ที่เดิมมีการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไปอย่างช้า ๆ แต่การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ทำให้เชียงคานเริ่มมีปัญหาขึ้นหลายประการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวถือว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบหาทางแก้ไข ในขณะที่ด้านทรัพยากรด้านธรรมชาติ (Pleumarom, 2002) ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตัวเลขทางเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวแบบมวลชนในภูมิภาคนี้ได้ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของภูมิภาคและชุมชน

ปัจจุบันในขณะที่ประเทศไทยพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจไปอย่างมาก โดยลืมนึกถึงผลกระทบที่ตามมาแก่นักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ไม่มีคุณภาพหรือบริษัทนำเที่ยวไม่ได้มาตรฐานเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ตามหน้าหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน การมองการท่องเที่ยวจากแง่มุมของรัฐและภาคธุรกิจเอกชนเป็นการมองแบบการสั่งการจากด้านบนลงล่างและเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินจากรายได้เป็นสำคัญ ดังเช่นกรณีที่นักท่องเที่ยวเยอะจนส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เกาะ พีพี อ่าวมาหยา ที่ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวล้นหลามจนจินตนาการซึ่งแม้จะสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศวันละ 1.6 ล้านบาท แต่ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นในขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวเท่าเดิม อีกทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติก็กลับลดลง เช่น จำนวนปะการังที่ถูกทำลาย (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2551) รวมถึงนโยบายการก่อสร้าง สนามบินขนาดเล็ก ท่าเรือน้ำลึก ท่าเรือสำราญ (Post today 27 มิถุนายน 2559) ซึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังให้ความสำคัญกับ “จำนวน” มากกว่า “คุณภาพ” ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากร การขยายตัวของนักท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณหรือการแสวงหารายได้จากนักท่องเที่ยว ในขณะที่การรองรับขยายไปไม่ทันทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีปัญหาเรื่องการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว (แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยมีหน่วยงานทางการตลาดทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งได้รับงบประมาณจำนวนมหาศาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในขณะที่หน่วยงานที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมนั้นกลับมีจำนวนน้อยมากทั้งบุคลากรและงบประมาณ เมื่อเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย

จากปรากฏการณ์การท่องเที่ยวกระแสหลักแบบมวลชน (Mass Tourism) ทำให้เกิดปัญหาถึงความฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพยากรของการท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ

สังคม รวมถึงวัฒนธรรม ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1980 เป็นต้นมาได้มีการเสนอแนวทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่นอกเหนือการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น พันธมิตรสากลเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศโลกที่สาม (The Ecumenical Coalition on Third world Tourism: ECTWT) องค์กรดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในท้องถิ่น โดย ECTWT ได้เสนอแนวทาง “การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่” (Alternative Tourism) โดยแนวคิดดังกล่าวนับเป็นความท้าทายรูปแบบของการท่องเที่ยวมวลชนและการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนา แนวคิดดังกล่าวไม่ได้คำนึงเพียงเศรษฐกิจในภาพใหญ่ แต่ยังให้ความสำคัญอย่างมากกับการท่องเที่ยวในภาพเล็ก เช่น ชุมชนในฐานะเจ้าของบ้านมากขึ้น กระทั่งเป็นต้นแบบแนวคิดที่พัฒนาไปสู่แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) และยิ่งพยายามเสนอแนวทางในการปรับตัวของนักท่องเที่ยว (บุญยสุภษฏ์ อเนกสุข, 2558) รวมไปถึงกระแสของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดการโอนถ่ายข้อมูลที่รวดเร็วฉับไวมากขึ้น นั้นทำให้พฤติกรรมและการเข้าถึงข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไปจากเดิม นอกจากการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) แล้ว แนวคิดของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ได้ถูกเผยแพร่ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2515 โดยองค์กรสหประชาชาติ (UN) ได้จัดประชุมและได้ข้อสรุปให้ประเทศสมาชิกใส่ใจสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น โดยเน้นการพัฒนาควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชน เนื่องจากเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างสังคมที่เกิดขึ้น (Theobald ,Global Tourism: The next Decade,1994, อ้างถึงใน กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรีนญา แสงลิ้มสุวรรณ, 2555) ต่อมากรอบแนวคิดของความยั่งยืนนี้ได้ขยายไปครอบคลุมในหลายมิติรวมถึงทางด้านวัฒนธรรมด้วย แนวคิดนี้จึงตั้งอยู่บนคำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือการท่องเที่ยวที่ทำให้เศรษฐกิจเจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวและต้องไม่ส่งผลเสียต่อมูลค่าทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น รวมถึงโครงสร้างทางสังคมของพื้นที่นั้นด้วยหลักการพัฒนาที่สำคัญ (Swarbrook, 1994, อ้างถึงใน กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรีนญา แสงลิ้มสุวรรณ, 2556)

ในปัจจุบันรูปแบบของการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปจาก (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้จัดทำในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง สร้างภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม โดยยังคงยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนและคนเป็นศูนย์กลาง วิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการ

พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในขณะที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่าง ๆ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ได้ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับกรอบเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่องค์ระหว่างประเทศกำหนดขึ้น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals: SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการพัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยและไทยแลนด์ 4.0

ในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวได้หันมาสนใจการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม/ เฉพาะทาง (Niche Tourism) โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism หรือ CBT) มากขึ้น โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนชุมชนหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาการชุมชนตนเองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จะเห็นได้จาก บริษัทเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวทางเลือกหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้นเช่น บริษัท Local alike จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ให้นิยามตนเองว่า “เป็นกิจการเพื่อสังคมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เชื่อมต่อนักท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ สร้างสรรค์ และเกิดประสบการณ์สุดพิเศษร่วมกัน” (Localalike, 2562: ระบุออนไลน์) หรือแม้แต่โครงการภาครัฐที่เข้าไปสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น โครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของกรมพัฒนาชุมชน โครงการจากภาครัฐวิสาหกิจ โครงการชุมชนประชารัฐสี่หมูปู ประจำปี 2562 ภายใต้นวัตกรรม “GSB SMART HOMESTAY โฮมสเตย์มีสไตล์” ของธนาคารออมสิน เป็นต้น (ธนาคารออมสิน, 2563 :ระบุออนไลน์)

แม้การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านนี้จะมีสูงขึ้นมา ในอีกด้านหนึ่งชุมชนที่เป็นเป้าหมายของโครงการเหล่านี้ก็มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวเช่นกัน ปัจจัยหนึ่งของการล้มเหลวนั้นคือชุมชนไม่ได้เตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาที่มีอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเห็นได้จากข่าวสารตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือเว็บไซต์ต่าง ๆ เช่นสำนักงานข่าวไทยพีบีเอสเสนอ บทสัมภาษณ์ นายเมืองมนต์ สุขพันธุ์ ผู้ใหญ่บ้าน กุดตาไถ่พัฒนา จังหวัดกาฬสินธุ์ บอกว่า “ตั้งแต่เปิดโครงการมายังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่หมู่บ้าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะที่นี่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยว แต่กลับนำงบประมาณมาสนับสนุนด้านนี้ เช่นทำโฮมสเตย์ ทั้งที่ชาวบ้านต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างเช่นผ้าอ้อมคราม และผ้าทอลายซิดให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น มีตลาดรองรับ สิ่งที่เกิดขึ้นจึงไม่ตอบโจทย์ความต้องการของชาวบ้านได้” (ไทยพีบีเอส, 2563: ระบุออนไลน์) ซึ่งสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินพบประเด็นความเสี่ยงสำคัญที่ทำให้ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ เกินกว่าร้อยละ 50 ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และได้แจ้งข้อคิดเห็นมายังกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะ การดำเนินโครงการยังไม่สามารถพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ใช้อัด

ลักษณะของชุมชนที่มีความแตกต่างมาเป็นจุดขายได้หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ไม่มีความชัดเจนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม (หนังสือที่ มท 0408.7/ ว 1502 ลงวันที่ 15กรกฎาคม 2562 ,กรมพัฒนาชุมชน) อย่างไรก็ตามปัจจัยของความสำคัญของโครงการก็เช่นกัน ที่มีความพร้อมและหยิบโอกาสที่ภาครัฐยื่นให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีความพร้อมหรือมีประสบการณ์ในการดำเนินการเรื่องนั้น ๆ อยู่แล้ว เช่น สำนักข่าวประชาชาติธุรกิจออนไลน์ ได้นำเสนอข่าว นายลือชัย เจริญทรัพย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ได้ลงพื้นที่เยี่ยมชมชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านเขาหลัก หมู่ 7 ต.น้ำผุด อ.เมืองตรัง ซึ่งได้รับการคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยติด 1 ใน 50 ชุมชนระดับประเทศ ที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ ซึ่งได้รับเงินรางวัล 3 แสนบาท จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อต่อยอดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน พร้อมเชิญชวนนักท่องเที่ยวชนสัมพันธ์วิถีชุมชนธรรมชาติและอาหารท้องถิ่นอร่อย และกิจกรรมล่องแก่งชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านเขาหลัก หมู่ 7 ต.น้ำผุด อ.เมืองตรัง “หัวใจสำคัญอีกอันหนึ่งคือ ประชาชนในชุมชนต้องมีรายได้ ส่วนหนึ่งมีรายได้จากการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน เช่น ยาง ปาล์ม ซึ่งขณะนี้ได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านราคา แต่อีกส่วนหนึ่งมาจากโครงการ OTOP นวัตวิถี อย่างน้อยผลิตภัณฑ์ที่ประชาชนคิดเอามา รวมกันและพัฒนา และตนได้ให้นโยบายกับข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ว่าชุมชน ภาคประชาชน หรือภาคประชาสังคมต้องคิด ราชการต้องสนับสนุน เพราะราชการมีกรอบระเบียบ ซึ่งบ้านเขาหลักจะต้องมีสตอรี่ (Story) เพื่อแนะนำสู่คนภายนอก” (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2563:ระบบออนไลน์) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังถูกขับเคลื่อนจากหน่วยงานทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องผ่านยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งถูกประกาศโดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ทั้งยังประกาศเขตการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนผ่านการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากเหตุผลข้างต้นผู้ศึกษา มองว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาชุมชนได้ในหลายมิติเช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนนั้น ๆ ว่าเหมาะสมกับการท่องเที่ยวประเภทใด จากการประกาศเขตการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี นั้น ส่วนใหญ่ลักษณะของการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวกระแสหลักแบบมวลชน หรือ การท่องเที่ยวทางเลือกแล้วแต่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นหลักทั้งสิ้น ผู้ศึกษาได้

กำหนดพื้นที่เป้าหมายคือ พื้นที่ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง อันเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในด้านของการเป็นแหล่งทำหัตถกรรมตุ๊กตาชาววัง โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริให้ชาวบ้านประดิษฐ์เป็นอาชีพเสริม แต่นอกจากตุ๊กตาชาววังแล้วบางเสด็จเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์จนถึง นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก เช่นจิตรกรรมฝาผนังที่วัดท่าสุทธาวาส ความเชื่อเรื่องเส้นทางข้ามทัพของพระนเรศวรมหาราช ประเพณีการก่อบพระเจดีย์ทรายน้ำไหล ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ การทำไม้ก้านธูปซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน อาหารท้องถิ่นที่ใช้วัตถุดิบในท้องที่เช่นปลาแม่น้ำพีชผักในชุมชน และการทำสวนเกษตรอินทรีย์ โดยในปัจจุบันชุมชนมีปัญหาด้าน สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันสังคมของบางเสด็จเป็นชุมชนของผู้สูงอายุและเด็ก วัยรุ่น หนุ่มสาววัยทำงานในชุมชนตำบลบางเสด็จนิยมเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงเป็นส่วนมาก ทำให้เรื่องราววัฒนธรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมของบางเสด็จขาดความใส่ใจจากกลุ่มวัยรุ่น และไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการประกอบอาชีพหลักและมีแนวโน้มที่จะค่อย ๆ จางหายไป ขาดคนสืบสานภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ชุมชนบางเสด็จยังเป็นเป้าหมายของโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของภาครัฐ หลายโครงการทั้งที่ดำเนินการผ่านไปแล้วและกำลังจะมาดำเนินการใหม่ ดังนั้น การวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง จึงเป็นประโยชน์ในการนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็นทุน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเองจนนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทองมีวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

- 2.1 เพื่อให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทของชุมชนตนเองในด้านการท่องเที่ยวได้
- 2.2 เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้แก่ชุมชน
- 2.3 นำผลวิเคราะห์และองค์ความรู้ มาส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ศึกษา คือบุคคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงจำนวน 30 คน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวในชุมชน และเป็นคณะกรรมการที่ดำเนินการอยู่จริงในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และประชาชนทั่วไปที่ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง

4. ขอบเขตด้านเนื้อหาและแนวคิด

มุ่งเน้นศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism :CBT) โดยใช้ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็นทุนในการสร้างแนวทางการพัฒนาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเนื่องจากลักษณะกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง เป็นลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นหลัก การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการโดยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่มุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักได้ว่า “ตนเองเป็นใคร” “เราต้องการจะก้าวไปไหน” และเราจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทองเป็นการดำเนินการโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ และแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเองว่า “ตนเองเป็นใคร” “เราต้องการจะก้าวไปไหน” และ “เราจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร” เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีกว่าปัจจุบัน จนนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนได้สำรวจตนเองว่าตนเองนั้น ต้องปรับปรุงเรื่องอะไร และควรพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วด้านไหนให้โดดเด่นมากยิ่งขึ้น ชุมชนมีทุนที่เรียกว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอะไรบ้างที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อยอดนำเสนอชุมชนตนเองและสร้างมูลค่าได้ ชุมชนจะได้ร่วมกันระดมสมองในการผลิตแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองตามยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแห่งชาติ เพื่อสามารถนำไปบูรณาการกับหน่วยงานที่สามารถให้การสนับสนุน ในด้านการพัฒนาบุคลากร หรือด้านงบประมาณได้ในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง” เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบในการขับเคลื่อน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับการรู้จักและความสามารถในการประเมินตนเองได้ของชุมชน ผู้วิจัยจึงต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)
2. ทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
3. ที่มาและความสำคัญของเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของสหประชาชาติ (World Commission on Environment and Development, 1987. ได้ตีพิมพ์ รายงานที่ชื่อ “Our Common Future” (Oxford and New York: Oxford University Press, 1987) ที่ได้ให้แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ไว้เป็นครั้งแรก ที่เน้นให้โลกเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงการท่องเที่ยวที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายและในชุมชนที่เน้นให้เห็นว่าชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา มิใช่ต้องรับคำสั่งจากใคร สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น นักพัฒนาหรือที่ปรึกษาทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ ในลักษณะของการให้คำปรึกษาควรพิจารณาจากบริบทจริง ๆ ของชุมชน ซึ่งตามหลักการนี้เชื่อว่าสามารถพัฒนาชุมชนไปสู่ความยั่งยืนได้ จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่ามี บุคคล องค์กร ภาครัฐภาคเอกชนได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามที่จะได้ยกตัวอย่างมา ดังต่อไปนี้

- 1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เบื้องหลังความคิด (Underlying Ideas) ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือ Community Base Tourism นั้น (พจนานุกรม, 2546) ได้กล่าวว่า ชุมชนไม่สามารถโดดเดี่ยวได้ท่ามกลางการ

เปลี่ยนแปลงของสังคมในระบบโลกาภิวัตน์ การเผชิญหน้าของชุมชนต่อโลกภายนอกย่อมมิใช่เรื่องง่ายถ้าชุมชนไม่มี “ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และฐานการผลิต” ที่เข้มแข็งพอ ชุมชนไทยผ่านช่วงของการพึ่งตนเอง สู่การพึ่งภายนอกมากขึ้นในขณะที่ทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นฐานการผลิตที่สำคัญ ถูกทำลาย การแสบริโภคนิยมเข้าไปสั่นคลอนระบบสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาและการปกครองที่ต้องเป็นมาตรฐานที่สร้างจากรัฐส่วนกลางทำให้ชุมชนต้องขึ้นอยู่กับรัฐมากขึ้น อย่างไรก็ตาม บทเรียนของการท่องเที่ยว นับตั้งแต่โลกเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนได้ประโยชน์น้อยมากหรือแทบจะไม่ได้ประโยชน์เลยจากการท่องเที่ยวในทางตรงกันข้ามกลับได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในหลายด้านทั้งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า “ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร” ซึ่ง (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปในทิศทางเดียวกันว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” สอดคล้องกับ (วรพงศ์ ผูกู, 2562 :ระบบออนไลน์) ได้อธิบายถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based-Tourism) หรือ CBT มีพื้นฐานจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ค่อย ๆ มีพัฒนาการ มาสู่การกำหนดแนวทางการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีความเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากสังคมวงกว้างว่า เป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้นอกจากนักวิชาการ และองค์อิสระ หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ก็ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ในทำนองเดียวกัน เช่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) “การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน สู่ชุมชนหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด” ซึ่งสอดคล้องกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน. (อพท., 2559) ซึ่งเป็นองค์กรในภาครัฐเช่นกัน ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาระดับชาติในเรื่องของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม” เช่นเดียวกันกับหน่วยงานภาครัฐกิจระดับโลกอย่าง ธนาคารโลก

(WORLD BANK, 2000) ได้ให้คำอธิบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า “การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ผู้ซึ่งต้องได้รับประโยชน์และรายได้อย่างยุติธรรมจากการท่องเที่ยว จากงาน จากการกำจัดความยากจน และไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

จากการให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือ (Community Based Tourism) ของนักวิชาการ องค์กรอิสระ และหน่วยงานภาครัฐ สามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่าเป็นการจัดการทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนตนเองโดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชนเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็น เครื่องมือหรือวิธีการที่จะชุมชนก้าวข้ามภาวะในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยใช้ฉันทามติ และความต้องการของชุมชนเป็นหลักโดยหลีกเลี่ยงวิธีการปกครองหรือพัฒนาในรูปแบบเดิมเช่นการถูกกำหนดทิศทางโดยกลุ่มทุนนิยม หรือ การสั่งการจากรัฐส่วนกลาง

1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พิมระวี โรจนรุ่งสัจย์ (2553) ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นประโยชน์เพื่อชุมชน ดังนั้นการท่องเที่ยวลักษณะนี้จึงเป็นความหวังของชุมชนในด้านการนำรายได้มาสู่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในประเทศกำลังพัฒนา กระแสการของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางนั้นมีการให้การสนับสนุนมาตั้งแต่ระดับโลก เช่น องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) จนถึงระดับรากหญ้าคือชุมชนต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่กำเนิดในชุมชนนั้นต่อถูกยอมรับจากชุมชนนั้น ๆ นับถือเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งยังประโยชน์แก่ชุมชนนั้น ๆ โดยความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 2 ข้อคือ

1. กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ร่วมเป็นเจ้าของในพื้นที่หนึ่งร่วมกัน และเกิดกระบวนการการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของคนกลุ่มนั้นขึ้น
2. มีปฏิสัมพันธ์ในสังคมของคนแต่ละคน จนรวมเป็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนและองค์กรในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งขึ้น

เช่นเดียวกันกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 4 ข้อดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. มีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน “ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า” CBT เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้างภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์

กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. มีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น “วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง” CBT เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยวการที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

3. เที่ยวโดยชุมชน CBT. มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน “ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ของตน ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคมได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน” CBT ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้ เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนในการนำเสนอ “ปัญหาและความต้องการ” กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษาให้กับ “คนนอก” ด้วย

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT. มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น “การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออมทรัพย์ไว้ใช้จ่ายยามขาดแคลน เจ็บป่วย หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็น

เครื่องมือลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค” การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม

หน่วยงานภาครัฐก็ได้ให้ประโยชน์ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ในทิศทางเดียวกัน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน. หรือ อพท., 2559) ว่าหากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยเฉพาะในยุคเริ่มแรกที่เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ระมัดระวังจะก่อให้เกิดปัญหาหลากหลาย และส่งผลกระทบต่อเนื่องตามมา คล้ายร่างกายมนุษย์ที่ผ่านการใช้งานจนเกิดความอ่อนล้าสะสม การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT ก็เปรียบเสมือนวิตามินที่ช่วยสร้างและบำรุงร่างกายให้แข็งแรงและมีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยวิตามินนี้ราคาไม่แพงและไม่ต้องหาซื้อแต่เกิดขึ้นได้ภายในชุมชนด้วยการสร้างสรรค์ของชุมชนเอง เพราะมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

ด้วยความหมายและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้ยกตัวอย่างมา (วรพงศ์ ผูกู, 2562: ระบบออนไลน์) ได้สรุปออกมาเป็น บริษัทแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องกับ ความหมายที่นักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ให้ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ศักยภาพของ CBT อยู่บนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนเมื่อเริ่มต้นการพัฒนาการท่องเที่ยว สิ่งแรกที่เริ่มในการเริ่มต้น คือ เรามีสื่ออะไรบ้าง ซึ่งจะพบว่าของดีหรือสิ่งที่ชุมชนนำมาเสนอ อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งสามารถตีความหมายได้อย่างกว้างขวาง นิเวศเกี่ยวข้องกับระบบภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำธาร ป่าไม้ การดำรงชีวิต เช่น เกษตร การทำมาหากิน ระบบนิเวศ เช่น ภูมิรัฐศาสตร์ ซึ่งจะสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ในเรื่องของชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ทั้งในรูปแบบ Hardware และ Software

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเมื่อทราบถึงศักยภาพตัวตน เรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน จึงจะสามารถวิเคราะห์ศักยภาพ ความน่าสนใจ ต้นทุนของชุมชนได้ เมื่อจะนำมาใช้ในมิติของการท่องเที่ยวต้องอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพราะฉะนั้นการนำเสนอผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการต่าง ต้องอยู่บนหลักคิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคำนึงถึงคนรุ่นหลัง

3. คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง อนาคต ของตนเอง การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับบทบาทคนในท้องถิ่น ตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่ม คือ การศึกษา ศักยภาพ การวิเคราะห์ การทำความเข้าใจตนเอง และเลือกนำเสนอ เพราะฉะนั้นคนในชุมชนต้องมีบทบาท

และเป็นผู้กำหนดอนาคตและทิศทางทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง หากชุมชนจะเลือกสิ่งใดมาใช้หรือนำเสนอ ต้องมีส่วนร่วมในการเลือกและตัดสินใจ

4. CBT ต้องมีการบริหาร-จัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ ปัจจุบันชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีพัฒนาการไปไกลมาก จากเดิมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือก แหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวไม่มาก แต่ปัจจุบันหลาย ๆ ชุมชน มีพัฒนาการเป็นแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลัก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทำให้สถานการณ์หรือบริบทของพื้นที่เปลี่ยนไป การบริหารจัดการในวิถีคิดแบบเดิมที่มองว่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ใช่กระแสหลัก อาจจะไม่เท่าทันและเพียงพอต่อบางชุมชนในปัจจุบัน เช่น บางชุมชนไม่สามารถใช้รูปแบบเดิมได้ เนื่องจากสถานการณ์เปลี่ยน นักท่องเที่ยวเปลี่ยน คนในชุมชนเปลี่ยนบทบาทและสถานะ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเปลี่ยนไปชุมชนหลายที่ผันตัวเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น การบริหารจัดการ การอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมและลงตัว อยู่ด้วยกันได้ รูปแบบการจัดการบริการพื้นที่ชุมชนจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์อยู่เป็นระยะ พุดคุยสรุปทบทวนเป็นระยะเพื่อให้เห็นว่ารูปแบบการทำงาน นั้นต้องมีการออกแบบเพิ่มเติมหรือไม่ หรือมีการกำหนดมาตรการ ข้อตกลง การจัดการผลประโยชน์ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละพื้นที่ รูปแบบการจัดการจึงไม่ตายตัว โดยที่อยู่บนพื้นฐานศักยภาพพื้นที่ในมิติต่าง ๆ นิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น เป้าหมายของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในอนาคตของตนเอง

5. CBT มีการกระจายรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการจัดการอย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะแยกแยะระหว่างการท่องเที่ยวที่เป็น CBT และไม่เป็น CBT อย่างหนึ่งคือการกระจายรายได้ ซึ่งต้องดูว่าการท่องเที่ยวที่ดำเนินการนั้นคำนึงถึงการกระจายรายได้ว่าเป็นธรรมหรือไม่ โดยคำนึงถึงทุกภาคส่วนที่ควรจะได้ตามความเหมาะสมหรือไม่ เป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ กติกาที่สร้างร่วมกันไว้หรือไม่ เช่น ไกด์ โฮมสเตย์ ได้รับตามข้อตกลง ตามข้อกำหนดร่วมกัน การกระจายรายได้ทางอ้อม คือ ตัวสำคัญที่จะตอบโจทย์เรื่องการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและสังคม การบริหารจัดการ การกำหนดอนาคตของชุมชนและการท่องเที่ยว รายได้ทางอ้อมออกมาเป็นหลายรูปแบบได้ ในยุคแรก เรื่องการตั้งกองทุน ซึ่งในปัจจุบันยังใช้ได้อยู่ การพัฒนาและการอนุรักษ์ บางพื้นที่มีพัฒนาการถึงการสร้างสวัสดิการชุมชน ดูแลผู้คน เรื่อง การศึกษา อาชีพ สุขภาพ บางพื้นที่สามารถนำไปต่อยอด หรือลงทุนในส่วนอื่น ๆ เช่น ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ลงทุนเป็นร้านค้าชุมชน เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นการกระจายรายได้ไม่เพียงทำให้ทุกคนมีรายได้ แต่นำไปสู่การนำรายได้ไปหมุนเวียนในระบบอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จึงตรงกับการพัฒนาแนวใหม่ โดยใช้เศรษฐกิจเป็นแกนหมุนในเรื่องของการพัฒนา อนุรักษ์ สังคม วัฒนธรรม

6. CBT สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเรื่องแรก ๆ ในแนวความคิดการก่อเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนมุ่งเน้นเรื่องการนำทรัพยากร บนฐานนิเวศน์วัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้อย่างรู้คุณค่า ผ่านกระบวนการจัดการการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการ สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนัก ยอมรับ เคารพ หรือให้เกียรติเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ต่อไป รักษา หากใช้การท่องเที่ยวไปในทิศทางแบบนี้ คือการท่องเที่ยวทรัพยากรที่นำมาใช้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม การท่องเที่ยว การให้บริการ เพื่อให้คนเกิดความเข้าใจ ยอมรับ ตระหนัก การให้เกียรติ ก็เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวทางของ SDGs (Sustainable Development Goal. เมื่อเกิดกระบวนการแบบนี้ จะทำให้สังคมเกิดความตระหนักในเรื่องของการฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมได้ นำไปสู่กระบวนการดำเนินงานอนุรักษ์ได้ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าเสนอบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งแตกต่างกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ชุมชนควรให้ความสำคัญในข้อนี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความสนุกสนานและสาระประโยชน์อย่างไร

7. CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ได้ตั้งแต่ระดับ ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม เป้าหมายทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นในเรื่องของการพัฒนาในชุมชน หากทำการท่องเที่ยวโดยไม่หลุดจากปรัชญา ที่เป็นแก่นสารหรือสาระสำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั่นเอง จะพบว่าเมื่อเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากปรัชญาข้อที่ 1-6 ก็จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือ CBT เป็นเครื่องมือที่นำมาสู่เรื่องการพัฒนาได้จริง ซึ่งหลาย ๆ พื้นที่พิสูจน์ให้เห็นแล้ว นับได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปธรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือ Sustainable Tourism และรูปธรรมหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ Sustainable Development

จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนมาพอสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาระดับสังคมตั้งแต่ ปัจเจกบุคคล ไปจนถึงระดับชุมชนโดยเน้นย้ำให้ชุมชนเป็นผู้จัดการตนเองตัดสินใจเองเป็นส่วนใหญ่และตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและนำเสนอคุณค่านั้นผ่านเครื่องมือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวอย่างภาคภูมิใจ ในขณะเดียวกันคุณค่านั้นถูกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและกระจายสู่เจ้าเข้าของการท่องเที่ยวหรือเจ้าของทรัพยากรซึ่งก็คือชุมชนอย่างเป็นธรรม

2. ทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นทฤษฎีที่พูดถึงมาหลายทศวรรษและมีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้ความหมายไว้เป็นจำนวนมาก รวมไปถึงกระบวนการและเครื่องมือที่แตกต่างออกไปจากงานวิจัยประเภทอื่น ตามที่จะได้ยกตัวอย่างมาดังต่อไปนี้

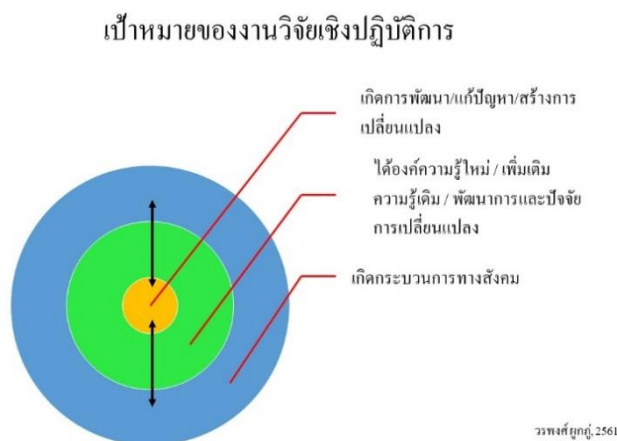
2.1 ความหมายของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

นักวิชาการอย่าง (Holloway, 2010) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ว่าเป็นการแสวงหาความรู้ภายใต้การดำเนินการของนักปฏิบัติที่ กลายมาเป็นนักวิจัย หรือผู้ซึ่งทำงานเป็นหุ้นส่วนกับนักวิจัย เพื่อตรวจสอบประเด็นและปัญหาใน สถานที่ทำงานของตนเอง เป็นการนำความคิดไปปฏิบัติผ่านกระบวนการที่เป็นวงจร ซึ่งแต่ละวงจะ ขึ้นกับวงก่อนหน้า การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ใช่วิธีการวิจัยบริสุทธิ์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และนักวิจัยสามารถใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธี การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็น ทั้งการวิจัยและการปฏิบัติการ สอดคล้องกับ ศิริพร จิรวัฒน์กุล (2546) ที่ได้ให้ให้นิยาม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research. ว่าเป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหา พัฒนากิจกรรมโดยการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Improving by changing) โดยบุคคลที่เผชิญกับปัญหานั้นๆเอง เป็นรูปแบบ ของการทำความเข้าใจในการปรับปรุงสถานการณ์เฉพาะที่พบว่ามีปัญหา เพื่อต้องการพัฒนา หาหลักการ เหตุผลและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานนั้นและขณะเดียวกันก็ เป็นการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้น (วรพงศ์ ผูกภู 2562, ระบบออนไลน์) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า งานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาจากฐานคิดที่เชื่อว่า ความรู้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนา นำไปสู่การแก้ปัญหาและการใช้ประโยชน์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาวิจัยเป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D.) เป้าหมายของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการวิจัยในพื้นที่ชุมชน ผู้เขียนสรุปออกมาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 งานวิจัย ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม เช่น การเวทีพูดคุย เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดการวิเคราะห์และตระหนักรู้ ถึงข้อมูลสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน

ระดับที่ 2 ได้องค์ความรู้ใหม่ หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้เดิมที่มีอยู่ อาจหมายถึงการอธิบายความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้สมัยใหม่ วิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงได้

ระดับที่ 3 นำไปสู่การแก้ปัญหา การพัฒนา สร้างการเปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 1 เป้าหมายของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มา (วรพงษ์ ผูกภู, 2562: ระบบออนไลน์)

เช่นเดียวกันกับนักวิชาการชาวต่างชาติอย่าง (Lewin, 1946) ได้พูดถึงสายธารของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. เป็นการวิจัยที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (It is change) ผู้วิจัยทำหน้าที่กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลเกิดการตระหนัก (Awareness) ถึงการสร้างทางเลือกหรือโอกาสเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งใหม่กว่า
2. เป็นการวิจัยที่มีกระบวนการที่มีชีวิต (It is organic) ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยผสมเข้ากับระบบในรูปแบบของเกลียว (Spiral) วงจร (Circle) หรือ วงวนซ้ำ (Loop) เริ่มจากการค้นหาจากความจริง (Fact finding) การสะท้อนผลการค้นหา (Reflection) การวางแผนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) และการประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluation)
3. เป็นการวิจัยที่เน้นความร่วมมือ (It is Collaborative) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการจัดการในเกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ระหว่างคนในและคนนอก และเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พบว่าแนวคิดงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกพูดถึงมาหลายทศวรรษจึงทำให้มีนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้คำนิยามไว้หลายคำนิยามซึ่ง (วรรณดี สุทธิสาร, 2557) ได้รวบรวมนิยามของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จากนักวิชาการต่างชาติไว้ ดังนี้ (Kurt Lewin, 1946) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่าการนำความรู้สู่การปฏิบัติ ซึ่ง (Gilmore

and Ramirez, 1986) เห็นว่า “เป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของบุคคลและสังคมไปพร้อม ๆ กัน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงมีข้อผูกพันที่ต้องศึกษาระบบของสังคมโดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกที่อยู่ในระบบ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เป็นความต้องการร่วมของกลุ่ม หนทางของการประสบความสำเร็จต้องการความช่วยเหลือจากนักวิจัยและความร่วมมือของสมาชิกที่เป็นเจ้าของปัญหา” เช่นเดียวกับ (Bogdan and Biklen, 1992) ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันว่า “เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะนำไปสู่การออกแบบในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” กระบวนการวิจัยมีขั้นตอนของการสะท้อนผลจากการลงมือปฏิบัติตามแนวทางของการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และด้วยเหตุของความต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล และด้วยระดับสังคม การสะท้อนในระดับกลุ่ม (Group Reflection) ภายใต้อสภาพการที่เกิดขึ้นโดยยึดหลักเหตุผลและความยุติธรรมนำไปสู่การสร้างความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกันกับ (Carr and Kemmis, 1986) ที่อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการคือแบบของการสะท้อนตนเอง (Self reflective enquiry) ของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยภายใต้อสภาพการณ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ ดำเนินการโดยยึดหลักเหตุผลและสร้าง ความยุติธรรมให้เกิดขึ้นตลอดกระบวนการปฏิบัติ ความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนของสมาชิกโครงการจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสม และนำไปสู่ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงนักวิจัยเชิงปฏิบัติการมีความเชื่ออย่างเดียวกันคือ การเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) ของนักวิจัยและนักวิจัยร่วม (Schon, 1991) ซึ่งตลอดกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงต้องมีการสะท้อนผลจากการเรียนรู้ของตนเอง (Self reflection) เช่นเดียวกับ (Bogdan and Biklen, 1992) ซึ่งเป็นนักคิดกลุ่มสวัสดิการสังคมที่ปฏิบัติงานในแถบสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกันว่า “เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การออกแบบในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีจุดมุ่งหมายและมีลักษณะระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแต่มีความหมายที่ลุ่มลึกไปกว่าระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสะท้อนความเชื่อในสิ่งที่ดีกว่า มุ่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสรภาพ และความเท่าเทียมกัน ดังที่ (Smith, 1997) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เป็นกระบวนการที่สะท้อนความจริงที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ และดำเนินไปตามครรลองของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคม

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) คือกระบวนการในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อปรับปรุงชีวิต ความเป็นอยู่และชีวิตการทำงานของกลุ่มคน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) คือ กระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งปรับปรุงคุณภาพชีวิตเพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่า (Better thing) และปลดปล่อยพันธนาการที่รุ่มลุ่มอยู่

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เป็น กระบวนการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลและสังคมให้เป็นอิสระจากการถูกกดขี่ โดยจะต้อง ขับเคลื่อนให้ เกิดการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตสำนึกให้หลุดพ้นจากการถูกรอบงำ

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เป็นกระบวนการปลดปล่อยเพื่อนำไปสู่อิสระภาพและเสรีภาพ

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความรู้ และ ให้ค่างานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันใคร ๆ ก็สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา (Smith ,1997) ได้ อธิบายแง่มุมของนักวิจัย PAR มองว่า “ความรู้คืออำนาจ” การวิจัยสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะใน ชีวิตประจำวัน ความรู้ที่อยู่ในความจริงของผู้คนนี้ทำให้บุคคลรู้ว่า “ตนเองเป็นใคร” “มาจากไหน” “เราต้องการจะก้าวไปไหน” และ “เราจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร ซึ่งการเดินทางจากปลายความฝัน นั้น สิ่งสำคัญที่จะเป็นเครื่องมือไปสู่ความสำเร็จคือ “ความรู้” ความรู้จึงเป็นทั้งพลังและอำนาจในการ สร้างความเปลี่ยนแปลง โดยขับเคลื่อนผ่านจิตสำนึกไปสู่การปฏิบัติ นักวิจัยมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการ คิดและกระตุ้นให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง ให้เกิดกับตนเองและสังคม ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนักวิจัย อาจมีบทบาทที่โลดแล่นไปตามสถานการณ์ได้หลายบทบาทเช่น

1) การเป็นนักวางแผน (The Planer) เมื่อต้องนำผลจากการวิเคราะห์ปัญหาสู่การ วางแผน

2) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ตลอดห้วงเวลาในวงจรการวิจัย ทั้งการ สสำรวจปัญหา เพื่อนำไปสู่การวางแผน การนำแผนสู่การปฏิบัติการ การตรวจสอบผลการปฏิบัติการ

3) การเป็นครูผู้สอน (Teacher) หรือผู้ให้การศึกษา (Educator) ตลอดกระบวนการ เรียนรู้

4) การเป็นนักออกแบบ (Designer) เมื่อต้องออกแบบเกลียวหรือวงจรของการวิจัย ซึ่ง สะท้อนขั้นตอนต่าง ๆ ของปฏิบัติการวิจัยรวมทั้งการออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการ เปลี่ยนแปลง

5) การเป็นผู้ฟังที่ดี (Listener) ในหลาย ๆ สถานการณ์ของการสำรวจปัญหา การ สะท้อนผลการปฏิบัติ ต้องการการฟังที่ดี ขณะที่หลาย ๆ คน พุดสะท้อนปัญหา นักวิจัยต้องทำหน้าที่ เป็นผู้ฟังที่ดีเพื่อเข้าถึงปัญหาหรือสภาพการณ์ เพื่อกำหนดข้อมูลไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและสร้างการ เปลี่ยนแปลง

6) การเป็นนักสังเกต (Observer) การเป็นนักสังเกตเพื่อพิจารณาปัญหาหรือและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งอยู่ในบริบทของภาษา คำพูด การกระทำ และสภาพการณ์ ทั้งยังช่วยในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกทางหนึ่ง

7) การเป็นนักสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesizer) เนื่องจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลมีความสำคัญต่อการแสดงถึงการกระชับข้อมูลให้กลายเป็นความรู้ที่ชัดเจน และความรู้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

8) การเป็นผู้รายงานการวิจัย (Reporter) แต่ละขั้นตอนของการวิจัยจำเป็นต้องมีกา รายงานผลที่กระชับ ชัด เพื่อให้เห็นผลจากการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง นักวิจัยมีหน้าที่บันทึกเรื่องราวและเขียนรายงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสิ้นสุดงานวิจัย

นักวิชาการอย่าง (Lather, 1986) ได้สรุปเกี่ยวกับ PAR ว่าเป็นการวิจัยแห่งอุดมการณ์ (Ideological Research) ซึ่งสะท้อนความต่างในเชิงปรัชญาจากการวิจัยอื่น ๆ PAR ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย จนบางครั้งกลางเลือนจากแนวคิดเดิม แท้จริงนั้น PAR ไม่ใช่เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของงานวิจัย หากแต่เป็นกลยุทธ์การวิจัยที่มีรากฐานทางปรัชญา (Critical Paradigm) ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยกระแสหลักที่อยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์การวิจัย ปฏิฐานนิยม (Positivist Paradigm) (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2543)

2.3 เครื่องมือในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) (วรรณดี สุทธิจิรากร, 2557) ได้กล่าวถึงเครื่องมือในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ และ PAR ว่า เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัย มีลักษณะที่จรรยาบรรณ สามารถใช้ได้ทั้งเครื่องมือของงานวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ การใช้ทั้ง 2 วิธี ผสมกันแสดงถึงความซับซ้อนไปตามขั้นตอนหรือวงจรกิจกรรมการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงมีหลากหลายตั้งแต่ การรู้จักตั้งคำถามชวนคิดเพื่อให้เกิดการสะท้อนจากสำนึกของผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกต หรือการสนทนากลุ่ม เวทีการประชุม เวทีชุมชน หรือแม้แต่การใช้แบบสอบถาม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมหรือสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เช่นการเล่น การแสดงบทบาทสมมุติ การร้องเพลง การเล่านิทาน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่นักวิจัยและนักวิจัยร่วมสามารถรังสรรค์ขึ้นได้ตลอดกระบวนการวิจัย ส่วนเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถใช้ได้ทั้งเครื่องมือของงานวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์ด้วยแผนภาพ ตารางหรือความเรียงที่แสดงถึงการร้อยเรียงความสัมพันธ์ของเรื่องราว หรือการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นต้น สังเกตได้ว่าระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เน้นการสร้างพลังจากฐานรากเพื่อให้เกิดความเข้าใจและพลังในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นจะต้องทบทวนวรรณกรรมเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

2.3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550) ได้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ว่าหมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีความเกี่ยวพันไปยังระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบการปกครองสูงสุดที่ใช้ในประเทศไทยโดยมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนกับระบบประชาธิปไตยไว้ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2548) การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม และรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วม ร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่า การเขามามีส่วนร่วมของชาว ชนบทเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่ายและยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลายและได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวของและสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ขอสำคัญกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทั้งในเชิงกว้าง

1. การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะ ทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องของในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเขาในอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือ กลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งไขความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะ ดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

ในมุมมองของภาครัฐอย่าง (สำนักงบประมาณของรัฐบาล, 2562: ระบบออนไลน์) ได้นิยามความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าหมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือสมาชิกของชุมชนร่วมกันแสดงให้ เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าหมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ดังนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่ม จนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้/ เรียนรู้ร่วมกัน หรือเกิดการปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย โดยมีองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1.การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทางทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบ

2.เป้าหมายการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้งหากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเขามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับ

2.3.2 ด้วยแนวคิดจากระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participation Action Research) อย่างมีส่วนร่วมว่า “เราต้องการจะก้าวไปไหน” และ “เราจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร” การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สามารถตอบแนวคิดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการและกระบวนการมีส่วนร่วมได้ครบถ้วน หน่วยงานในประเทศไทยที่มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2559) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน (Community-Based Tourism: CBT Thailand. ไว้ว่าการจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้นแต่ความท้าทายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันที่ทำให้ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว มี 2 ปัจจัยหลัก คือ 1. ชุมชนไม่เข้าใจว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมทำไมเพื่อประโยชน์ใดตนเองอยู่ตรงไหนของการท่องเที่ยว และ 2. ชุมชนไม่รู้ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร

ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนนั้นมีภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหลากหลายภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง หรือภาควิชาการ ทั้งสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGOs ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมายการมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากมายหลากหลายเช่นนี้ ทำให้ทิศทางในการพัฒนามีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามภารกิจหรือแนวทางของแต่ละหน่วยงาน ดังนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนจึงจำเป็นต้องต้องหันหน้าเข้ามา ‘ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์’ ทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่จะเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นสูงสุดเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ เพราะเมื่อทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เมื่อเกิดผลประโยชน์หรือผลเสียทุกฝ่ายจะได้ร่วมกันรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ในระยะยาวร่วมกันการร่วมคิดร่วมวางแผนเพื่อให้เกิดทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้

เช่นเดียวกันกับ พจนา สอนศรี (2546) ได้สร้างกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Process of Facilitating the Development of CBT) ซึ่งมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ไว้ว่า ในการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หากมองว่าองค์กรที่เข้าไปร่วมกับชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านควรมีพันธะสัญญาในการทำงานร่วมกัน สร้างจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน และร่วมกันทำงานทั้งกระบวนการ 10 ขั้นตอน ส่วนขั้นตอนที่ 1 และ 2 ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญก่อนการตัดสินใจ ส่วน

ขั้นตอนที่ 9 เป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเพราะถือว่ามี ความสำคัญสำหรับการสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้าน และเป็นการประเมินเบื้องต้นว่าชุมชนมีความ พร้อมมากน้อยแค่ไหนในการทำงาน ซึ่งกระบวนการทำงานในการเตรียมความพร้อมชุมชนในการ จัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่เป็นการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเลือกพื้นที่ ทำงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT
2. ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชนเป็นดำเนินการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับ ชุมชนก่อนตัดสินใจดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT
3. กำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกำหนดทิศทาง งาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT ร่วมกัน
4. การวางแผนเป็นการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
5. การบริหารจัดการองค์กร แนวทางในการสร้างองค์กรในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT
6. การจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นการนำเสนอภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวโดย ชุมชน
7. การสื่อความหมาย การพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีความสามารถในการบอก เรื่องราวของชุมชนอย่างน่าสนใจ
8. การตลาด เป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาด พฤติกรรม นักท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญในการตลาด
9. การจัดการท่องเที่ยวนำร่อง เป็นการทดสอบความพร้อมชุมชน และแสดงความ คิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนการเปิดการท่องเที่ยวจริง
10. การติดตามและประเมินผลทั้งในระดับกิจกรรมและภาพรวมการท่องเที่ยวโดย ชุมชน CBT

2.3.3 เมื่อระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่ผสมผสาน ใช้สหวิทยาการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีกว่าในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนา ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ไม่ ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการเพิ่มมูลค่า ทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ดี การเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการ ท่องเที่ยว เป็นต้น (สนธยา พลศรี, 2547) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีวิธีการสำคัญ 3 วิธี คือการให้

การศึกษาแก่ชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงานในลักษณะของกระบวนการ ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

1. การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education) คือการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ผู้เข้ารับการศึกษามีส่วนสำคัญที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องมีแรงจูงใจที่ต้องการจะศึกษาและบางเรื่องต้องมีการฝึกฝนปฏิบัติให้มีทักษะ โดยผู้เข้ารับการศึกษอาจเป็นเด็ก เยาวชนหรือผู้ใหญ่ในชุมชนรวมถึงผู้นำกลุ่มที่มีความสนใจ มีเวลาเพียงพอและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนผู้ให้การศึกษาเช่น นักพัฒนาชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร นักสาธารณสุข ฯลฯ จะต้องเป็นผู้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลความรู้ มีบุคลิกและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักใช้จิตวิทยาตลอดจนเทคนิควิธีสอน และถ่ายทอดความรู้ได้ดี

1.1 รูปแบบของการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน ถ้าแบ่งตามจำนวนของคนให้การศึกษา อาจแบ่งได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1.1.1 การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่สามารถให้การศึกษาาร่วมกับผู้อื่นได้ คือเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น คนพิการและผิดปกติทางกายหรือจิตใจ ผู้นำชุมชนที่ต้องสร้างบุคลิกภาพให้เหมาะสม เด็กหรือเยาวชนที่เตรียมตัวไปท ากิจกรรมประเภทประกวดและแข่งขัน เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกทักษะให้แก่บุคคลในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

1.1.2 การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการท ากิจกรรมร่วมกันหรือใช้ชีวิตาร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษา ซึ่งอาจใช้วิธีการให้การศึกษาได้หลายวิธี เช่น การประชุมปฏิบัติการ การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์โดยจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

1.1.3 การให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้คนในชุมชนที่มีจำนวนมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปพร้อม ๆ กัน โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของชุมชน วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงอินเทอร์เน็ต เป็นต้น การให้การศึกษาแก่ชุมชนจึงต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับบุคคลกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ

1.2 วิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรง เป็นการให้การศึกษาโดยการไปพบปะเยี่ยมเยียนผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือครอบครัว อาจจะเป็นที่บ้านหรือสถานที่ประกอบอาชีพ เช่น สวนไร่

นา เป็นต้น แล้วจึงหาโอกาสที่เหมาะสมให้การศึกษาตามเนื้อหาสาระที่ต้องการ การพบปะเยี่ยมเยียน โดยตรงแม้จะมีกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก แต่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเองทำให้ผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนมีความสนิทสนมกัน ได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทำให้สามารถให้การศึกษาได้ง่าย เรียนรู้ และบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

1.2.2 การอภิปรายกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นกลุ่ม โดยการนำผู้ที่มีปัญหาที่มีความต้องการ และความสนใจร่วมกันจำนวนไม่มากนักมาร่วมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำ เรียนรู้วิธีการทำงานแบบประชาธิปไตย สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

1.2.3 การสาธิต เป็นการให้การศึกษาด้วยการแสดงหรือทำให้ดูโดยให้ผู้เข้ารับการศึกษาดูได้เรียนรู้จากการเฝ้าดูและการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการสาธิตผลงานการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จหรือสาธิตการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ได้ การสาธิตช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่เรียน สามารถเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับสิ่งที่จะเรียนกับสิ่งอื่น ๆ ได้ ทำให้บรรยากาศของการเรียนไม่ซ้ำซากจำเจ

1.2.4 การจัดนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งที่จะเรียนรู้ให้ดู เช่น การแสดงตัวอย่าง หุ่นจำลอง แผนภูมิ รูปภาพ หรือสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นทางการมีระเบียบแบบแผน กระตุ้นให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมบางประการของผู้เรียน เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

1.2.5 การศึกษาดูงาน เป็นการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาหาความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ไปชมเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนของตนหรือไปหาคนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาชุมชน การศึกษาและดูงานยังช่วยในการฝึกทักษะของการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและองค์กรขึ้นในชุมชน สร้างความรัก ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้แล้วการศึกษาดูงานยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลให้เหมาะสมได้อีกด้วย

1.2.6 การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยการเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญ ความสามารถหรือทักษะของบุคคล การเปลี่ยนแปลงเจตคติและความรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2.7 การรณรงค์ เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยการแสดงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่รณรงค์นั้น ทางสื่อและการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ถ้าเป็นเรื่องที่เห็นด้วยก็ให้การสนับสนุนให้ดำเนินการ ถ้าหากไม่เห็นด้วยก็ไม่ให้การสนับสนุน ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน การรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมพลังคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ นักพัฒนาชุมชนต้องรู้จักเลือกวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะให้การศึกษา ซึ่งอาจจะใช้เพียงวิธีการเดียวหรือรวมกันหลาย ๆ วิธีก็ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้วิจัยสรุปได้ว่าระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) นั้นเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม และความรู้ใหม่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ เป็นรูปแบบงานวิจัยที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงเกิดการพัฒนานำไปสู่การแก้ปัญหาและการใช้ประโยชน์ โดยอาศัยเครื่องมือในการพัฒนาจากศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย เช่น กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2.4 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT Analysis)

(สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเฮลซิงกิ, 2559: ระบบออนไลน์) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ SWOT หรือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ ว่า เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับการประกอบธุรกิจ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารรู้ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน มองเห็นโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจทุกประเภท โดยให้ความหมายของ SWOT ไว้ดังนี้

2.4.1 จุดแข็ง (Strengths) จุดเด่นหรือจุดแข็ง ข้อได้เปรียบ เป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในบริษัท เช่น จุดแข็งด้านการเงิน ข้อได้เปรียบด้านการผลิต และด้านทรัพยากรบุคคล โดยองค์กรจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา

2.4.2 จุดอ่อน (Weaknesses) จุดด้อยหรือจุดอ่อน ข้อเสียเปรียบเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่าง ๆ ขององค์กร เช่น การขาดเงินทุน นโยบายและทิศทาง การบริการที่ไม่แน่นอน หรือบุคลากรที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไปอันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

2.4.3 โอกาส (Opportunities) เกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กรเอื้อประโยชน์ หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน ผู้ประกอบการที่จะต้องแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ โดยการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดเวลา เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและการแข่งขันในตลาด และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

2.4.4 อุปสรรค (Threats) เกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลเสียต่อธุรกิจ เช่น ราคาน้ำมันที่สูงขึ้น อัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้น สภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัว ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้อง และพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้

2.4.5 การประเมินสภาพแวดล้อมภายใน เป็นการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุก ๆ ด้านเพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของธุรกิจ แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้างระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหาร คน เงิน วัสดุ การจัดการ รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย

2.4.6 การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก ทำให้สามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรค การดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในประเทศและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบายการเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษา การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น บทบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึงกรรมวิธีใหม่ ๆ และพัฒนาการทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการบริการ

สอดคล้องกับบุญเกียรติ ชิวะตระกูลกิจ (2550) ได้อธิบายถึง การประเมินสถานการณ์ (Situation Analysis) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมทั้งที่อยู่ภายนอกและภายในองค์กร เรียกรวม ๆ ว่า SWOT Analysis ซึ่งประกอบด้วย

S = Strength คือ ความแข็งแรงขององค์กร

W =Weakness คือ ความไม่แข็งแรงขององค์กร

O = Opportunities คือ โอกาสที่เปิดกว้าง

T = Threats คือภัยคุกคามจากภายนอก

Strength & Weakness หมายถึง สิ่งที่อยู่ภายในองค์กร เช่น ทักษะ ทรัพยากรสมรรถนะขององค์กร เป็นต้น

Opportunities & Threats หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมที่อยู่ภายนอกองค์กร ยังมีผลให้องค์กรมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นหรือมีอุปสรรคต่อการบรรลุภารกิจ

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553) กล่าวว่า วิธีการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT นั้นมี 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน 2. กำหนดวิสัยทัศน์/ กำหนดทางเลือกของชุมชน 3. กำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ของชุมชน 4. วางแผนยุทธศาสตร์หรือ แผนเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาของชุมชน ตามขั้นตอนทั้ง 4 นี้มีปัจจัยที่จะต้องคำนึงถึง เพื่อให้ กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยเทคนิคในการดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

1. ใช้การมีส่วนร่วมสูงสุดและทุกระดับ การมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกทราบทิศทางและแผนงานของชุมชน
2. เป็นเวทีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเกิดจากการร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนหรือตนเองให้กระจ่างชัดขึ้น
3. การใช้เหตุผลคิดและตัดสินใจ อย่างรอบครอบ SWOT จึงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจดำเนินกลยุทธ์
4. การใช้ข้อมูลของผู้เข้าร่วมที่ได้จากประสบการณ์ในชุมชนหรือวิทยากร ข้อมูลที่ถูกต้องจะต้องเกิดผลดีต่อ SWOT คือ มองการณ์ไกล กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับสถานการณ์ และระบุ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคได้ใกล้เคียงความจริง
5. กระตุ้นให้คิดและเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น เพราะผู้เข้าร่วมจะเป็นผู้กระทำต่าง ๆ ตามขั้นตอน หากผู้เข้าร่วมทำไม่ได้ในขั้นตอนใดก็ไม่สามารถข้ามไปได้ ผู้เข้าร่วมอาจไม่เคยคิดหรือเห็นแง่มุมใหม่ ซึ่งเป็นการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นให้ชัดเจนขึ้น ความชัดเจนมีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนา
6. การเป็นเจ้าของหรือพันธสัญญา เพราะได้ร่วมคิด วิเคราะห์ อภิปราย จนไปสู่การตัดสินใจ ของชุมชนเอง ในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่ม ทำให้เกิดความผูกพันในการเป็นเจ้าของ
7. การปฏิบัติทันที กระบวนการ SWOT เผยให้เห็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขเร่งด่วน เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผน ผู้เข้าร่วมจะต้องลงมือปฏิบัติแก้ไขทันที จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ทำให้เกิดผลในการปฏิบัติการ

ดำรง วัฒนา (2548) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า สำหรับขั้นตอนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ อาจสรุปได้ดังนี้คือ

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค
2. การกำหนดวิสัยทัศน์ (vision. เพื่อระบุสภาพในอนาคตและการดำเนินงานที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะบอกความคาดหวังและความปรารถนาที่อยากจะให้เกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นไว้
3. พันธกิจ (mission. ที่แสดงถึงขอบข่ายหรือวิธีการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่จะปฏิบัติให้สำเร็จตามวิสัยทัศน์
4. ยุทธศาสตร์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในการกำหนดทิศทางขององค์กร
5. การกำหนดกลยุทธ์เป็นแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้
6. การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งในด้านทิศทางและจังหวะเวลา โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ชื่อกลยุทธ์/ แผนงานวัตถุประสงค์ที่จะใช้เป็นตัวชี้วัด

ความสำเร็จ ชื่อโครงการ/ งาน/ กิจกรรมต่าง ๆ เป้าหมายหรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ ระยะเวลาในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ และงบประมาณ

3. ที่มาและความสำคัญของเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย

ในปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT มีหน่วยงานเป็นจำนวนมากที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564) ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” รวมถึงการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกระแสหลักสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ทุกภาคส่วน คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการอำนวยความสะดวกให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมุ่งเน้นผลักดันนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนบนแนวทางพัฒนาที่มุ่งสู่ความยั่งยืน จึงได้จัดทำเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย โดยมีองค์การบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน. หรือ อพท. เป็นหน่วยงานในการประสานให้เกิดการระดมความคิด วิเคราะห์ ทดลองใช้ปรับปรุงอย่างเข้มข้น ผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายในแต่ละส่วน ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาชุมชน ตัวแทนชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักการตลาดการท่องเที่ยว (ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกรณ์, 2559) โดยศึกษาและพัฒนาเกณฑ์ดังกล่าวมาจาก Global Sustainable Tourism (GSTC. หรือเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลกภายใต้โครงการ CSR-MA โดยมีหน่วยงานร่วมกันศึกษาและพัฒนาเกณฑ์ดังกล่าว อาทิเช่น

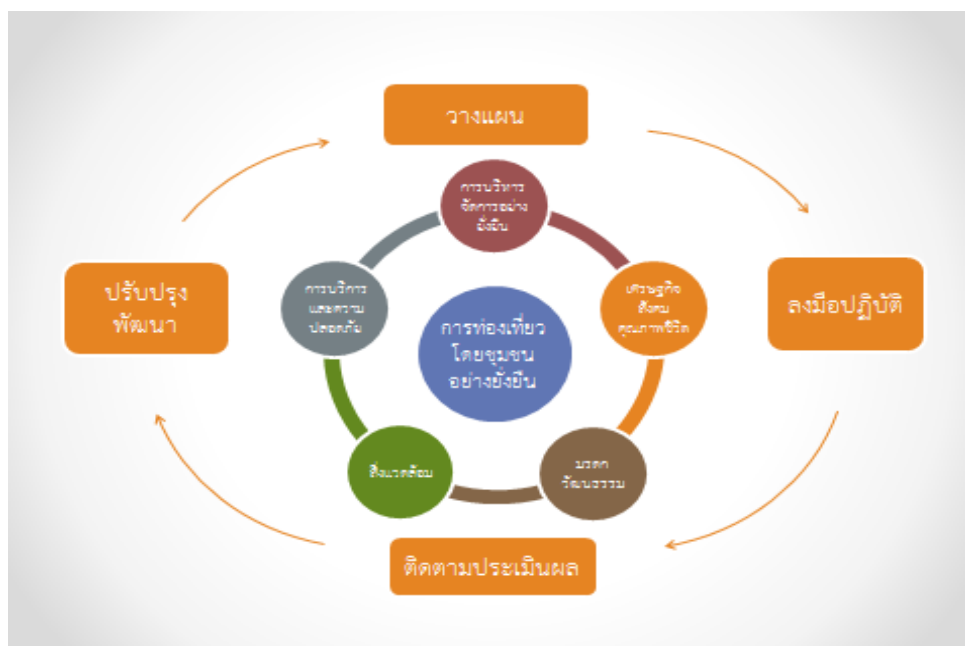
1. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I)
2. สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (TEATA)
3. มูลนิธิใบไม้เขียว
4. European Center For eco and Agro Tourism (ECEAT)
5. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน.

การพัฒนาเกณฑ์ดังกล่าวมีแนวคิดในการบูรณาการองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยคำนึงถึงความยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในชุมชน ดังนั้นเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงประกอบด้วย 5 ด้านใหญ่ คือ

1. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี

3. ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
5. ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เกณฑ์แต่ละด้านมีแนวคิดเพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเป็นวงจร คือการวางแผน การปฏิบัติจริง การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา ตามผังด้านล่าง

ภาพที่ 2 ผังวงจรการพัฒนาตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย

เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2561 สภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC) ได้พิจารณาความสอดคล้องของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ อพท. กับหลักเกณฑ์ GSTC และที่ประชุม GSTC Accreditation Panel ได้มีมติยอมรับ 'เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย' เทียบเท่ากับหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวของ GSTC ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (TAT Review ,2562: ระบบออนไลน์) และในปีเดียวกันนี้เอง กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้เผยแพร่มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยที่ถูกประกาศใช้โดยหน่วยงานภาครัฐ ที่มีกฎหมายเกี่ยวข้องในการกำกับดูแลด้านการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

ผู้วิจัยสามารถสรุปเกณฑ์ดังกล่าวได้ว่า เกณฑ์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาจากภาครัฐที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยว

โดยชุมชนของประเทศไทย โดยใช้หลายหน่วยงานจากทุกภาคส่วนในระดับประเทศและระดับสากล เข้าร่วมพัฒนา อย่างไรก็ตามในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนชนไม่มีสูตรสำเร็จหรือผลลัพธ์ตายตัว การใช้เครื่องมือจากภาครัฐลงไปพัฒนาชุมชนหากปราศจากการสอบถามและให้องค์ความรู้นั้น อาจมีลักษณะการพัฒนาแบบส่วนกลางสั่งการหรือ ที่เรียกว่า Top Down แต่เกณฑ์ดังกล่าวก็สามารถสร้างแต้มต่อให้แก่ชุมชนหรือองค์กรที่นำเครื่องมือของภาครัฐไปใช้ กับ หน่วยงานพัฒนาที่เป็นภาครัฐได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างองค์ความรู้และอธิบายความเป็นมาของเกณฑ์ดังกล่าวก่อนลงไปใช้งาน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง” ได้ทบทวนงานวิจัยที่มีลักษณะของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ฐานวัฒนธรรมจำนวน 3 เรื่องดังนี้

4.1 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะ-सानก้วย ตำบลผาซางน้อย อำเภอปาง จังหวัดพะเยา ดารณี บุญธรรม และคณะ (2544) งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาบ้านน้ำคะ-सानก้วย โดยใช้กระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมและเพื่อหารูปแบบกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านน้ำคะ-सानก้วย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการ และเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน งานวิจัยชิ้นนี้ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการ วิธีการงานด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนม้ง และข้อมูลด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้จากเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน จากงานวิจัยดังกล่าวจะสามารถเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรม/ เอกสารงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
2. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาเครื่องมือในการทำวิจัยและเตรียมความพร้อมทีมวิจัยและแกนนำชุมชน
3. สัมภาษณ์ผู้ประกอบการและภาคีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว
4. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ องค์กรภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม
5. เก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนและข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

6. สสำรวจทรัพยากรทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยร่วมกับนักวิจัยชุมชน และแกนนำชุมชน

7. จัดเวทีประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อระดมความคิด และหากกลุ่มสนใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

8. จัดเวทีตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลระดมความคิดเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ข้อสรุปสำหรับการยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ชุมชนต้องสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

2. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมต้องไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

3. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

4. เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบตามความสามารถของตนเอง

5. ชุมชนควรมีความพร้อม รู้เท่าทันสถานการณ์ภายนอก รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

6. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มากที่สุดและยาวนานที่สุด

4.2 แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอกาญจนบุรี (นัฐติยา หิรัณยหาต, 2544) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาวที่สืบทอดกันมา พร้อมหาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านหนองขาวให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลจากการศึกษาบ่งบอกว่า ชุมชนหนองขาวเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมชุมชนของหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรูป และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิธีการดำรงชีวิต และโบราณวัตถุที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังชุมชนหนองขาวส่วนมากแล้วเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเพื่อศึกษาดูงานทางด้านวัฒนธรรมในรูปแบบหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำเที่ยว

พามาบ้างเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยตนเอง ไม่ได้ให้ความสนใจที่จะแวะชมบ้านหนองขาว เนื่องจากบ้านหนองขาวยังไม่เป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยวมากนัก

ผลการศึกษาจากการวิจัยครั้งนี้ได้ให้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรีไว้ว่า ควรเลือกรูปแบบชุมชนบริการจัดการเองโดยมีองค์กรภายนอกคอยสนับสนุนให้คำปรึกษา และได้มีการวางแผนแนวทางการพัฒนาในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และจัดสร้างห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอีกด้วย

4.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดเชียงใหม่ นำชัย ทนุผล และคณะ (2542) งานวิจัยชิ้นนี้สร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

1. ชาวบ้านได้เรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนของการวิเคราะห์ปัญหาและการระบุเหตุ (Cause) ของปัญหาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมในทุกด้านด้วยตนเอง รวมทั้งเรียนรู้การค้นหาวิธีการหรือการเลือกในการแก้ปัญหา และจัดทำแผนการดำเนินการหรือแผนปฏิบัติการด้วยกลุ่มของตนเองต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2. ชาวบ้านได้เรียนรู้การดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชนนั้นมีใช้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ หรือต้องรอให้องค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการแก้ปัญหาให้ หากแต่สมาชิกของชุมชนควรร่วมมือกันเป็นกลุ่มหรือชมรม และแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคลรวมทั้งมีการระดมทุนในการดำเนินงานแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยตนเองและบนพื้นฐานศักยภาพของตนและชุมชน

3. ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ เพิ่มเติมจากสิ่งที่ตนได้รับและเรียนรู้มาก่อน เช่น การได้รับความรู้และประสบการณ์ในการร่วมกับคณะผู้วิจัยร่างระเบียบและข้อบังคับของชมรม การระดมทุนจากสมาชิกเป็นทุนในการดำเนินงานของชมรม การกำหนดส่วนแบ่งผลประโยชน์ และการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น การได้เรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิธีการจัดทำและพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ เรียนรู้และพัฒนาการดำเนินงานให้บริการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Local guide) ในการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้และเข้าใจ การเตรียมและให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม และการบริการให้ที่พักแบบ Homestay แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน เป็นต้น

4. ชาวบ้านได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งผลการติดตามและประเมินผลในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการให้บริการการทองเที่ยวได้นำกลับมาวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกัน และหาหนทางปรับปรุงและแก้ไขการดำเนินการให้บริการเป็นที่น่าพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

5. ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวและเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองโดยมีต้องพึ่งพาผู้อื่น สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่งส่วนใหญ่พึงพอใจในผลประโยชน์ตอบแทนจากการดำเนินธุรกิจบริการการท่องเที่ยวที่ได้รับ โดยกล่าวว่าเงินค่าตอบแทนที่ได้รับจากการให้บริการและการแบ่งปันผลกำไรประจำปีนั้นถึงแม้จะไม่มากนักบางครั้งไม่คุ้มกับการที่ต้องหยุดงานในอาชีพประจำวัน หากแต่พวกตนพึงพอใจที่ได้มีโอกาสต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนและได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กับคนต่างถิ่น รวมทั้งได้เพื่อนใหม่มากขึ้น

6. ชาวบ้านมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันและร่วมแรงร่วมใจกันมากขึ้นในการร่วมกันพัฒนาชุมชนและบริเวณบ้านเรือนให้สะอาดปลอดภัย รวมทั้งร่วมมือกันในการปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้ละสัตว์ป่า. รวมทั้งวัฒนธรรมของชุมชนทั้งเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งนับว่าสามารถสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เนื่องจากทุกคนถือว่าทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งสินค้าขายรายได้และผลประโยชน์มาสู่พวกตน

7. พฤติกรรมการเก็บหาของป่าหรือผลิตผลจากป่ามาเพื่อการบริโภคและจำหน่ายบ้างได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการอนุรักษ์มากขึ้น การทำการเกษตรชาวบ้านได้ลดการใช้สารเคมีและมีการทำเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้เสนอเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine participation) ในขั้นตอนการวางแผนแก้ปัญหา ซึ่งในจำนวนนี้พบว่าสมาชิกชมรมมีส่วนร่วมในลักษณะที่มีความร่วมมือ (Cooperation) ระหว่างสมาชิกชมรมและนักพัฒนา สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนและขั้นการติดตามประเมินผลนั้น ผลวิจัยพบว่าสมาชิกส่วนมากมีลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเช่นกัน หากแต่ในขั้นการติดตามและประเมินผลนั้นพบว่ายังมีจำนวนสมาชิกชมรมส่วนมากมีส่วนร่วมในลักษณะจอมปลอม (Pseudo-participation) มากกว่าขั้นตอนอื่น ๆ ส่วนขั้นตอนการแบ่งปันผลประโยชน์นั้นพบว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและในจำนวนนี้กลุ่มใหญ่มีลักษณะการมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (Empowerment) ในการบริหารจัดการมากกว่าขั้นตอนอื่น ๆ และในการนำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชนนั้น บุคคลแรกที่นักพัฒนาควรเข้าพบและทำความเข้าใจคือผู้นำท้องถิ่น ผู้นำเหล่านั้นจะทำให้โครงการพัฒนานั้น ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดการประชุมและทำความเข้าใจกับชุมชน ในเบื้องต้นผู้นำ

ท้องถิ่นในที่นี้หมายถึง ครู ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาการ ผู้นำทางความคิด เช่น ผู้อาวุโส ที่ประชาชนนับถือ เป็นต้น

4.4 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองโคกนออำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม (สุถิ เสริฐศรี, 2557) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนคลองโคกนอในบริบทของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมอย่างเหมาะสม 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนคลองโคกนอ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Research) โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ชาวบ้านชุมชนคลองโคกนอ โดยปัญหาหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่งานวิจัยชิ้นนี้พบคือการขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากร และการพัฒนาการท่องเที่ยว และความขัดแย้งในพื้นที่ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือ ทำให้ชาวบ้านหวงแหนในท้องถิ่นและทรัพยากรของท้องถิ่น โดยมีการเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่เป้าหมายดังนี้

1. การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับแหล่งท่องเที่ยวหรือ Carrying Capacity ของชุมชนให้ไม่เกิน 100 คน

2. ส่งเสริมให้ชุมชนคลองโคกนอเป็นศูนย์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชน คลองโคกนอเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิดแล้ว อีกทั้งยังเป็นแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลนที่สำคัญ และมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น นั่งเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำ กิจกรรมปลูกป่า เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนได้มีการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวมความรู้และให้ความรู้แก่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่สนใจในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3. ควรจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อจัดการเรื่องการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชาวบ้าน

4. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองที่ต้องการพัฒนาเช่น ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. เพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากขึ้น และนำไปสู่การเรียนรู้อัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวคลองโคกนอ

4.5 การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพื้นฐาน กรณีศึกษา บ้านร่องฟอง ตำบล ร่องฟอง อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ (ชุตติกาญจน์ กันทะอู, 2560) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน 2) เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมศักยภาพชุมชนเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน โดยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผลการวิจัยชิ้นนี้พบว่าชุมชนมีศักยภาพเบื้องต้น 5 ด้าน คือ

1. ด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่นการตีเหล็ก การมัดย้อมผ้า
2. ด้านการเข้าถึงทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกและปลอดภัยสามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้ทั้งรถยนต์ส่วนบุคคลและรถโดยสารสาธารณะ และสามารถเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ใกล้เคียงได้
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบถ้วนและเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา เครือข่ายอินเทอร์เน็ต สถานพยาบาลชุมชน ร้านค้า
4. ด้านความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว โดยสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบพักค้าง หรือ ไปกลับ ได้
5. การจัดการการท่องเที่ยว มีการวางแผนและดำเนินการโดยผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมจากประชาชน

สรุปงานวิจัยคือชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพพร้อมสำหรับการท่องเที่ยว แต่ไม่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้ตามการคัดเลือกจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดให้เป็นหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนแห่งนี้ต้องเพิ่มศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวในมิติการมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

4.6 การจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา (อดิสร ศักดิ์สูงและ วรุตม์ นาที, 2559) งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมท่องเที่ยว ของชุมชนบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ 2) เพื่อศึกษาศักยภาพและปัญหาของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรม 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรม เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม (Mix Research) ผลงานวิจัยพบว่า ชุมชนทั้ง 4 แห่งของคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา ประกอบไปด้วย ชุมชนคลองแดน ชุมชนนางหล้า ชุมชนสทิงหม้อ ชุมชนเกาะใหญ่ มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีความโดดเด่นในอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ แม้ยังต้องมีการพัฒนาการจัดการด้านการท่องเที่ยวอีกหลายด้าน แต่โดยภาพรวมแล้วมีต้นทุนทางทรัพยากรที่สามารถนำไปประยุกต์และพัฒนาได้อีกหลายด้าน

งานวิจัยชิ้นนี้ได้มีข้อเสนอในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 แห่ง คือควรมีการพัฒนาในครอบคลุมทุกด้าน จำเป็นต้องมีการบูรณาการความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสม เพื่อให้ได้รูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักในระดับภูมิภาค ในหลากหลายภาษา ซึ่งการพัฒนาตามข้อเสนอนี้จะทำให้หมู่บ้านวัฒนธรรมทั้ง 4 แห่ง ได้รับความสนใจ จนนำไปสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

4.7 การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา (พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, 2557) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา โดยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าชุมชนแห่งนี้ได้มีกลุ่มในการรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่โดยการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง โดยกลุ่มวิสาหกิจดังกล่าวยังเข้าร่วมเป็นเครือข่ายทางการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดพังงา

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจนี้คือ ศักยภาพทางการท่องเที่ยว กระบวนการความคิดที่ยั่งยืนในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ด้านรายได้ โดยกลุ่มวิสาหกิจฯ แห่งนี้มุ่งเน้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งผู้นำเปิดโอกาสในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งทำให้กลุ่มวิสาหกิจฯ แห่งนี้ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่

4.8 การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร (พนกฤษ อุดมกิตติ, 2556) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่และการท่องเที่ยวโดยจักรยานในอดีตจนถึงปัจจุบันและนำมาประมวลเสนอเป็นเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวพร้อมทั้งการจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานหรือ (Mix Research) ผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า พื้นที่ตลิ่งชันเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในมิติทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน และมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง และมีความปลอดภัยที่ดี

ปัญหาที่งานวิจัยชิ้นนี้พบคือการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ไม่ทั่วถึง ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงการกระจายตัวของพื้นที่เพื่อใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้ครอบคลุมโดยใช้ ตลาดทั้ง 4 แห่งในพื้นที่ศึกษาเป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวโดยจักรยานซึ่งจุดบริการเหล่านี้ล้วนมีทรัพยากรวัฒนธรรมโดยรอบและมีความพร้อมในด้านบุคลากรและศักยภาพทางการท่องเที่ยวอยู่แล้ว เสนอให้มีการจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการประชาสัมพันธ์อย่างมีระบบเพื่อการท่องเที่ยวที่ดีและยั่งยืน

จากงานวิจัยจำนวน 8 เรื่องที่ได้ทบทวนข้างต้นนี้ทำให้ผู้ศึกษาเห็นกระบวนการในการดำเนินงานวิจัยโดยทั้ง 8 เรื่องชี้ให้เห็นถึงความรู้ในสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญ ในงานวิจัยหลาย

ขึ้นได้พูดถึงกระบวนการมีส่วนร่วม และการจัดการในด้านการท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เป็นปัจจัยหนึ่งในความสำเร็จเบื้องต้นที่พื้นที่ได้รับ ข้อเสนอและผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรจะมีองค์กรในการจัดการเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะเนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายด้าน เช่น การใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโดยกระบวนการดำเนินงานของงานวิจัยที่ได้นำมาทบทวนนี้ สอดคล้องแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ทบทวนในบทที่ 2 นี้ ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางการดำเนินงานและปัญหาและแนวทางแก้ไขที่จะเกิดขึ้นกับกระบวนการวิจัยที่กำลังจะดำเนินงานต่อไปในอนาคต

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มีวัตถุประสงค์ในการลงพื้นที่เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนผ่านการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งเรียกว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษา (Participation) โดยกระบวนการถอดบทเรียนจากอดีต จนถึงปัจจุบันเพื่อสร้างความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการจัดการชุมชน และการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ทำการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดพลังของการร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจ และร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบจากสิ่งที่คิดร่วมกันทำร่วมกันตัดสินใจร่วมกัน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดการพัฒนาในชุมชนในสังคม รวมถึงตัวผู้วิจัยเอง และนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง

1. ค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นและเชิงลึกจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง
 2. ศึกษาข้อมูลพื้นที่จากการลงพื้นที่สำรวจ และสังเกตการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
 3. รวบรวมข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์ เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม พร้อมทั้งออกแบบกิจกรรมที่ใช้ในการท่องเที่ยวเพื่อนำมาจัดการการท่องเที่ยว
 4. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง
- ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการดำเนินงานของงานวิจัยฯไว้ดังตารางและขยายความไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย	รายละเอียดของงานวิจัย เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง
1.วัตถุประสงค์งานวิจัย	1. เพื่อให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทของชุมชนตนเองในด้านของการท่องเที่ยวได้ 2. เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้แก่ชุมชน 3. นำผลวิเคราะห์และองค์ความรู้ มาส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2.คำถามของงานวิจัย	1.เพราะเหตุใดชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง ซึ่งดำเนินการเป็นศูนย์เรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวมานานนับทศวรรษ กลับไม่ประสบความสำเร็จทางการท่องเที่ยว
3.ตัวอย่างคำถามงานวิจัย	1.องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนปัจจุบันเป็นอย่างไร 2.สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร 3.อุปสรรคที่ทำให้การท่องเที่ยวของบางเสด็จไม่ประสบความสำเร็จคืออะไร
4.รายงานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	1.ประวัติของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง 2. รายงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง
5.กรอบความคิดของงานวิจัย	-
6.สมมุติฐานงานวิจัย	-
7.ขอบข่ายข้อมูล	1.กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบัน 2.ผลกระทบจากการสนับสนุนการท่องเที่ยวจากทางภาครัฐและเอกชน
8.ผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	1.กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวผู้มีรายชื่อในคำสั่งแต่งตั้งของอำเภอ 2. กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ไม่มีรายชื่อในคำสั่งแต่งตั้งของอำเภอ 3.ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากภาครัฐ 4.ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากภาคเอกชน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

9. จำนวนผู้ให้ข้อมูล	1-30 คน
10. วิธีการเลือกตัวอย่าง	เลือกแบบเจาะจง
11. การเก็บรวบรวมข้อมูล	1. จัดกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการจัดเวที 2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Key Person)

1. วิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การทดลองทำกิจกรรมในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อสร้างความเป็นไปได้ในการสร้างแนวทางการพัฒนาหรือแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากองทัพเรือโดยชุมชน รวมถึงการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรบุคคลที่กำหนดไว้ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสารที่ได้รวบรวมไว้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study)

ข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยโดยมีประเด็นที่ทำการศึกษา ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ และข้อมูลด้านความสำคัญของพื้นที่ อีกทั้งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลที่เป็นทางการของแต่ละในหัวข้อที่ศึกษาและนำไปวิเคราะห์สังเคราะห์ต่อไป จากตำรา บทความวิชาการ รายงานการวิจัย เอกสารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลโดยละเอียดของแต่ละในหัวข้อที่ศึกษาและนำไปวิเคราะห์สังเคราะห์ต่อไป

1.2 ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจ (Field Study)

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์สถานภาพของชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบันในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ระบบการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์พัฒนากองทัพเรือโดยชุมชนของประเทศไทยเพื่อประเมินศักยภาพของพื้นที่ที่ทำการศึกษาในลงสำรวจ เบื้องต้น โดยประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดก

ทางวัฒนธรรมชุมชน 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
 5) ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key person) ที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 3 คน โดยมีบทบาทในชุมชนคือ ผู้นำแบบทางการ ผู้นำแบบไม่ทางการ และผู้ที่ได้รับการยอมรับเคารพนับถือ

1.3 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)

หลังจากผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินศักยภาพเบื้องต้นแล้วจะทำการนำเสนอข้อมูลทั้งหมดเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 6 กิจกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.3.1 การให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ชุมชน การนำเสนอข้อดีข้อเสีย และกรณีศึกษา

1.3.2 กิจกรรมที่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสืบค้นข้อมูลชุมชน และค้นหาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน แผนที่ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างสัมพันธภาพกับชุมชน รู้จักชุมชนมากขึ้น 2) เข้าใจพื้นที่ทางกายภาพ 3) พื้นที่สังคม 4) ได้ข้อมูลมารวดเร็ว น่าเชื่อถือ 5) ทราบแหล่งประโยชน์ที่สำคัญของชุมชน 6) เห็นภาพรวมของชุมชน

1.3.3 การประชุมเพื่อค้นหาข้อมูลและระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ประเมินตนเองด้วยเกณฑ์พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย มีรายละเอียด 5 ด้านดังนี้ 1) กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น สังคมและคุณภาพชีวิต 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) ด้านบริการและความปลอดภัย

1.3.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis) เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มของเราทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่าง ๆ

1.3.5 การประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ทำแนวทางการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง เพื่อสร้างแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบกลุ่ม

1.3.6 ระดมความคิดเห็น (Brain Storming) โดยการใช้ข้อมูลจากกระบวนการค้นหาทรัพยากรของชุมชน มาร้อยเรียงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน ร่วมกันคัดเลือกทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวมาร้อยเรียงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ประชากรในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง” วัตถุประสงค์หนึ่งคือเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้รับทราบถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเอง ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นประชากรที่จะศึกษาสามารถแบ่งได้ดังนี้

2.1 ประชากรที่เป็นกลุ่มทรัพยากรทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

2.1.1 ข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน

2.1.2 ข้อมูลของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่

2.1.3 ลักษณะข้อมูลทางกายภาพ

2.2 ประชากรที่เป็นกลุ่มบุคคล คือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง จำนวน 25 คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านบางเสด็จเป็นการทำงานแบบเฉพาะเจาะจง (Criterion based selection) ในฐานะผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจและสามารถขับเคลื่อนงานในเรื่องนี้ได้ รวมทั้งสิ้น 25 คนประกอบด้วย

2.2.1 ผู้นำการท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จแบบเป็นทางการจำนวน 3 คน เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและคุณภาพของการท่องเที่ยวของชุมชน

2.2.2 คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวบ้านบางเสด็จจำนวนศูนย์ตุ๊กตาชาววัง 20 คน

2.2.3 ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุพรรณบุรีจำนวน 1 คน เนื่องจากมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัดอ่างทอง และส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว

2.2.4 ผู้อำนวยการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอ่างทองจำนวน 1 คน เนื่องจากเป็นผู้ดูแลด้านการท่องเที่ยวทั้งหมดของจังหวัดอ่างทองและสามารถให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวได้ทุกชุมชนภายในจังหวัดอ่างทอง

2.2.5 บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้การ

การจัดเวทีประชุมเพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันจัดประชุมเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดเป้าหมาย หรือยุทธศาสตร์ของกลุ่มการเตรียมการประชุมและมีเครื่องมือในการพูดคุยเพื่อให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งสามารถประมวลเครื่องมือหลัก ๆ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม (SWOT) การสรุปรวมในแต่ละด้านว่าเป็นบวกหรือลบจะช่วยกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานได้ว่าควรจะ 1) ก้าวไปข้างหน้า (ภายใน +, ภายนอก +) 2) เสริมความเข้มแข็งภายใน (ภายใน -, ภายนอก +) 3) ชะลอตัว (ภายใน +, ภายนอก -) 4) ยุติการทำงาน (ภายใน -, ภายนอก -)

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group)

3.2.1 คัดเลือกคนที่เป็นตัวแทนกลุ่ม

3.2.2 เตรียมประเด็นคำถามที่ต้องการความคิดเห็นไว้ล่วงหน้า

3.2.3 ถามคำถามเดียวกันในกลุ่มที่เป็นตัวแทน

3.2.4 ประมวลคำตอบ/ คำอภิปราย หาประเด็นที่คิดเห็นร่วมกันและประเด็นที่

คิดเห็นแตกต่าง

3.2.5 สรุปผลเพื่อให้ผู้จัดนำความคิดเห็นที่ได้ทั้งเหมือนและแตกต่างไป

ดำเนินงานต่อ

3.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

3.3.1 นำเสนอสถานการณ์ปัญหา

3.3.2 วิเคราะห์ปัญหา

3.3.3 นำกรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ (Best Practice) มาพิจารณาหรือถอด

บทเรียน

3.3.4 การนำเอาบทเรียนไปประยุกต์ใช้ โดยมีการอภิปรายและหาข้อสรุปเป็น

แนวทางปฏิบัติ

3.4. เทคนิคการระดมความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ Appreciation Influence Control

(AIC)

3.4.1 การสำรวจทบทวนสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

3.4.2 การคิดถึงภาพที่ปรารถนาในอนาคต

3.4.3 การพัฒนาที่พึงปรารถนา

3.4.4 การวิเคราะห์ภาพรวมของทิศทางและแนวทางการพัฒนา

3.4.5 การกำหนดแนวทางและแผนงานในการดำเนินงาน

3.5 การสัมมนาระดมความคิดเห็นเชิงเปรียบเทียบ (Brain Storming)

3.5.1 นำเสนอร่างเพื่อให้ที่ประชุมพิจารณา

3.5.2 มีการแบ่งกลุ่มย่อย และในกลุ่มย่อยควรมีประเด็นคำถามให้ชัดเจน

3.5.3 สมาชิกผู้ร่วมประชุมให้ความร่วมมือและมีความกระตือรือร้นในการ

แลกเปลี่ยน

3.5.4 มีผู้สรุปประเด็นที่เป็นความคิดเห็นร่วมของผู้ประชุม

3.6 แบบสัมภาษณ์

3.6.1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ด้านพื้นที่ หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้ภายใน ชุมชนสถานที่จอดรถ และระบบสาธารณูปโภค

3.6.2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวของ หมายถึง โครงสร้าง การทำงานรูปแบบการบริหารจัดการ การกระจายผลประโยชน์ กฎระเบียบกติกาชุมชน และการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว

3.6.3 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ด้านกิจกรรมและกระบวนการ หมายถึง กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และการจัดการ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ให้บริการนักท่องเที่ยว

3.7 อุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่ใช้ในการศึกษา

3.7.1 สมุดจดบันทึก

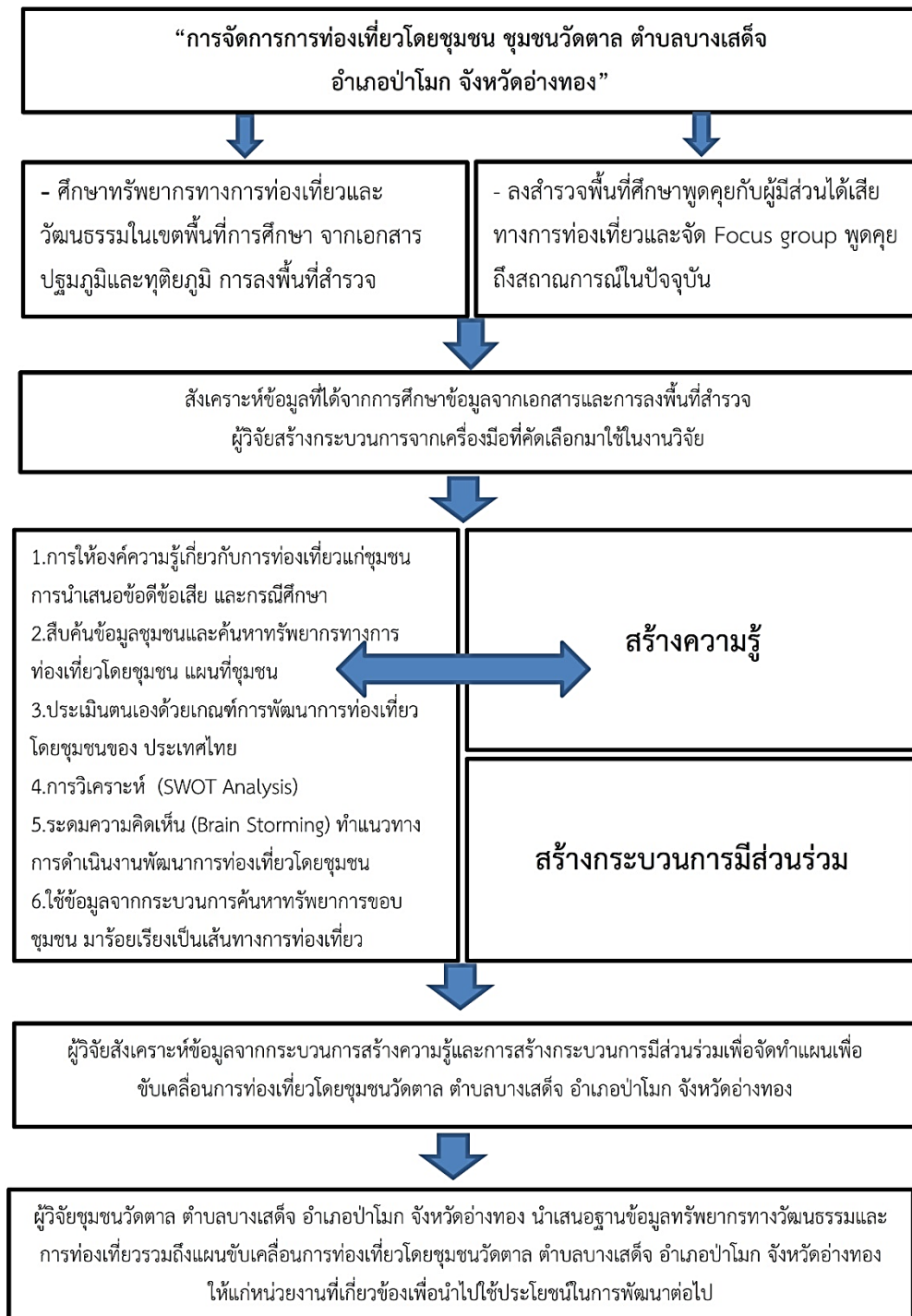
3.7.2 เครื่องอัดเสียง

3.7.3 กล้องถ่ายรูป

3.7.4 รถยนต์

3.7.5 คอมพิวเตอร์

ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือในการวิจัยทั้งสามส่วนคือ 1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) 2) ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจ (Field Study) 3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation) และขั้นตอนจนเสร็จสิ้นกระบวนการมาจัดทำในรูปแบบกรอบแนวคิดในงานวิจัยหรือ Conceptual Framework) โดยสามารถแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยออกมาได้ดังภาพในต่อไปนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual Framework)

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

“การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง เข้าใจปัญหา และกำหนดแนวทางการพัฒนาและการแก้ปัญหา เพื่อปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการศึกษาด้านระบบการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยใช้ การสำรวจ การสัมภาษณ์ การประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ศึกษากับสมาชิกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็นและร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สอดคล้องกับประเด็นเนื้อหาของการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ โดยแบ่งการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นที่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง
2. ข้อมูลประวัติและสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน
3. สรุปข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการดำเนินงานเก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษาจะเป็นฐานในเลือกรูปแบบการจัดกระบวนการและแนวทางในการดำเนินการศึกษาต่อไปใน บทที่ 5 กระบวนการในการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นที่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง

ข้อมูลพื้นที่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นที่ผู้ศึกษาต้องเข้าใจในภาพกว้างในพื้นที่ศึกษาในมิติทางมนุษยวิทยา เช่น ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านการศึกษา ข้อมูลด้านสาธารณสุข ข้อมูลด้านศาสนาความเชื่อ ข้อมูลด้าน สภาพสังคม ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ด้วยพื้นที่ศึกษาคือชุมชนวัดตาล ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ในจังหวัดอ่างทองมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาข้อมูลของจังหวัดอ่างทองจะทำให้ผู้ศึกษาเห็นถึงสภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไป จังหวัดอ่างทอง

จังหวัดอ่างทองเป็นพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 14 องศา 35 ลิปดา 12 พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 100 องศา 27 ลิปดา ห่างจากกรุงเทพมหานครมาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (บางปะอิน-พยุหะคีรี) ระยะทางประมาณ 105 กิโลเมตร และเส้นทางเรือตามแม่น้ำ

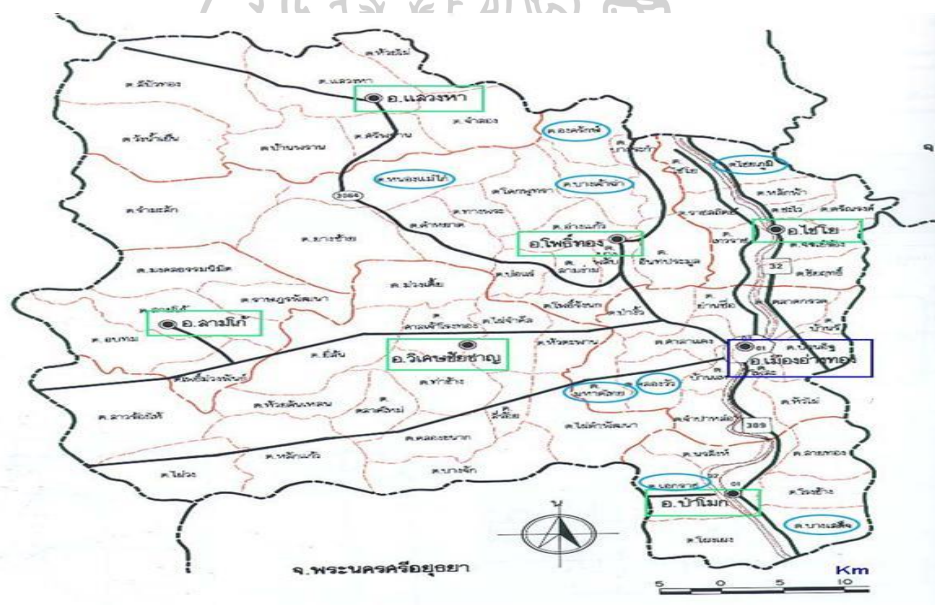
เจ้าพระยาถึงตลาด ท่าเตียน ระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร มีรูปร่างลักษณะคล้ายรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีส่วนกว้างตามแนวทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก และส่วนยาวตามแนวทิศเหนือถึงทิศใต้ใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 40 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 968.372 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 605,232.5 ไร่ และมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอกำแพงบางระจัน อำเภอรพรมบุรี และอำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอดักไถ่และอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช และอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 4 แผนที่จังหวัดอ่างทอง

ที่มา: เว็บไซต์ของจังหวัดอ่างทองจัดทำโดย กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดอ่างทองศาลากลางจังหวัดอ่างทอง ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง http://123.242.159.135/2558/index.php/th/know_angthong/geography วันที่ 8 กรกฎาคม 2562

จังหวัดอ่างทอง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่าง ไม่มีภูเขา ดินเป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การปลูกข้าว ทำไร่ ทำนาและทำสวน และมีแม่น้ำสาย

สำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อย แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายแขนงที่ไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง ซึ่งไหลผ่านอำเภอไชโย อำเภอเมืองอ่างทอง อำเภอป่าโมก รวมระยะทางที่ไหลผ่านจังหวัดอ่างทองประมาณ 40 กิโลเมตร

ภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศจัดอยู่ในโซนร้อนและชุ่มชื้น เป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ทำให้อากาศหนาวเย็น และแห้งแล้งในช่วงนี้ และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือน กันยายน ทำให้มีเมฆมากและฝนตกชุกในช่วงนี้

การปกครอง: แบ่งออกเป็น 7 อำเภอ 73 ตำบล 513 หมู่บ้าน ได้แก่

- 1) อำเภอเมืองอ่างทอง
- 2) อำเภอไชโย
- 3) อำเภอป่าโมก
- 4) อำเภอโพธิ์ทอง
- 5) อำเภอแสวงหา
- 6) อำเภอวิเศษชัยชาญ
- 7) อำเภอสามโก้

(จังหวัดอ่างทอง, 2562: ระบบออนไลน์เว็บไซต์จังหวัดอ่างทอง)

จังหวัดอ่างทอง มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน เดิมอยู่ที่อำเภอวิเศษชัยชาญริมแม่น้ำน้อย ต่อมาย้ายมาตั้งเมืองใหม่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านบางแก้ว ในปลายสมัยกรุงธนบุรี เป็นจังหวัดที่เก่าแก่จังหวัดหนึ่งของไทย เป็นแหล่งชุมชนโบราณทางประวัติศาสตร์ ที่ตั้งเมืองอยู่ในพื้นที่ลุ่มคล้ายอ่างไม่มีภูเขา ป่าไม้ และแร่ธาตุ เป็นอยู่ช้านานมาตั้งแต่สมัยโบราณ เคยเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี พบร่องรอยคูเมืองที่มีลักษณะเป็นคูน้ำล้อมรอบเมืองตามรูปแบบคูน้ำคันดินรอบ ในสมัยสุโขทัย เมืองอ่างทองได้รับวัฒนธรรมจากสุโขทัย จากการค้นพบพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย เช่น พระพุทธไสยาสน์ วัดขุนอินทประมูล และวัดป่าโมกวรวิหาร

ชื่อ “อ่างทอง” (ประวัติศาสตร์อ่างทอง จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554) ระบุว่า คนไทยมักเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ตามลักษณะภูมิประเทศของท้องถิ่น เช่นที่สูงก็เรียกว่า ดอน เนิน ควน พื้นที่ริมน้ำก็เรียก บึง หนอง ละหาน สระห้วย แต่ถ้าเป็นที่ลุ่มจัดมีลักษณะเป็นแอ่งเหมือนท้องกระทะ มีแอ่งน้ำขังอยู่มักจะเรียกว่าอ่าง ลักษณะพื้นที่เช่นนี้มีอยู่ทั่วไป เช่น อ่างแก้ว อ่างหิน อ่างทอง คำว่า “อ่างทอง” เป็นชื่อยอดนิยมเนื่องจากนอกจากจังหวัดอ่างทองแล้วยังเป็นชื่อตำบลอีกหลายแห่งเช่น สาเหตุที่ “อ่างทอง” เป็นชื่อยอดนิยมเช่นนี้ เพราะเมืองไทยมีหลายแห่งที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นที่ลุ่มต่ำมีน้ำขัง ประกอบกับคนไทยนิยมคำว่าทอง สังเกตได้จากจะใช้คำว่าทองเป็นชื่อตัว หรือชื่อสกุล

ชื่อสถานที่เพื่อให้ไพเราะและเป็นสิริมงคล จึงนำทองมาเติมทำยาค่าว่าอ่าง เป็นอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง เริ่มต้นจากชุมชนเล็ก ๆ ริมแม่น้ำใหญ่ (เจ้าพระยา) เป็นที่ลุ่มต่ำมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ใช้พาหนะเรือ แพ สัตว์จรได้สะดวก เมื่อมีผู้มาอยู่มาก ๆ เข้าเป็นชุมชนใหญ่ก็ตั้งเป็นเมืองอ่างทองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 กรุงรัตนโกสินทร์ เปลี่ยนวิธีเรียกจาก เมืองอ่างทอง เป็นจังหวัดอ่างทอง เมื่อ 19 พฤษภาคม 2459 (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 33 หน้า 51-53) ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา” (ประวัติศาสตร์อ่างทอง จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554) กล่าวถึงแต่เมืองวิเศษไชยชาญ ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำน้อยไม่ได้กล่าวถึงเมืองอ่างทองทางริมแม่น้ำใหญ่ (เจ้าพระยา) มีกล่าวถึงแต่บางตำบลเช่น บ้านแห บางแก้ว บ้านรี นั้นอาจเป็นเพราะแม่น้ำเจ้าพระยายังไม่ไหลผ่านทางนี้ จึงไม่มีชุมชนใหญ่ แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แม่น้ำเจ้าพระยาเปลี่ยนสายกัดเซาะแผ่นดินเป็นทางน้ำใหม่จากปากคลองบางแก้ว มาทางตำบลอ่างทอง บ้านแห รวมทั้งลำคลองสายอื่น ๆ มาบรรจบกับแม่น้ำประคำทองที่ทำยาค่าปากโมก กลายเป็นแม่น้ำใหญ่ การสัญจรทางเรือก็สะดวกขึ้น เรือจากทางเหนือสามารถล่องมาอยุธยาได้โดยตรง ไม่ต้องอ้อมคลองบางแก้วอย่างสมัยก่อน ผู้คนจึงมาอยู่หนาแน่นขึ้น โดยเฉพาะตรงบ้านอ่างทอง เมื่อมีชุมชนหนาแน่นขึ้นก็ต้องตั้งเป็นเมือง เพราะตามนโยบายการปกครองของกรุงศรีอยุธยาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระมหาจักรพรรดิ คือประสงคให้ตัวหัวเมืองเป็นที่รวมพลอยู่รายรอบพระนคร ห่างกันพอระยะทางไปมาถึงกันได้ภายในหนึ่งวันเพื่อสะดวกแก่การเรียกไพร่พลเวลาเกิดศึกสงคราม

1.2 ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์

โดยแบ่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์เป็น 3 ยุคสมัย ดังนี้ (ประวัติศาสตร์อ่างทอง จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554)

1.2.1 สมัยอยุธยา เมืองอ่างทองอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่าที่มาจากทิศตะวันตกจากเมืองสุพรรณบุรี และที่มาจากทิศเหนือจากเมืองลพบุรี และพื้นที่สนามรบระหว่างไทยกับพม่าตั้งแต่สมัยมหาจักรพรรดิ เมื่อปี พ.ศ. 2019 จนถึงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2310 ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการย้ายเมืองจากเมืองวิเศษไชยชาญริมแม่น้ำน้อยมาตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดไชยสงครามทางฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากอ่างทองเป็นเขตติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา จึงมีเรื่องราวที่กล่าวถึงท้องที่ในอ่างทองหลายตอนด้วยกัน แต่สมัยอยุธยาตอนต้นนั้นยังไม่ปรากฏชื่อเมืองนี้ เข้าใจว่าจะเป็นเพียงชายเขตแขวงพระนครเท่านั้น แม้กระทั่งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยังไม่ปรากฏว่ามีชื่อเมืองในท้องที่ของอ่างทองเลย หนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวไว้ว่า เมื่อคราวพม่ายกทัพมาประชิดพระนครในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น ได้มีการเกณฑ์ทัพเพื่อรักษาพระนครจากเมืองใกล้เคียง โดยกล่าวชื่อเมืองใกล้เคียงพระนครหลายเมือง เช่น เมืองสิงห์บุรี

เมืองพรหมบุรี เมืองอินทร์บุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองชัยนาท เมืองลพบุรี เมืองนครนายก เป็นต้น ไม่เคยกล่าวถึงเมืองอ่างทองหรือชื่อเมืองวิเศษชัยชาญอันเป็นชื่อเก่าของเมืองอ่างทองเลย เพียงแต่กล่าวไว้ตอนที่พม่ายกทัพเข้ามาว่า “พม่ายกตามเข้ามาทาง ลำสามโก้ ป่าโมก ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแควบางโพงแฝง เข้ามาซานพระนครทางทุ่งลุมพลีข้างด้านเหนือ” ลำสามโก้ปัจจุบันเป็นชื่อตำบลอยู่ในอำเภอสามโก้ ป่าโมกก็เป็นชื่อตำบลอยู่ในอำเภอป่าโมกเช่นกัน ส่วนบางโพงแฝงนั้นอยู่ในท้องที่อำเภอป่าโมก พระราชพงศาวดารมิได้กล่าวว่าตำบลทั้งสามขึ้นกับเมืองใด สันนิษฐานว่าแต่ก่อนอาจจะรวมอยู่ในแขวงพระนครหลวง ยังไม่ยกฐานะเป็นเมือง เพราะอยู่ใกล้พระนครหลวงมาก

1.2.2 สมัยกรุงธนบุรี มีการย้ายเมืองวิเศษชัยชาญมาตั้งใหม่ที่ตำบลบ้านแห ตรงวัดไชยสงคราม (วัดกะเขฯ) ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองในปัจจุบันนี้และการย้ายเมืองครั้งนั้นได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองวิเศษชัยชาญมาตั้งชื่อใหม่ว่า “เมืองอ่างทอง” สาเหตุที่ย้ายเข้าใจว่าเมืองวิเศษชัยชาญเดิมนั้นตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย ในขณะที่แม่น้ำน้อยคงตื้นเขิน ฤดูแล้งเรือเดินไม่ได้ จึงย้ายมาตั้งที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างไรก็ตาม หลักฐานในพระราชพงศาวดารก็ไม่ได้กล่าวไว้เลยว่า การย้ายเมืองวิเศษชัยชาญมาตั้งใหม่และเปลี่ยนชื่อใหม่นั้นเมื่อใดตอนไหน แต่ในสมัยกรุงธนบุรีนี้ก็มีข้อความเกี่ยวกับเมืองวิเศษชัยชาญอยู่ตอนหนึ่งในราว พ.ศ. 2317 เมื่อคราวรบพม่าที่บางแก้ว เมืองราชบุรี คือ ก่อนสิ้น รัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี 8 ปี พระยาอินทวิชิต เจ้าเมืองวิเศษชัยชาญ ได้คุมกองทัพอไปช่วยพระยา ยมราชรบกับพม่าที่แขวงเมืองราชบุรี มีผู้ให้ความเห็นว่าการย้ายเมืองครั้งนี้น่าจะเกี่ยวข้องด้วยในระหว่างระยะเวลาที่กล่าวนั้น และเพื่อความสะดวกสบายในการส่งกำลังรบจากพระนครขึ้นไปยังเมืองฝ่ายเหนือการใช้เรือลำเลียงทางแม่น้ำน้อยอาจขลุกขลักในฤดูแล้ง ความสะดวกสู่ทางแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้ จึงย้ายเมืองเสีย แต่ถ้าหากไม่ใช่ย้ายตอนปลายสมัยกรุงธนบุรี ก็คงจะย้ายตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือช่วงระยะเวลาจาก พ.ศ. 2317 (ซึ่งได้กล่าวถึงเมืองวิเศษชัยชาญเป็นครั้งสุดท้ายในพระราชพงศาวดาร) จนถึง พ.ศ. 2356 ในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะตอนนั้นพระราชพงศาวดารได้กล่าวถึงการทำทำนบกั้นน้ำที่เมืองอ่างทอง (เป็นการกล่าวชื่อเมืองอ่างทองครั้งแรกในตอนนี้)

1.2.3 สมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากอ่างทองเป็นเมืองที่อยู่ใกล้พระนครหลวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการศึกษาสงครามป้องกันพระนคร พระเจ้าแผ่นดินของไทยหลายพระองค์ได้เคยเสด็จอ่างทองเพื่อทรงประกอบพระราชภารกิจต่าง ๆ แม้ปัจจุบันจะได้ย้ายราชธานีไปอยู่ที่กรุงเทพมหานครแล้วก็ตาม จังหวัดอ่างทองยังถือว่าเป็นจังหวัดที่อยู่ไกลจากเมืองหลวงนัก พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ในราชวงศ์จักรีก็ได้เคยเสด็จอ่างทองเช่นกัน โดยเฉพาะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล 9 ในพระบรมโกฏ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตจังหวัดอ่างทอง และเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชภารกิจ ทั้งทางราชการและส่วนพระองค์ในวาระต่าง ๆ

บ่อยครั้ง อาทิ เสด็จพระราชดำเนินมาถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ที่วัดศีลขันธาราม อำเภอโพธิ์ทอง วัดเขียน อำเภอวิเศษชัยชาญ วัดขุนอินทประมูล อำเภอโพธิ์ทอง เสด็จนมัสการหลวงพ่อดโต วัดไชโยวรวิหาร อำเภอไชโย เสด็จเยี่ยมสถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้าวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก ฯลฯ เป็นเหตุให้ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนในจังหวัดอ่างทองปลาบปลื้มใจและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ทั้งยังปรากฏชื่อ “บางเสด็จ” ในพระราชนิพนธ์กลอนนิราศของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “นิราศพระมะเหลเถไถ” ซึ่งประพันธ์ระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสสมณทลนครสวรรค์และมณฑลกรุงเก่า (พระนครศรีอยุธยา) โดยทางชลมารค ไว้ว่า

บางเสด็จตะเหม็ดเต็ดตะเหมาเต่า ราวจะเย้าถึงวิโยคทะโมกกา
ว่าต้องตามเสด็จประพศพา จึงต้องร้างวนิตาประภาภ

(นิราศมะเหลเถไถ พระราชนิพนธ์กลอนนิราศในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วชิราวุธานุสรณ์สาร. ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 ก.ค. 2552 หน้า 18-38)

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ว่าอ่างทองเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยพื้นที่ตั้งที่ไม่ไกลจากเมืองหลวงนัก หัวเมืองเป็นที่รวมพลอยู่รายรอบพระนคร ห่างกันพอระยะทางไปมาถึงกันได้ภายในหนึ่งวันเพื่อสะดวกแก่การเรียกไพร่พลเวลาเกิดศึกสงครามทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งยังมีพื้นที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำเหมาะแก่การเพาะปลูก จึงไม่แปลกที่จังหวัดอ่างทองมีร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะถูกปรับใช้ทางการท่องเที่ยวในด้านการสื่อความหมายของชุมชนต่อไปเนื่องจากชุมชนมีประวัติศาสตร์และความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับการข้ามทัพของพระนเรศวรมหาราช ทั้งนี้ผู้ศึกษาจำเป็นต้องทบทวนประวัติศาสตร์ทั่วไปของจังหวัดอ่างทอง เพื่อให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจในภาพกว้างของพื้นที่และประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งของจังหวัดมีความเกี่ยวข้องกันในมิติของพื้นที่และประวัติศาสตร์บางส่วนซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่จะนำไปใช้ประกอบข้อเสนอแนะในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่อไป

1.3 ข้อมูลทั่วไป และกายภาพ ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

ตำบลบางเสด็จตั้งอยู่ในเขตการปกครองของ อำเภอป่าโมก มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านประขาว หมู่ที่ 4 บ้านปากบาง หมู่ที่ 5 บ้านปากคลอง และหมู่ที่ 6 บ้านสระแก้ว การปั่นตุ๊กตาชาววังของตำบลบางเสด็จ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ และหมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดอ่างทอง ห่างจากอำเภอเมืองอ่างทองประมาณ 12 กิโลเมตร อาชีพหลักคือการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ทำนา ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาในกระชัง อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ การทำกำนันรูป การทำตุ๊กตาชาววัง การทำอิฐ รับราชการ พนักงานโรงงานลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ลักษณะคล้ายอ่าง

ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ ดินเป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่ส่วนมากเหมาะแก่การทำนาข้าวทำไร่ทำสวนมี
แม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน 2 สายคือ แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อยเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ
(อบต.บางเสด็จ, 2562 :ระบบออนไลน์)

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดอ่างทอง” ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ไว้ 2 ชุมชนได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาล
เหนือ เนื่องจากเป็นชุมชนที่ดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวอยู่บ้างแล้ว และทรัพยากรทางการท่องเที่ยว
ส่วนใหญ่อยู่ภายในชุมชนหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 โดยในหมู่ที่ 3 นั้นได้รับการคัดเลือกจากพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านโป่ง
ให้เป็นชุมชนด้านการท่องเที่ยวภายใต้โครงการนวัตกรรมวิถีเพื่อให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและเกิด
ผลกระทบกับชุมชนที่ดำเนินการกับภาครัฐอยู่จึงกำหนดให้พื้นที่ดำเนินการในหมู่ หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาล
ใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ ในส่วนของหมู่ที่ 4 บ้านปากบาง หมู่ที่ 5 บ้านปากคลอง และหมู่ที่ 6
บ้านสระแก้ว นั้นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเช่นการขนทราย การเผาอิฐ และสถานที่
ราชการบางส่วน การศึกษาในครั้งนี้จะไม่ได้ดำเนินการทั้งตำบลบางเสด็จแต่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูล
จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของหลายภาคส่วน อันประกอบไปด้วยภาครัฐได้แก่เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน
อำเภอบ้านโป่ง เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอ่างทอง รวมถึงประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ
ดำเนินการท่องเที่ยวของบ้านบางเสด็จ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านปากบาง หมู่ที่ 5 บ้านปากคลอง
และหมู่ที่ 6 บ้านสระแก้ว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวแต่พร้อมที่จะสนับสนุน
และเข้าร่วมเมื่อการท่องเที่ยวของบ้านบางเสด็จสามารถเคลื่อนตัวได้

เหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านปากบาง ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ทางหลวงหมายเลข 309 ถัดไปเป็น อำเภอบางปะหัน และ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอบางบาล และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ แม่น้ำเจ้าพระยา โดยฝั่งตรงข้างเป็น ตำบลโผงเผง อำเภอบ้านโป่ง

ภาพที่ 5 แผนที่ตำบลบางเสด็จ

ที่มา: เว็บไซต์ของจังหวัดอ่างทองจัดทำโดย กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดอ่างทอง (ที่มาของภาพเว็บไซต์ตำบลบางเสด็จ)<http://www.govesite.com/bangsadej/content.php?cid=20140619102828un0GcPj>
วันที่ 8 กรกฎาคม 2562

ภาพที่ 6 แผนที่การเดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32

ที่มา: http://m.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1491375369 เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2562

1.3.1 ข้อมูลด้านประชากร และสภาพสังคม

ประชากรในพื้นที่ศึกษาอันได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ มีประชากรตามสมุดแสดงประชากรของผู้ใหญ่บ้านประมาณ 375 หลังคาเรือน เป็นเพศชายจำนวน 521 คน เป็นเพศหญิงจำนวน 580 คน โดย (นาวิ สุปันนี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) กล่าวว่า “ยังมีประชากรแฝงซึ่งเป็นบุคคลจากจังหวัดอื่น และบุคคลต่างด้าวอีกจำนวนมากที่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งไม่สามารถขอหลักฐานได้ โดยส่วนใหญ่ประชากรไม่เฉพาะแต่ หมู่ที่ 1,2 และหมู่ที่ 3 เท่านั้น ทั้งตำบลประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ เกิน 50 ปี เป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการประเมินของผู้ใหญ่แล้วคิดว่าเกิน ครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด” ซึ่งสอดคล้องกับการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ประชากรในหมู่บ้านและสังเกตการณ์และการขอสัมภาษณ์ประชากรในพื้นที่ของผู้ศึกษา พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ หรือเป็นสภาพสังคมแบบผู้สูงอายุ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่หมู่ที่ 1,2 และหมู่ที่ 3 จะให้ความเชื่อมั่นกับผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นแกนนำหลักในการบริหารพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน โดยส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านหรือส่วนราชการให้ทำอะไรก็จะปฏิบัติตามนั้นเนื่องจากตระกูลกำนันและผู้ใหญ่บ้านทำความเจริญให้ชุมชนมาตั้งแต่อดีต โดยเหตุการณ์ที่ประชากรในพื้นที่ให้ความเชื่อมั่นคือเมื่อคราวที่ชุมชนรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ครั้งแรก และสถานที่ชุมนุมในหมู่บ้าน คือ ศาลาประชุมประจำหมู่บ้านและศูนย์ตุ๊กตาชาววัง (นาย ไพโรจน์ ชูจันทร์, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) โดยสามารถแสดงข้อมูลประชากรในรูปแบบตาราง ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากร หมู่ที่ 1-2 ของตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน	ผู้นำชุมชน	ตำแหน่ง
		ชาย	หญิง	รวม			
1	บ้านตาลเหนือ	355	405	760	275	นายบุญส่ง ภูพันธ์	ผู้ใหญ่บ้าน
2	บ้านตาลใต้	166	175	341	100	นายนาวิ สุปันนี	ผู้ใหญ่บ้าน

ในกระบวนการลงพื้นที่สำรวจและลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากร ผู้ศึกษาพบว่าเมื่อขอสัมภาษณ์กลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในชุมชนซึ่งกลุ่มวัยรุ่นดังกล่าวขอปฏิเสธการให้สัมภาษณ์โดยให้เหตุผลแก่ผู้ศึกษาว่า ตนไปทำงานข้างนอกเพิ่งกลับบ้าน ให้ผู้ศึกษาไปถามพ่อแม่ หรือ ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงสถานะของชุมชนได้จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาได้สรุปได้ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนของผู้สูงอายุ และกำลังขาดแคลนบุคลากรในการพัฒนาชุมชนตนเองสังเกตได้จากกลุ่มวัยรุ่นไม่สามารถให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนได้ กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนส่วน

ใหญ่เกษียณอายุจากการทำงานแล้วยังมีบางส่วนที่ยึดอาชีพปั้นตุ๊กตา หรือ ทำก้านธูปอยู่บ้าน โดย (นางรุจี วิจิตตรานุรักษ์ ,สัมภาษณ์ , 24 มิถุนายน 2563) ได้กล่าวว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่กันแบบครอบครัวมีพ่อ แม่ลูก ปู่ ย่า ตายาย โดยกลุ่มวัยรุ่นออกไปทำงานนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่” จากการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เรื่องการอยู่อาศัยกันแบบครอบครัวชนบททั่วไป ซึ่งเป็นแบบอยู่ร่วมกันในสายตระกูล โดยในปัจจุบันชุมชนเข้าสู่การเป็นชุมชนผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบโดยลูกหลาน ออกไปทำงานโรงการอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ผู้สูงอายุบางส่วนของชุมชนหารายได้เพิ่มให้กับครอบครัวด้วยการรับจ้างทำชิ้นส่วนตุ๊กตาชาววังและเหลาก้านธูป

ภาพที่ 7 ผู้สูงอายุหารายได้จากประดิษฐ์ชิ้นส่วนตุ๊กตาชาววัง และการทำงานธูป ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

การทำงานธูปของชุมชนนั้นไม่มีระบุว่าเริ่มต้นทำเมื่อใด ในสมัยก่อนถือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนมานานมากแล้วและสร้างรายได้ให้ชาวชุมชนเป็นอันดับสอง รองจากการทำเกษตรกรรมการทำก้านธูปนี้สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ในอดีตวัตถุดิบที่ใช้มาจากไม้ไผ่ในท้องถิ่นเองและพื้นที่ใกล้เคียง ต่อมาไม้ไผ่ในจังหวัดอ่างทองเกือบหมดลงเพราะปลูกทดแทนไม้ทันทัน จึงต้องใช้ไม้ไผ่จากจังหวัดอื่น เช่น ไม้ไผ่จากจังหวัดทางเหนือ ล่องไม้มาตามแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนใหญ่จะมาจากนครสวรรค์ ซึ่งเจ้าของไม้จะคิดเงิน แต่จะมาเก็บเงินหลังจากขายก้านธูปได้แล้ว บางรายก็จะรับซื้อผลผลิตคือไม้ก้านธูปด้วย

กรรมวิธีการผลิตนั้นจะนำไม้ไผ่แก่มาตัดเป็นท่อน ๆ สั้นยาวตามต้องการ แล้วนำไปตากแดดเอาท่อนที่ซอยได้ขนาดแล้วมาแช่น้ำอีกครั้งก่อนนำมาเหลาเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วมัดเป็นมัด ๆ มัดละ 10 กิโลกรัม ซึ่งพ่อค้าจะมารับไปขายในราคา 70 บาท จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าการทำงานธูปในปัจจุบันยังคงทำอยู่แต่ลดน้อยลงมาก เป็นอาชีพเสริมของผู้สูงอายุที่อยู่ติดบ้านและทำมาแต่เดิม

1.3.2 วิธีชีวิตและเศรษฐกิจ

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของประชากรในชุมชนจากผู้อาวุโส ของชุมชน (ละออง สุขสิงห์ชร อายุ 91 ปี, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) ได้กล่าวว่า “ในอดีตประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ได้แก่การทำไร่ไถนา เลี้ยงควาย สมัยก่อนยังไม่มีวัวถัวนี้เลี้ยงแต่ควายเพื่อใช้ในการทำนา ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช 2519 ได้มีโครงการในพระราชดำริ คือการฝึกอาชีพทอผ้า และการปั้นตุ๊กตาชาววังอาชีพของผู้คนจึงเริ่มเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาทำตุ๊กตาชาววัง และทอผ้า ส่งศูนย์ศิลปาชีพ โดยในปัจจุบัน” กลุ่มคนส่วนหนึ่งยังคงทำอาชีพพระราชทาน (ปั้นตุ๊กตาชาววัง) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ แต่อาชีพทอผ้านั้นไม่มีคนในชุมชนทำแล้ว โดยอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทอผ้าเป็นทรัพย์สินของสำนักพระราชวังซึ่งถูกเก็บรักษาอยู่ที่ อาคารศูนย์การทอผ้า สาเหตุที่อาชีพพระราชทานการทอผ้าหายไปนั้นเนื่องจาก ประชาชนที่ได้รับการอบรมอาชีพในตอนนั้นปัจจุบันมีอายุมากขึ้น สภาพร่างกายไม่เหมาะสมแก่อาชีพนี้แล้วโดยเฉพาะด้านสายตา และไม่มีลูกหลานสนใจในอาชีพดังกล่าว

ภาพที่ 8 กิจกรรมสอนปั้นตุ๊กตาชาววัง ถ่ายภาพเมื่อ 13 กันยายน 2562

ในปี พ.ศ.2530 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ วัดท่าสุทธาวาส ทรงเห็นว่าราษฎรชาวตำบลบางเสด็จ ได้รับความเดือดร้อนจากการเกิดอุทกภัย เนื่องจากอำเภอบางบาลเป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางพื้นที่ของอำเภอ ทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีพระราชดำรัสพระราชทานเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก ขนาด 3 ตัน/ วัน เพื่อให้ชาวบ้านตำบลบางเสด็จได้สีข้าวของตนเองไว้บริโภคและขายเพื่อบรรเทาความเดือนร้อน ซึ่งในปัจจุบันโรงสีเทพประทาน 2 ยังคงเปิดให้บริการอยู่แต่กำลังผลิตเหลือเครื่องสีข้าวเพียง 1 ตัว ชาวบ้านในพื้นที่ยัง

เล่าต่อกันว่าที่มาของชื่อ “โรงสีเทพประทาน” มาจากพระนามของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากการที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นผู้ดำริโครงการนี้ขึ้น (ข้อมูลจากการประชุมระดมความคิดเห็น ของกลุ่มท่องเที่ยวบางเสด็จ)

ภาพที่ 9 โรงสีเทพประทาน ถ่ายภาพเมื่อ 13 กันยายน 2562

ปัจจุบันหากพูดถึงชุมชนบางเสด็จ ในการรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่จะนึกถึงศูนย์ปั้นตุ๊กตาชาววัง ซึ่งเป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2519 โดยมรสสาเหตุมาจากปัญหาน้ำท่วมในช่วงหน้าฝนมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ประชาชนมีความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เดิมพื้นที่ในแถบนี้มีอาชีพทำอิฐและเผาไม้ กำนธูป เมื่อยามที่ฝนตกน้ำท่วมไม่สามารถเผาอิฐหรือตากธูปได้ ทำให้ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องการทำมาหากินช่วงหน้าฝน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 โดยทรงมีพระดำรัสว่า “น่าจะมื่อชีพเสริมอย่างอื่น โดยทรงคำนึงว่า ชาวบ้านมีทรัพยากรธรรมชาติที่พร้อมอยู่แล้ว คือ ดินเหนียวที่ใช้ทำอิฐ ประกอบกับทรงระลึกถึงตุ๊กตาไทยที่เรียกว่าตุ๊กตาชาววังนั้นหาได้ยากเกือบจะสูญสิ้นไปหมดแล้ว หากจะฟื้นฟูขึ้น ก็น่าจะช่วยสืบสานศิลปหัตถกรรมไทยแบบโบราณของไทยได้อีกอย่างหนึ่ง” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งอาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ และ อาจารย์เสริมศรี บุนนาค จากวิทยาลัยเพาะช่าง มาสอนปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยมีการจัดตั้งโครงการปั้นตุ๊กตาไทยขึ้น ครั้งแรกมีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 150 คน ฝึกสอนกันได้ 3 เดือน ก็จัดให้มีพิธีไหว้ครู โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเป็นประธานพิธีไหว้ครู และได้ตั้งศูนย์ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จแห่งนี้ นอกจากนี้ที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววังแห่งนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถชมการปั้นตุ๊กตาชาววังได้ที่บ้านเรือนราษฎรในละแวกนั้นได้อย่างเป็นกันเอง เนื่องจากในแต่ละบ้านจะทำตุ๊กตาคนละแบบ

แตกต่างกันไป (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562 ระบบออนไลน์) ศูนย์ตุ๊กตาแห่งนี้มีการรวมกลุ่มในรูปของสหกรณ์โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ซึ่งจะจัดให้สมาชิกมาสาธิตการปั้นตุ๊กตาชาววังพร้อมกับจัดจำหน่ายในราคาที่ย่อมเยา ตุ๊กตาชาววังทำจากดินเหนียวแสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและ วัฒนธรรมประเพณีไทยต่าง ๆ เช่น การละเล่นของเด็กไทย วงมโหรีสี่พาทย์ สุภาชีวิตคำพังเพยไทย หรือรูปผลไม้ไทยหลากหลายชนิดซึ่งล้วนมีความสวยงามน่ารักและเหมาะที่จะซื้อเป็นของขวัญหรือของที่ระลึกเป็นอย่างยิ่ง อติตประธานศูนย์ตุ๊กตา(นางรุจี วิจิตตรานุกรักษ์, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) ได้กล่าวเสริมว่า “ไม่เฉพาะเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในศูนย์ตุ๊กตาชาววังเท่านั้น ประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านก็สามารถปั้นตุ๊กตาได้เช่นกัน โดยเป็นการรับงานมาทำที่บ้านเพื่อส่งศูนย์จำหน่ายต่อไป”

ภาพที่ 10 นางรุจี วิจิตตรานุกรักษ์ อติตประธานศูนย์ตุ๊กตาชาววังกำลังประดิษฐ์ผลงาน ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

นอกจากงานปั้นตุ๊กตาชาววังที่เป็นที่รู้จักของชุมชนแห่งนี้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและพบว่ายังมีงานปั้นอีกส่วนหนึ่งที่มีความน่าสนใจไม่แพ้กันคืองานปั้นตุ๊กตาเรซินแม่ไม้มวยไทย โดยคุณบัณฑิต โกศลสิทธิ์ ได้เล่าถึงความเป็นมาของการปั้นตุ๊กตาชนิดนี้ว่า (นายบัณฑิต โกศลสิทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2563) “แม่ผมเคยเรียนปั้นตุ๊กตาชาววัง ตั้งแต่ปี 2519 ส่วนตัวผมพอจบ มัธยมต้นก็ออกมาเรียนเกี่ยวกับด้านศิลปกรรม เรียนจบออกมาก็ทำงานบริษัท มีช่วงหนึ่งตกงาน เลยมาฝึกปั้นตุ๊กตาชาววังกับแม่ และผมไปเห็นท่าอย่างสามชুমของมวยไทย แล้วประทับใจ เพราะเราชอบมวยตั้งแต่เด็ก ๆ เกิดเป็นแรงบันดาลใจอยากปั้นเป็นตุ๊กตานักมวยไทย” ในปัจจุบันคุณบัณฑิตมีแผนที่จะทำกิจกรรมสอนปั้นตุ๊กตามวยไทย แต่การหาทีมงานมาร่วม ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะนอกจากใจรักแล้วยังต้องมีความอดทนสูงด้วย

ภาพที่ 11 คุณบัณฑิต โกศลสิทธิ์และผลงานถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

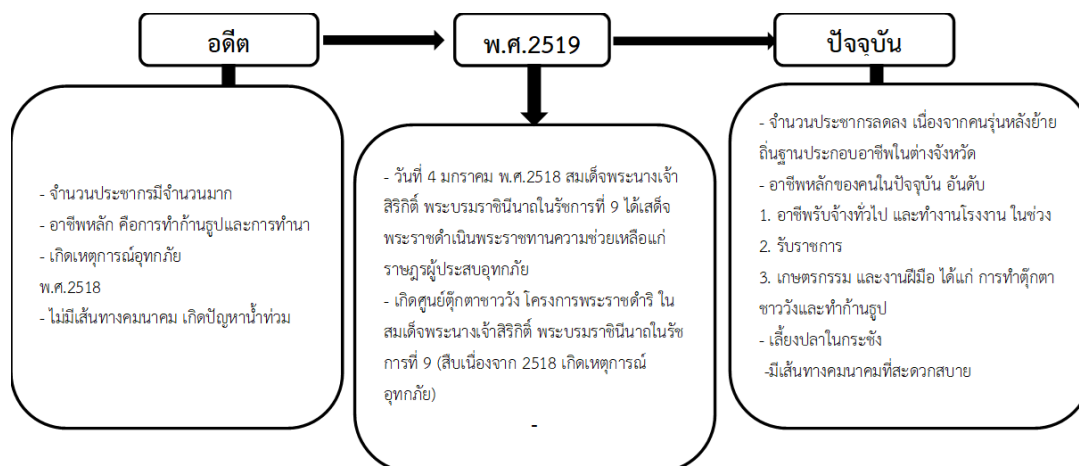
นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบงานฝีมือที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่งคือการตีมีดตามสั่ง โดยเจ้าของกันห้องเล็ก ๆ บริเวณบ้านเป็นโรงตีมีดชื่อว่า “โรงมีดตามใจฝัน” เจ้าของโรงมีดแห่งนี้คือคุณ บรรจง เหมทอง หรือช่างโจ ช่างโจให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า (นายบรรจง เหมทอง ,สัมภาษณ์ , 25 มิถุนายน 2563) “ตัวผมเองชอบมีดอยู่แล้วเป็นทุนเดิม แต่อยากจะได้มีดที่มีคุณภาพจริง ๆ ซึ่งมีดที่มีคุณภาพจริง ๆ ก็ต้องไปซื้อของฝรั่งซึ่งผมรู้ว่าคนไทยทำมีดที่มีคุณภาพได้ ผลเลยไปเรียนการทำมีด จากช่างที่เขาว่าเก่ง แต่สรุปแล้วจากที่ตัวผมไปเรียนมาที่มีคนบอกว่ามีสูตรในการตีมีดมีไสยศาสตร์ ผมสรุปเลยว่ามันเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ล้วน ๆ ” ปัจจุบันช่างโจรับเป็นช่างเทคนิคเรื่องเสียงเนื่องจากครอบครัวทำวงดนตรี แต่มีงานอดิเรกและอาชีพเสริมในการตีมีดตามสั่ง โดยช่างโจยินดีถ้าจะมีคนเข้ามาชมขณะตนเองตีมีด

ภาพที่ 12 บรรจง เหมทอง หรือช่างโจถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ประชากรในชุมชน ผู้ศึกษาพบว่า ชุมชนบางเสด็จ มีวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิตคล้ายคลึงกับกลุ่มคนในภูมิภาคทั่วไปคือ อาชีพเกษตรกรรม และปศุสัตว์ ทำก้านธูป ในยุคแรกต่อมาเมื่อประสบภัยพิบัติทางการจิ้งยี่นมือเข้าช่วยเหลือโดยได้รับพระราชทานอาชีพเสริมจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ คืออาชีพปั้นตุ๊กตาชาววัง และทอผ้าเพื่อส่งศูนย์ศิลปาชีพ โดยในยุคนี้รายได้หลักจึงมาจากการประกอบอาชีพดังกล่าวเนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมได้อันมีเหตุมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เมื่อมาถึงยุคปัจจุบัน หนุ่มสาววัยรุ่นเหลือน้อยลงเนื่องจากการทำงานโรงงานบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เช่นที่นิคมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือ ที่โรงงานในจังหวัดลพบุรี จึงทำให้วัยรุ่นเหลือน้อยมากในชุมชน รวมไปถึงในปัจจุบันมีชาวอีสานมาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมาทำงานโรงงานบริเวณใกล้เคียงชุมชนและได้สามีหรือภรรยาเป็นคนในชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า (ละออง สุขสิงห์ขร อายุ 91 ปี, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) “หลานของตนก็ได้ภรรยาคนแรกเป็นคนจังหวัดศรีสะเกษ มีบุตรสองคน และภรรยาคนที่สองเป็นคนจังหวัดอุบลราชธานี

จากข้อมูลข้างต้นผู้ศึกษาจึงสรุปว่า ชุมชนบางเสด็จนั้นมีอาชีพดั้งเดิมเป็นอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์โดยมีอาชีพเสริมคือการรับจ้างทำก้านธูป หลังจากประสบอุทกภัยในปี พ.ศ. 2519 โครงการในพระราชดำรินำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างอาชีพให้แก่ผู้คนในชุมชนส่วนมากในช่วงเวลานั้น ได้แก่ การทำตุ๊กตาชาววังส่งศูนย์ศิลปาชีพ การทอผ้าทอมือ และในปี พ.ศ.2530 ก็ได้มีโครงการโรงสีเทพประทาน 2 ของสมเด็จพระเทพฯ ลงไปส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไป ในปัจจุบัน โครงการศูนย์ตุ๊กตาชาววังมีการปรับตัวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น จึงสามารถคงสถานะและอยู่รอดได้ในปัจจุบัน ในขณะที่การประกอบอาชีพทอผ้าทำมือ หรือการทำนาเกษตรกรรม ไม่ได้รับการตอบรับจากกลุ่มประชากรที่เกิดขึ้นใหม่ ประชากรกลุ่มนี้จึงไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปหรือพนักงานโรงงานเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ศึกษาได้สรุปวิถีการดำรงชีพของชุมชนสามารถแสดงออกเป็นรูปภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 13 Time line การประกอบอาชีพชุมชนบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

1.3.3 ด้านการศึกษา และการสาธารณสุข

1.3.3.1 โรงเรียนในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาดังนั้นมีโรงเรียนทั้งหมดจำนวน 3 โรงเรียนได้แก่ 1) โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสังกัดของ สพฐ. หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) โรงเรียนวัดสระแก้ว (รุ่งโรจน์ธนกุลอุปถัมภ์) เป็นโรงเรียนภาคเอกชนที่ยกระดับมาจากสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าแห่งแรกที่รับอุปถัมภ์เด็กมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2483 สมัยที่ พระครูขันตยาภิวัฒน์ หรือหลวงพ่อดับ เป็นหลวงพ่ที่ชาวตำบลบางเสด็จให้ความเคารพนับถือ ต่อมา เมื่อหลวงพ่อดับมรณะภาพ พระครูพิศาลรัตนภิวัฒน์ ได้สานต่อเจตนารมณ์ในการเลี้ยงดูเด็กกำพร้ายากจน และเป็นผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวัดสระแก้ว (รุ่งโรจน์ธนกุลอุปถัมภ์) สืบต่อมา และเป็นโรงเรียนที่ได้รับความนิยมอุปถัมภ์จากบริษัทภาคเอกชนหลายหน่วยงาน ปัจจุบันเปิดสอนระดับประถมศึกษาตอนต้นถึงประถมศึกษาตอนปลาย 3) โรงเรียนวัดท่า ปัจจุบันปิดให้บริการไปแล้วเนื่องจากมีจำนวนเด็กไม่พอ “โรงเรียนวัดท่า” นี้เป็นโรงเรียนเก่าแก่ของคนในหมู่บ้านหลายท่านเรียนโรงเรียนนี้ปัจจุบัน แปรสภาพเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แต่ในความเป็นจริง คงเหลือแต่อาคารไม่ได้ใช้ประโยชน์ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังวัดท่าสุทธาวาส และด้านข้างของศูนย์ตุ๊กตาชาววัง

ภาพที่ 14 โรงเรียนวัดสระแก้วและโรงเรียนวัดท่า ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า (นาวิ สุปंनी, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) ด้านการศึกษาของชาวบางเสด็จในปัจจุบันนั้น “ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ (อายุมากกว่า 60 ปี) จะจบการศึกษาเพียง ประถมศึกษาตอนต้นหรือ ป.4 ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในระดับวัยกลางคนส่วนใหญ่ (อายุ 40-59ปี) จะจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีส่วนหนึ่งเข้ารับราชการซึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี แต่มีจำนวนน้อยกว่า ในระดับช่วงอายุ 20-39ปี มีสัดส่วนใกล้เคียงกันระหว่างจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี และ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วเข้าทำงานในโรงงานละแวกบ้านเพื่อเลี้ยงชีพ กลุ่มผู้จบปริญญาตรีหรือสูงกว่าส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานในท้องถิ่น”

1.3.3.2 ด้านการสาธารณสุข จากการสัมภาษณ์ประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่จะใช้บริการโรงพยาบาลป่าโมก ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอมากกว่าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หรือ รพสต. ในอดีตมีหมอประจำหมู่บ้านในการรักษาโรคทั่วไปเช่น อีสุกอีใส ไข้หวัด ด้วยยาหม้อต้มสมุนไพร มีการเหยียบเพื่อรักษาโรคเช่น สุนัขกัด การกวาดยาที่คอ หรือ ลื่น เหมือนหมอพื้นบ้านทั่วไปในภูมิภาค ปัจจุบันยังคงหลงเหลือภูมิปัญญาในการรักษาอยู่ 1 อย่างคือการนวดเส้นจัดกระดูกโดยหมอสูงอายุอยู่เพียงท่านเดียวเท่านั้น

ภาพที่ 15 โรงเรียนวัดสระแก้วและโรงเรียนวัดท่า ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

1.3.4 ประวัติและที่มาของชุมชน

หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านปะขาว ในอดีตถูกเรียกว่าบ้าน ปะขาว หรือ บ้านชีปะขาว พงศาวดารกล่าวว่าเมื่อครั้งชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ใน พ.ศ. 2269 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระเสด็จมาควบคุมการชะลอองค์พระพุทธรูปไสยาสน์ ทรงลงจากชะลอด้วยพระองค์เองร่วมกับพระภิกษุและชาวบ้าน ในช่วงนั้นทรงประทับแรมที่พลับพลาวัดชีปะขาว ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เสด็จอ่างทองเคยสร้างพลับพลาประทับแรมบริเวณนี้ จึงเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลบางเสด็จ ปัจจุบันตำบลบางเสด็จ (บ้านชีปะขาว) อยู่คนฝิ่งกับวัดป่าโมก ตำบลบางไผ่เพลงตามที่เห็นในแผนที่ปัจจุบัน (ประวัติศาสตร์อ่างทอง จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554) จากการสัมภาษณ์บุตรชายของอดีตกำนันของตำบลบางเสด็จปราชญ์ท้องถิ่น (ไพโรจน์ ชูจันทร์, พิรญาณ์ น่วมด้าง สัมภาษณ์, 24, มิถุนายน 2563) ได้กล่าวว่า “ชื่อวัดตาลเหนือ และวัดตาลใต้ ได้เริ่มเรียกกันเมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองในระดับตำบลเมื่อไม่เกิน 50 ปี มานี้เนื่องจากชุมชนยังไม่คุ้นชินกับการถูกแบ่งเขตจึงเป็นชื่อเรียกที่ทำให้เข้าใจง่ายในระดับชุมชน โดยเริ่มเรียกจากศูนย์กลางของชุมชนคือ วัดท่าสุรวาส ในอดีตชาวบ้านเรียกว่าวัดตาล เนื่องจากมีต้นตาลขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณวัด เมื่อแบ่งเขตการปกครองจึงเรียกให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า ถ้าไปทางเหนือของวัดก็เป็น ชุมชนวัดตาลเหนือ หากลงมาทางใต้ก็ใช้ชื่อว่า ชุมชนวัดตาลใต้ ในขณะที่หมู่ที่ 3 ซึ่งอยู่ห่างออกมาทางเหนือก็คงชื่อบ้านปะขาวเอาไว้ คุณไพโรจน์นี้แหละเป็น ลูกหลานของขุนชิน บ้าน

ปะขาว ก็สามารถไปชมเอกสารโฉนดที่ดินสมัย ร.5 ที่บ้านคุณไฟโรจน์ได้” จากการลงพื้นที่ของผู้ศึกษา ได้สอบถามเกี่ยวกับชื่อบ้านปะขาว ในกลุ่มผู้สูงอายุก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยผู้ศึกษาได้ขอคุณไฟโรจน์ ชูจันทร์ ดูโฉนดที่ดินฉบับดังกล่าวพบว่าเป็นดังที่ให้สัมภาษณ์

1.3.5 ศาสนาและความเชื่อ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า (นาวิ สุป็นนี้, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) “ประชากรในชุมชน 100% นับถือศาสนาพุทธ” ชาวบ้านตำบลบางเสด็จนับถือศาสนาพุทธกับอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ โดยปราศจากศาลเจ้าพ่อภายในหมู่บ้าน ด้านพิธีกรรม มีรูปแบบพิธีกรรมรูปแบบเดียวกับชาวบ้านในภาคกลางทั่วไปคือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อและประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต มีวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน คือ วัดท่าสุทธาวาส หรือวัดท่า ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องคือหนังสือเรื่อง (“จิตรกรรมฝาผนังพระหัตถ์ และจิตรกรรมตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีวัดท่าสุทธาวาส” จัดทำโดยกระทรวงวัฒนธรรม ในปี 2559) ระบุว่า “วัดท่าสุทธาวาส ชื่อเดิมวัดท่าสุวรรณภูมิ เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 12 หมู่ 2 ตำบล บางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏประวัติการสร้าง นอกจากหลักฐานทางโบราณคดี และโบราณวัตถุในวัดอาทิเช่นศิลปกรรมของพระประธานภายในพระอุโบสถซึ่งสร้างจากหินทรายแดง ใบเสมาทำด้วยหินทรายแดง เป็นต้น หนังสือประวัติวัดท่าสุทธาวาสของกรมการศาสนาระบุว่า “วัดแห่งนี้สร้างมานานแล้ว สันนิษฐานว่าประมาณ พ.ศ. 2175 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประมาณ พ.ศ. 2200” ด้วยลักษณะสภาพเป็นวัดมายาวนาน จากสมัยอยุธยาถึงปัจจุบัน คงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ตามควรแก่เวลาและความเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง สิ่งก่อสร้างและศิลปวัตถุ จึงมีทั้งศิลปกรรมสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ จึงนับว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทยมาตั้งแต่อดีตราบจนถึงทุกวันนี้” ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้ศึกษาได้สำรวจบริเวณ อำเภอป่าโมก ไม่พบโบสถ์คริสต์ หรือมัสยิดในศาสนาอิสลาม ในเรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นชุมชนเชื่อว่า ในอดีตชุมชนแห่งนี้เป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชโดยใช้ช้างข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา จึงได้ตั้งชื่อหน้าท่าแห่งนี้ว่าท่าช้างและมีการวาดภาพเด็กไทยในสมัยโบราณเป็นตัวการ์ตูนเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ทรงยกทัพไปทำยุทธหัตถีกับพม่าตลอดระยะแนวคันกันน้ำของเขื่อนหน้าวัด (นางรุจี วิจิตรรักษ์, นางละออง สุขสิงห์ขร, นางช่วง ไกลสุด, นายไฟโรจน์ ชูจันทร์, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2563)

ภาพที่ 16 ทำนํ้าบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ชุมชนเชื่อว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้ข้ามทัพ
ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

ซึ่งเป็นไปตามหนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวไว้ว่า เมื่อคราวพม่ายกทัพมาประชิดพระนครในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น ได้มีการเกณฑ์ทัพเพื่อรักษาพระนครจากเมืองใกล้เคียง โดยกล่าวชื่อเมืองใกล้เคียงพระนครหลายเมือง เช่น เมืองสิงห์บุรี เมืองพรหมบุรี เมืองอินทร์บุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองชัยนาท เมืองลพบุรี เมืองนครนายก เป็นต้น ไม่เคยกล่าวถึงเมืองอ่างทองหรือชื่อเมืองวิเศษชัยชาญอันเป็นชื่อเก่าของเมืองอ่างทองเลย เพียงแต่กล่าวไว้ตอนที่พม่ายกทัพเข้ามาว่า “...พม่าก็ยกตามเข้ามาทาง ลำ สามโก้ ป่าโมก ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแถวบางโพงแฝง เข้ามาชนพระนครทางทุ่งลุมพลีข้างด้านเหนือ” ลำสามโก้ปัจจุบันเป็นชื่อตำบลอยู่ในอำเภอสามโก้ ป่าโมกก็เป็นชื่อตำบลอยู่ในอำเภอป่าโมกเช่นกัน ส่วนบางโพงแฝงนั้นอยู่ในท้องที่อำเภอป่าโมก พระราชพงศาวดารมิได้กล่าว ว่าตำบลทั้งสามขึ้นกับเมืองใด สันนิษฐานว่าแต่ก่อนอาจจะรวมอยู่ในแขวงพระนครหลวง ยังไม่ยกฐานะเป็นเมือง เพราะอยู่ใกล้พระนครหลวงมาก (พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ) ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ตามบันทึกนี้ที่ว่า “พม่าก็ยกตามเข้ามาทาง ลำ สามโก้ ป่าโมก ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแถวบางโพงแฝง เข้ามาชนพระนครทางทุ่งลุมพลีข้างด้านเหนือ” เมื่อข้ามแม่น้ำแถวบางโพงแฝงมั่งตรงข้ามก็จะตรงกับชุมชนบางเสด็จพอดี ซึ่งสอดคล้องกับ ความเชื่อของคนในชุมชนที่ว่า “เมื่อพระนเรศวรข้ามทัพเพื่อไปพม่า ได้มาข้ามที่ ท่าช้างวัดท่าสุวรรณภูมิ” คือวัดท่าสุทราวาสในปัจจุบัน ไปขึ้นที่บางโพงแฝง ในปัจจุบัน (พิชญานันท์ น่วมด้วง , สัมภาษณ์, 24 , มิถุนายน 2563) โดยบริเวณแถบนี้ยังสันนิษฐานว่าเป็นโรงเลี้ยงช้างเนื่องจากพบกระดูกช้างบริเวณใกล้วัด และมีทางเดินสำหรับต้อนช้างลงอาบน้ำซึ่งเรียกกันว่าท่าช้าง อันเป็นข้อสนับสนุนการเป็นชัยภูมิในการเดินทัพผ่านเส้นนี้จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ของผู้ศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความศรัทธาสมเด็จพระนเรศวร

มหाराชมากตามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้นพิสูจน์ได้จากการตั้ง ศาลาเพื่อศกการะ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไว้ข้างพระอุโบสถในวัดท่าสุทธารวาสซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชน

ภาพที่ 17 วัดท่าสุทธารวาสและพระตำหนักสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

วัดท่าสุทธารวาสเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศ์เกือบทุกพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมราษฎร ณ บริเวณบ้านบางเสด็จและวัดท่าสุทธารวาส หลายครั้ง(อ้างอิงจาก หนังสือเรื่อง “จิตรกรรมฝีพระหัตถ์และจิตรกรรมตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีวัดท่าสุทธารวาส” จัดทำโดยกระทรวงวัฒนธรรม ในปี 2559) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านบางเสด็จและวัดท่าสุทธารวาส

วัน เดือน ปี	รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์	พระราชกรณียกิจ
4 มกราคม 2519	สมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จเป็นการส่วนพระองค์ จากพระราชวังบางปะอินทรงเยี่ยมเด็กกำพร้าและยากจนที่วัดสระแก้ว
8 มกราคม 2519	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามกุฎราชกุมาร (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ณ วัดท่าสุทธารวาส

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์	พระราชกรณียกิจ
22 เมษายน 2519	สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร เทพรัตนสุดาฯ (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จเป็นองค์ประธานประกอบพิธีไหว้ครูช่างศิลป์สมาชิกบัณฑิตกตาวาวัง ณ ศาลาการเปรียญ วัดท่าสุทธาวาส
28 เมษายน 2519	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทั้งสองพระองค์ (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น) ถึงวัดท่าสุทธาวาส มีพระราชดำรัสกับพระครูสุทธินันท์ ถึงสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนทุกข์สุขของราษฎรหลังเกิดอุทกภัย
27 พฤษภาคม 2519	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	-
8 ตุลาคม 2519	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทั้งสองพระองค์ (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	-
17 ตุลาคม 2519	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์	พระราชกรณียกิจ
19 ตุลาคม 2520	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
30 มิถุนายน 2522	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
24 สิงหาคม 2522	สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
20 ตุลาคม 2522	สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9	
21 ตุลาคม 2522	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ถวายผ้าพระกฐินต้น ณ วัดท่าสุทธาวาส
9 มีนาคม 2523	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
6 กรกฎาคม 2523	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ทรงปั้นตุ๊กตารูปช้าง ปัจจุบันตั้งแสดง ณ อาคารชั้นบนศูนย์ตุ๊กตาชาววังฯ
23 พฤศจิกายน 2523	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
6 พฤศจิกายน 2525	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์	พระราชกรณียกิจ
17 ตุลาคม 2529	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ทรงบวงสรวงหรือถอนอุโบสถหลังเก่า
2 สิงหาคม 2533	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เป็นองค์ประธานถวายผ้าป่า ณ วัดท่าสุทธาวาส
17 ตุลาคม 2533	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เป็นองค์ประธานถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดท่าสุทธาวาส
26 สิงหาคม 2534	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จฯ วัดไชโยวรวิหาร ศาลากลาง ทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 สำนักงานกาชาด และทรงตัดลูกนิมิตและฉลองอุโบสถหลังใหม่ วัดท่าสุทธาวาส
9 พฤศจิกายน 2534	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	
8 มิถุนายน 2535	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เป็นองค์ประธานถวายผ้าป่า ณ วัดท่าสุทธาวาส
15 ตุลาคม 2536	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ทรงเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ อุโบสถวัดท่าสุทธาวาส
24 มกราคม 2538	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์	พระราชกรณียกิจ
9 มีนาคม 2541	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดอาคารเฉลิมพระเกียรติโรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม
16 มิถุนายน 2541	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ทรงเกี่ยวข้าวทุ่งบางเสด็จ ทรงปั้นตุ๊กตารูปช้าง ตัวที่ 2 ปัจจุบันตั้งแสดง ณ อาคารชั้นบนศูนย์ตุ๊กตาชาววังฯ
20 สิงหาคม 2541	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จเป็นองค์ประธานประกอบพิธีไหว้ครูช่างศิลป์สมาชิกปั้นตุ๊กตาชาววัง ครั้งที่ 2
20 มกราคม 2545	สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์	
18 พฤศจิกายน 2550	พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จพระอุโบสถและศูนย์ตุ๊กตาชาววัง
15 พฤศจิกายน 2552	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	ทรงพาคณะผู้พิจารณารางวัลเจ้าฟ้ามหิตลา ดุงานที่โรงสีเทพประทาน 2 และศูนย์ตุ๊กตาชาววังฯ
4 มีนาคม 2553	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จฯ มาบ้านนายแจ้ง ชูจันทร์ โรงสีเทพประทาน 2 และศูนย์ตุ๊กตาชาววังฯ
2 พฤศจิกายน 2555	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น)	เสด็จฯ เป็นองค์ประธานถวายผ้าพระกฐิน พระราชทานของสภากาชาดไทย

จากตารางด้านบนนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงที่มาของความผูกพันของชุมชนแห่งนี้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกเหนือจากการพระราชอาชีพร่วมช่วยเหลือพสกนิกรอย่าง ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง

โรงสีเทพประทาน การทอผ้าแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ยังให้ความสำคัญกับชุมชนและพื้นที่บริเวณนี้เป็นอย่างมาก ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนความผูกพันและความภูมิใจนี้อาจแสดงออกมาในรูปแบบของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวได้

1.3.6 ประเพณี และวัฒนธรรม

งานประเพณีในรอบปีของชุมชน เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าไปสัมผัสและมีส่วนร่วมได้ทุกเทศกาล โดยส่วนใหญ่จะเป็นวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญที่มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีโดยส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับชุมชนในภาคกลางทั่วไป โดยสามารถแสดงในรูปตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 งานประเพณีในรอบปีของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล

มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน
- ทำบุญขึ้นปีใหม่	-วันมาฆบูชา		- งานสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ - ก่อพระเจดีย์ธารน้ำไหล - สงกรานต์ 8 วัน
พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม
- วันวิสาขบูชา			- วันเข้าพรรษา
กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม
	- ตักบาตรเทโว - วันออกพรรษา - งานพระพุทธรูป ลอยฟ้า หลวงพ่อพุทธ รำพึง วัดถนน	- ลอยกระทงสวรรค์ (ขึ้น 12 ค่ำ ถึง แรม 3 ค่ำ เดือน 12) - ปิดทองพระ	- สวดมนต์ ข้ามปี (31 ธันวาคม)

จากข้อมูลดังกล่าวผู้ศึกษาได้สรุปความเป็นมาและประวัติและความสำคัญของบ้านบางเสด็จในอดีตได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมเนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งน้ำสายสำคัญของประเทศไทยคือแม่น้ำ

เจ้าพระยา ในอดีตเป็นเมืองหน้าด่านไว้เพาะปลูกพืชไร่เสปียงครั้งเนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และเป็นที่พักทัพเนื่องจากมีระยะทางไม่ไกลจากเมืองหลวงสามารถเรียกรวมพลเพื่อออกรบหรือป้องกันเมืองหลวงได้ทันทั่วทั้ง และเป็นที่ตั้งยุทธศาสตร์ในการเดินทัพข้ามฝั่งของทั้งพม่าและไทย รวมถึงเป็นทางเสด็จประพาสมณฑลนครสวรรค์และมณฑลกรุงเก่า (พระนครศรีอยุธยา) โดยทางชลมารคในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยในปัจจุบันเป็นที่รู้ว่าเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ตุ๊กตามชาววังอันมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในรัชการที่ 9 ปัจจุบันสภาพสังคมเป็นแบบผู้สูงอายุ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

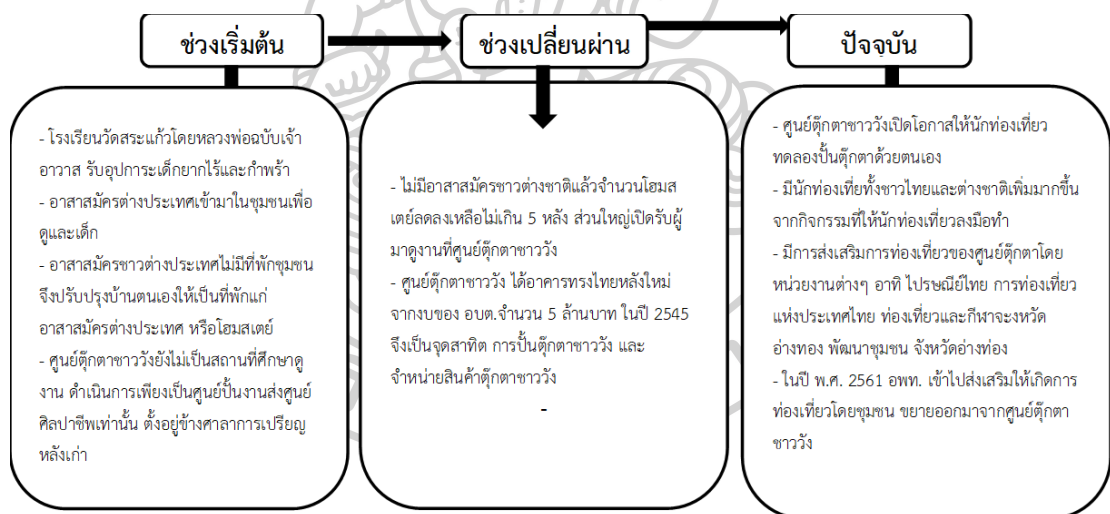
2. ข้อมูลประวัติและสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

2.1 จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในชุมชน

ในอดีตจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวของชุมชนบางเต็จะมีที่มา มาจากโรงเรียนเด็กกำพร้าในชุมชนซึ่งตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 3 บ้านปะขาว ได้มีอาสาสมัครจากต่างประเทศเข้ามาดูแลตั้งแต่ปี พ.ศ.2540-2547 ชาวบ้านในชุมชนจึงจัดทำบ้านของตนเองเพื่อเป็นที่พักให้แก่อาสาสมัครเหล่านั้น เรียกได้ว่าการจะมีการท่องเที่ยวในชุมชนก็ไม่ใช่ชั้กทีเดียวแต่เป็นเพียงการทำที่พักเพื่อรองรับอาสาสมัครเหล่านั้น ประกอบกันในช่วงปีดังกล่าวกรมการท่องเที่ยวมีนโยบายเรื่อง มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ทางหน่วยงานภาครัฐจึงได้ส่งชื่อที่พักดังกล่าวเพื่อขอมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และมีกรรมการมาตรวจประเมินจึงได้รับมาตรฐาน จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการทำท่องเที่ยวต่อมา ในช่วงถัดมาจึงเริ่มมีการเชื่อมโยง ที่พักเข้ากับศูนย์ตุ๊กตาชาววังโดยในช่วงแรกเป็นการสาธิต การปั้นตุ๊กตาชาววังให้แก่ผู้มาเยี่ยมชมและเป็นศูนย์จัดจำหน่ายตุ๊กตาชาววังเพื่อเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว (ไพโรจน์ ชูจันทร์ ,สัมภาษณ์ , 24 , มิถุนายน 2563)

ในปัจจุบันชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมี 3 ชุมชนได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ หมู่ที่3 บ้านปะขาว แต่เนื่องด้วยในปีงบประมาณ 2561 ได้มีโครงการจากทางภาครัฐ โดยกรมพัฒนาชุมชนได้มาสนับสนุนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้แก่ หมู่ที่3 บ้านปะขาว ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนสินค้า OTOP ไว้กับทางพัฒนาชุมชน จึงทำให้เกิดสถานการณ์ความแตกแยกระหว่างกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ ซึ่งไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐจึงแยกส่วนออกมาไม่เกี่ยวข้องกับหมู่ที่ หมู่ที่ 3 บ้านปะขาว (นาวิ สุปนนี ,ไพโรจน์ ชูจันทร์และ นาวาเอกบุญนะ บุญประเทือง ,สัมภาษณ์ , 24 , มิถุนายน 2563) จากปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้ศึกษาเห็นได้ว่าการพัฒนาที่นำโดยภาครัฐ จะเน้นการพัฒนาแบบแยกส่วนและไม่ให้ความสำคัญกับองค์กรรวม หรือบริบททางสังคมของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาซึ่งความแตกแยกในชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าว ข้อเท็จจริงชุมชนบางเสด็จที่บุคคลภายนอกหรือส่วนราชการภายนอก เข้าใจว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในยุคแรก ๆ นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ชุมชนถูกตั้งสถานะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากภายนอกเสียมากกว่า ด้วยจุดประสงค์ของชุมชนแรกเริ่มนั้นเพียงต้องการให้อาสาสมัครที่มาจากเด็กกำพร้าและยากไร้ ให้มีที่พักอาศัย เพื่อทำกิจกรรมสาธารณะเท่านั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวในยุคนั้นรวมถึงผู้นำท้องถิ่น เป็นผู้ส่งส่วนประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยว คือที่พักในรูปแบบของโฮมสเตย์ ให้ชุมชนเป็นผู้แบกรับและรักษามาตรฐานที่พักทุกปี โดยที่ไม่มีนักท่องเที่ยวแล้ว หากพิจารณาถึงข้อมูลที่ผู้ศึกษาได้รับแล้วสิ่งที่เรียกว่าการท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จนั้น คงเป็นในรูปแบบ “เลยตามเลย” “หรือตกกระไดพลอยโจน” เสียมากกว่า จะเป็นการตั้งใจประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมทางการท่องเที่ยว ผู้ศึกษาเห็นว่าชุมชนควรได้รับองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างเร่งด่วน เพื่อตรวจสอบสถานะชุมชนของตนว่าขณะนี้ชุมชนอยู่ส่วนไหนของวงจรการท่องเที่ยวของประเทศไทย จากผลสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ผู้ศึกษาได้ทำแผนผังเวลาที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของชุมชนดังต่อไปนี้

ภาพที่ 18 Time line ที่มาของการท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

2.1.1 สถานการณ์การนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

จากการสังเกต พูดคุยเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในปัจจุบัน พบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1.1 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินักเรียนแลกเปลี่ยน จะมาเป็นกลุ่มเล็กมีไกด์คอยอธิบายและจองกิจกรรมท่องเที่ยวล่วงหน้า เช่น ปั้นตุ๊กตา ทาสีตุ๊กตา ทำรูปและให้อาหารปลา

2.1.1.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั่วไป มารถบัส และแวะชมสินค้าในศูนย์ตุ๊กตาชาววัง มีมีคฤเทศก์นำมาและคอยอธิบาย

2.1.1.3 นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเดินทางมาวันเสาร์-อาทิตย์ กิจกรรมที่ส่วนใหญ่คือ มาไหว้พระ

2.1.1.4 กลุ่มศึกษาดูงาน นิยมพักโฮมสเตย์ในชุมชน

2.1.1.5 กลุ่มนักเรียน/ นักศึกษา ส่วนมากนิยมมาเรียนปั้นตุ๊กตาชาววัง

2.2 การบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และขอความอนุเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิด้านการจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนต่อพัฒนาการอำเภอป่าโมก พบว่ามีคำสั่งอำเภอป่าโมกที่ 77/ 2561 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ ชุมชนท่องเที่ยว ตำบลบางเสด็จเรียบร้อยแล้ว ลงนามวันที่ 18 พฤษภาคม 2561 โดยนายอำเภอในขณะนั้น โดยในคำสั่งได้ระบุเนื้อหาไว้ดังนี้

เนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐ โดยเฉพาะการสร้างโอกาส อาชีพ และมีรายได้ที่มั่นคง พัฒนาคุณภาพชีวิตต่อผู้ที่ยึดโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีและเด็ก ตามนโยบายข้อที่ 3 ตามที่แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 12 เดือนกันยายน พ.ศ.2558 การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นวิธีที่จะเร่งสร้างโอกาส อาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง เกิดความยั่งยืนของชุมชนสามารถก่อให้เกิดอาชีพและรายได้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน/ ชุมชน ที่มีศักยภาพเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในหมู่บ้าน/ ชุมชนท่องเที่ยวบางเสด็จ อำเภอป่าโมก เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายรัฐบาล จึงแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ ชุมชนบางเสด็จ ดังนี้

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย

- 1.1 นายอำเภอป่าโมก
- 1.2 พัฒนาการอำเภอป่าโมก
- 1.3 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางเสด็จ
- 1.4 กำนันตำบลบางเสด็จ
- 1.5 นายมนัส สุขประเสริฐ
- 1.6 น.อ.มานิตย์ แสงประไพ

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีหน้าที่ ดังนี้

1. ให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านท่องเที่ยว
 2. ให้ความช่วยเหลือคณะกรรมการรายต่างในการดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านท่องเที่ยว
2. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ ประกอบด้วย

2.1 นายนาวิ สุปันนี	ประธาน
2.2 นายพิรญาณ น่วมด้วง	รองประธาน
2.3 นางสาวลี ลอยเลื่อน	กรรมการ
2.4 นอ.บุญนะ บุญประเทือง	กรรมการ
2.5 นายมารุต พิพัฒน์	กรรมการ
2.6 นางวาสนา เคารพรัตน์	กรรมการ
2.7 นายไพโรจน์ ชูจันทร์	กรรมการ
2.8 นายมนัส สุขประเสริฐ	กรรมการ
2.9 นางพจนา ควรรณ	กรรมการ

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีหน้าที่ ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนหมู่บ้าน/ ชุมชน ให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบางเสด็จอย่างยั่งยืน

2. บริหารจัดการท่องเที่ยวบางเสด็จให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามนโยบาย จังหวัด อำเภอกอ และชุมชนบางเสด็จ

3. ให้คำปรึกษาแก่คณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ สามารถแต่งตั้งคณะทำงานเพิ่มเติมตามความต้องการของชุมชนบางเสด็จตามที่เห็นสมควร

4. รายงานผลการดำเนินงานการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในหมู่บ้าน/ ชุมชนท่องเที่ยวบางเสด็จให้อำเภอทราบ

5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ชุมชนบางเสด็จและอำเภอกอป่าโมกมอบหมาย

3. ทำงานฝ่ายโหมสเตย์และแพพักผ่อน ประกอบด้วย

3.1 นายไพโรจน์ ชูจันทร์	หัวหน้าคณะทำงาน
3.2 นายมารุต พิพัฒน์	คณะทำงาน
3.3 นางเพ็ญสุภา ไกรบำรุง	คณะทำงาน
3.4 นายมนัส สุขประเสริฐ	คณะทำงาน

มีหน้าที่ดังนี้

1. ดูแลและบริหารจัดการเรื่องที่พักโหมสเตย์และแพพักผ่อน

2. ประสานงานและดำเนินกิจกรรมกับคณะกรรมการอำนวยการ

3. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการมอบหมาย

4. ทำงานฝ่ายอาหารว่างและเครื่องดื่ม ประกอบด้วย

4.1 นางคะนิง สุขประเสริฐ	หัวหน้าคณะทำงาน
4.2 นางวาสนา เคารพรัตน์	คณะทำงาน

4.3 นางภัทยา ไตรสัจจะ คณะทำงาน
มีหน้าที่ดังนี้

1. รวบรวมร้านอาหารที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการให้มีการบริการที่มี
คุณภาพและมาตรฐาน

2. จัดทำข้อมูลร้านอาหาร ประเภทอาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้บริการ
3. บริหารจัดการร้านอาหารให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ
4. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการมอบหมาย
5. ทำงานฝ่ายสถานที่ ประกอบด้วย

5.1 นายชะลอ ปรางบาง หัวหน้าคณะทำงาน

5.2 นายนาวิ สุปंनी คณะทำงาน

มีหน้าที่ดังนี้

1. ดูแลและบริหารจัดการเรื่องสถานที่ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
2. ประสานงานการดำเนินงานกิจกรรมกับคณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ
3. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการมอบหมาย
6. คณะทำงานฝ่ายต้อนรับและประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

6.1 นายพิรญาณ์ น่วมด้วง หัวหน้าคณะทำงาน

6.2 นางรุจี วิจิตรานุรักษ์ คณะทำงาน

6.3 นางสาวลี ลอยเลื่อน คณะทำงาน

6.4 นางนรรัตน์ หาศาสตร์ศรี คณะทำงาน

มีหน้าที่ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจุดท่องเที่ยว และสถานที่ต่าง ๆ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว
2. จัดทำข้อมูลจุดท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จ เพื่อบริการผู้มาใช้บริการ
3. ประสานและบริหารจัดการผู้ดูแลจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการมอบหมาย
7. คณะทำงานฝ่ายการเงินและบัญชี ประกอบด้วย

7.1 นางทัศนีย์ ปั่นงาม หัวหน้าคณะทำงาน

7.2 นางสาวสุกัญญา ศรีด้วง คณะทำงาน

มีหน้าที่ดังนี้

1. ดูแลและบริหารจัดการการเงินและบัญชีของหมู่บ้าน
2. จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของหมู่บ้านให้เป็นปัจจุบัน

3. ประสานงานการดำเนินกิจกรรมกับคณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ

4. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการมอบหมาย

8. คณะทำงานฝ่ายการตลาดและสินค้าชุมชน ประกอบด้วย

8.1 นางบังอร เอี่ยมเพชร หัวหน้าคณะทำงาน

8.2 นางสาวจิรวรรณ เขียวระยับ คณะทำงาน

8.3 นางบุปผา ทองสมบัติ คณะทำงาน

8.4 นายฉัตรมงคล สุกุณา คณะทำงาน

8.5 นายปิยบุตร ทองสมบัติ คณะทำงาน

8.6 นางบุญเสริม แต่งอ่อน คณะทำงาน

8.7 นางอรทัย เพชรบาง คณะทำงาน

8.8 นางสาวรณนา สิ้นเช้า คณะทำงาน

8.9 นางยุพิน คณะเจริญ คณะทำงาน

มีหน้าที่ ดังนี้

1. ดูแลและบริหารจัดการการจำหน่ายสินค้าชุมชนของหมู่บ้าน

2. จัดหาสถานที่จำหน่ายสินค้าชุมชนของหมู่บ้าน

3. ประสานงานการดำเนินกิจกรรมกับคณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ

4. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการมอบหมาย

ปัจจุบันคำสั่งดังกล่าวไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ที่มีชื่อเป็นคณะกรรมการฯ ในการรับผิดชอบด้านต่าง ๆ บางท่านยังไม่ทราบว่ามีประกาศฉบับนี้อยู่ บุคคลที่ทำหน้าที่หลักในแต่ละด้านยังคงเป็นคนเดิมในรูปแบบที่ไม่กระจายงาน ตามจุดประสงค์ของคำสั่งนี้ บางท่านที่ทำงาน ไม่มีชื่อปรากฏอยู่ในคำสั่ง เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้ผู้ศึกษาเห็นถึง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐ ว่าไม่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง งานพัฒนาในด้านนี้ เป็นเพียงภารกิจเพื่อตอบสนองนโยบายเสียมากกว่าจะ ส่งประโยชน์ไปถึงตัวชุมชน

2.3 ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนชุมชน

2.3.1 เทศบาลตำบลบางเสด็จ ได้ให้การสนับสนุนตามภารกิจของเทศบาล คือ ส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีผลงาน อาทิเช่น ให้การสนับสนุนและความร่วมมือในการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ และการของบประมาณในการสร้างศูนย์ตุ๊กตาชาววังที่เปิดใช้งานอยู่ในปัจจุบัน การจองห้องพักโฮมสเตย์ในระยะแรกของการเปิดชุมชนท่องเที่ยว ก่อนที่จะวางมือให้ชุมชนจัดการกันเอง

ภาพที่ 19 ศูนย์และพิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาชาววัง งบประมาณ 5,000,000 บาท โดยมี องค์การบริหารส่วน
ตำบลบางเสด็จเป็นผู้ของงบประมาณในการสร้าง ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

2.3.2 การไปรษณีย์แห่งประเทศไทย มีโครงการต่อเนื่อง ในโครงการ "ไปรษณีย์ไทย เพื่อแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง" ของ บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด เป็นโครงการในลักษณะ กิจกรรมเพื่อสังคมหรือ CSR ร่วมกับท้องถิ่นต่าง ๆ เพิ่มศักยภาพให้กับสินค้าท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ "ไปรษณีย์เพิ่มสุข" และแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัด ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโต ผ่านโครงข่ายทางธุรกิจที่ครอบคลุม ทั้งการขนส่งและช่องทางการขายสินค้า ช่วยสร้างรายได้กลับสู่ชุมชน สะท้อนการเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งไปรษณีย์ไทยให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าการทำธุรกิจให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยคาดหวังให้คนไทยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีศักยภาพในการแข่งขัน ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถแข่งขันได้ ภายใต้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

ภาพที่ 20 แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนบางเสด็จ และ ภาพวาดริมตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด

2.3.3 สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอ่างทอง สนับสนุนการจัดทำป้ายบอกทาง และงบประมาณในการทำสาธารณูปโภคบางส่วน เช่นห้องสุขาบริเวณศูนย์ตุ๊กตาชาววัง

ภาพที่ 21 ห้องสุขาบริเวณศูนย์ตุ๊กตาชาววัง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอ่างทอง

2.3.4 พัฒนาการ อำเภอป่าโมก และ จังหวัดอ่างทอง สนับสนุนในโครงการ OTOP นวัตกรรม และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ประจำตำบล และจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน

ภาพที่ 22 การปรับปรุงภูมิทัศน์ และการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของพัฒนาการ อำเภอป่าโมก

2.3.5 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ภาค 5 สนับสนุนการประชาสัมพันธ์
ป้ายสื่อความหมาย ป้ายเส้นทางท่องเที่ยว และจัดโปรแกรมทดลองเที่ยว

ภาพที่ 23 ป้ายเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดอ่างทองและป้ายสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวที่การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้การสนับสนุน ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

3. สรุปข้อมูลพื้นที่ศึกษา

จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์และค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสรุปข้อมูลพื้นที่ศึกษา ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ได้ดังนี้

3.1 เนื่องจากชุมชนวัดตาล และพื้นที่บางเสด็จรวมไปถึงจังหวัดอ่างทองส่วนใหญ่ที่ได้กล่าวไปข้างต้นเรื่องภูมิประเทศจะเห็นว่าบริเวณนี้เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน และประสบปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำ รวมไปถึงในอดีตเป็นเมืองเสียบึงกรังของกรุงศรีอยุธยา จึงบ่งบอกได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารของบริเวณนี้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันประชากรที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำนิยมเลี้ยงปลาทับทิมกระชังในแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี อาชีพนี้จึงเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สำคัญของชุมชนวัดตาล และสามารถขยายไปสู่การเป็นของฝากของที่ระลึกในปัจจุบันได้ด้วย เช่น ข้าวเกรียบปลาทับทิม ผู้วิจัยได้สอบถามคุณไพโรจน์ ชูจันทร์ ที่เป็นผู้รับผิดชอบด้านอาหารและผู้ประกอบการโฮมสเตย์ถึงรายการอาหารที่ชุมชนรับประทานในชีวิตประจำวันคุณ (ไพโรจน์ ชูจันทร์ , สัมภาษณ์, 24 , มิถุนายน 2563) กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ชุมชนก็จะรับประทานอาหารพื้นบ้านทั่วไป เนื้อสัตว์ส่วนใหญ่จะไปซื้อที่ตลาด พวกเนื้อหมู เนื้อไก่ แต่เนื้อสัตว์จำพวกปลาส่วนใหญ่จะมีชาวบ้านมาขาย เช่น ปลาตุ๊ก ปลาตะเพียน ปลาชิวปลาสร้อยทั้งหลาย อาหารส่วนใหญ่ก็จะเป็นน้ำพริกสูตรบ้านใครบ้านมัน ผักก็เด็ดเอาจากริมรั้วไม่หวง ที่ชุมชนเราต้นขี้เหล็กเยอะส่วนใหญ่ก็จะเอามาทำแกงขี้เหล็กหรือไม่ก็กินกับปลาเผา พวกสะเดาน้ำปลาหวาน”

ภาพที่ 24 อาหารท้องถิ่น ถ่ายภาพเมื่อ 14 กันยายน 2562

3.2 ชุมชนวัดตาลรวมถึงบริเวณโดยรอบนี้มีความสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยาในเรื่องของการเคลื่อนทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และเป็นเมืองบริวาร ด้านเสียบึง ด้านการเกษตร และ

ปศุสัตว์ ที่สำคัญของพระนครศรีอยุธยาในสมัยนั้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเส้นทางการเสด็จ ประพาสมณฑลนครสวรรค์และมณฑลกรุงเก่า (พระนครศรีอยุธยา) โดยทางชลมารค อีกทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ล้วนแล้วแต่เคยเสด็จมาที่ ตำบลบางเสด็จทุกพระองค์ และทรงมีพระราชกรณียกิจเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนที่ชุมชนแห่งนี้จำนวนมาก อาทิเช่น อาชีพพระราชทานการปั้น ตุ๊กตาชาววัง โรงสีพระราชทาน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ แห่งนี้ยังมีสถานที่ตั้งอยู่ไม่ไกลสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดอ่างทอง อื่น ๆ อีก ในรัศมี 30 กิโลเมตร เช่น วัดป่าโมกวรวิหาร วัดม่วง ตลาดศาลเจ้าโรงทอง ชุมชนทำกลองเอกราช

3.3 ชุมชนวัดตาลมีสภาพสังคมในอดีตเป็นชุมชนเกษตรกรรมและปศุสัตว์ ปัจจุบันเป็นชุมชนเกษตรกรรมกึ่งเมือง และมีสภาพสังคมเป็นสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากประชากรส่วนหนึ่งยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่นทำนา แปรรูปการเกษตร ทำเกษตรพอเพียง มีบางครอบครัวยังคงทำอาชีพดั้งเดิมของชุมชนเช่นการทำกำนธูป เป็นอาชีพเสริมของผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเฉย ๆ แต่หนุ่มสาววัยทำงานส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกชุมชน เช่นโรงงานที่จังหวัดอ่างทอง หรือ นิคมโรงงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นิคมโรงงานจังหวัดลพบุรี เป็นต้น ชุมชนแห่งนี้ นับถือศาสนาพุทธเป็นหลักโดยมีวัดท่าสุทธาวาส เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา และมีความเชื่อและความเคารพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสังเกตได้จาก ตำหนักพระพระนเรศวรมหาราชซึ่งตั้งอยู่ข้างพระอุโบสถของวัดท่าสุทธาวาส อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่มีความผูกพันและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ในแง่ของงานท่องเที่ยวโดยชุมชนความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปแบบของความภูมิใจในสิ่งของ,อาชีพที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้พระราชทานให้ อาทิเช่น ตุ๊กตาชาววัง ที่ชาวชุมชนภูมิใจในนำเสนอมาตั้งแต่ปี 2519 จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันด้วยความสัมพันธ์นี้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับ ทรัพยากรหลายอย่างในชุมชน เช่นอาหารที่ชุมชนร่วมกันทำถวายพระบรมวงศานุวงศ์ขณะเสด็จลงพื้นที่ชุมชน และสถานที่ สำคัญในชุมชนเช่นบนศูนย์ตุ๊กตาชาวถูกจัดเป็นนิทรรศการการเสด็จลงพื้นที่ชุมชนไว้ รวมไปถึงพระตำหนักทรงงานกลางน้ำของสมเด็จพระเทพฯ (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น) ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดท่าสุทธาวาสที่เป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจ

3.4 ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนมีความตั้งใจที่จะดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวเนื่องจากต้นทุนของชุมชนในด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมีจำนวนมาก ทั้งยังมีกลุ่มที่รวมกันหลวม ๆ จากหน่วยงานภาครัฐอีกหลายกลุ่ม แต่ชุมชนไม่รับรู้รับทราบว่าจะต้องทำอะไรมีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นชุมชนจึงเป็นเป้าหมายของหน่วยงานภาครัฐจำนวนมากในการนำโครงการต่าง ๆ ลงมาในพื้นที่ชุมชน ผู้ศึกษาพบว่าชุมชนไม่มีเป้าหมายหรือแนวทางการพัฒนาพิจารณาได้จากหลักฐานที่ลงสำรวจ อาทิเช่น ป้ายสื่อความหมาย หรือป้ายอธิบายแหล่งท่องเที่ยวซ้ำซ้อน มาจากหลายหน่วยงาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ไม่ตรงตามความต้องการ ชุมชนหรือกลุ่มจำเป็นต้องรับผลผลิตไว้ โดยไม่สามารถปฏิเสธได้

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่แล้วพบว่า มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่หลากหลายกระจายอยู่ในชุมชนโดยยังไม่มี การนำไปใช้หรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นจากการทบทวนเอกสารและลงพื้นที่สำรวจเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะจัดให้มีกระบวนการหาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอีกครั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่หลากหลายขึ้นโดยจะมีรายละเอียดการทำกระบวนการในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

กระบวนการและขั้นตอนการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษา วิเคราะห์ สถานการณ์ และศักยภาพของชุมชน บางเสด็จ อำเภอ ป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้คือ

1. เพื่อให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทของชุมชนตนเองในด้านของการท่องเที่ยวได้
2. เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้แก่ชุมชน
3. นำผลวิเคราะห์และองค์ความรู้ มาส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างมีแบบแผนขั้นตอนที่ชัดเจน

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดจำนวน 30 คน โดยผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สมาชิกศูนย์ตุ๊กตาชาววัง รวมทั้งลงพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูล รวมทั้งสิ้น 14 เดือน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ 1) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม 2) การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) 3) การสนทนากลุ่ม (Focus group) 4) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เช่น การทำแผนที่ชุมชน การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว และการค้นหาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน 5) การสัมภาษณ์ 6) การระดมความคิดเห็น (Brain Storming) โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นสำคัญ

โดยผู้ศึกษาได้แบ่งกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 7 กิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ 1 การจัดประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการลงสำรวจ จากนั้นจึงได้จัดประชุม Focus Group ในวันที่ 7 พฤษภาคม 2562 เพื่อสอบถามข้อมูล ความเป็นมาของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน รวมไปถึงแนวทางการบริหารงานคณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน วัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยคัดเลือกผู้นำกลุ่มที่มีบทบาทในการบริหารงานในด้านต่าง ๆ รวมถึงผู้นำชุมชนผู้ศึกษาพบว่าบุคคลต่อไปนี้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีอิทธิพลทางการเคลื่อนไหวทางความคิด และการแสดงออกทางด้านการท่องเที่ยวของประชากรในชุมชน โดยมีรายชื่อและเหตุผลดังนี้

- 1) นายนาวิ สุปันนี (ผู้ใหญ่บ้าน) ปัจจุบันมีสถานะเป็น คณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ ชุมชนท่องเที่ยว ตำบลบางเสด็จ และ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านตาลเหนือ

เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชนมาโดยตลอด และด้วยฐานะผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีการติดต่อกับหน่วยงานรัฐอาทิเช่น พัฒนาชุมชน เทศบาล เป็นต้น การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือประเพณีต่าง ผู้ใหญ่นาวีล้วนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือเป็นผู้ควบคุมงานในเกือบทุก ๆ กิจกรรม

ภาพที่ 25 ผู้ใหญ่นาวี สุปंनी ถ่ายภาพเมื่อ 20 สิงหาคม 2562

2) น.อ มาנית แสงประไพ (ผู้พันจอร์จ) ปัจจุบันมีสถานะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ ชุมชนท่องเที่ยว ตำบลบางเสด็จ และนักสื่อความหมายชุมชน เป็นข้าราชการทหารเกษียณอายุ ในขณะเดียวกันผู้พันจอร์จก็อุทิศตัวเป็นผู้ดูแลโบสถ์ของวัดท่าสุทธาวาสในเรื่องความสะอาด และเป็นนักสื่อความหมายอธิบายประวัติของจิตรกรรมฝาผนังและข้อมูลโดยรวมของวัดท่าสุทธาวาส ด้วยเหตุนี้ ผู้พันจอร์จจึงเป็นที่นับถือของคนในชุมชน เมื่อผู้พันจอร์จให้ความเห็นใด ๆ คนในชุมชนจะให้เกียรติและรับฟังความเห็น

ภาพที่ 26 น.อ มานิต แสงประไพ (เสื้อลายสก๊อต) ถ่ายภาพในงานกฐินสามัคคีวัดท่าสุทธาวาสวันที่ 3 พฤศจิกายน 2562

3) นายไพโรจน์ ชูจันทร์ (พีโรจน์) ปัจจุบันมีสถานะเป็น หัวหน้าคณะทำงาน ฝ่ายโอมสเตอร์ และแพ็กฟ่อนของคณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ชุมชนท่องเที่ยวตำบลบางเสด็จ พีโรจน์เป็นลูกของอดีตผู้ใหญ่บ้านตำบลบางเสด็จ และเป็นหลานของอดีตกำนันบางเสด็จ เป็นผู้ที่มีความรู้และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเป็นที่เกรงใจในตำบลบางเสด็จ เป็นเจ้าของโอมสเตอร์ 1 ใน 5 หลังที่เหลืออยู่ของชุมชน เป็นพ่อครัวของชุมชนเมื่อมีแขกเข้ามาเยี่ยมเยียนและต้องการรับประทานอาหาร พีโรจน์จะเป็นผู้จัดการทั้งหมด

ภาพที่ 27 นายไพโรจน์ ชูจันทร์ (เสื้อสีม่วง) ถ่ายภาพในงานกฐินสามัคคีวัดท่าสุทธาวาสวันที่ 3 พฤศจิกายน 2562

สรุปผลจากการ Focus Group พบว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวนั้น กลุ่มยังไม่มิกติกา ข้อตกลง บทบาทหน้าที่ ผู้ศึกษาได้สอบถามถึงคำสั่งคณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ชุมชนท่องเที่ยว ของอำเภอป่าโมก ที่ระบุผู้รับผิดชอบการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละฝ่ายแล้ว ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ผู้ใหญ่นาวีได้ให้คำตอบว่า “ผมเป็นคนส่งรายชื่อไปเอง วันนั้นหัวหน้า (พัฒนาการอำเภอ) แจ้งผมมาว่าต้องการด่วนเพื่อให้ นายอำเภอลงนามผมคิดว่าใครทำอะไรอยู่ หรือทำอะไรได้จึงส่งไป ” “(นาวี สุป็นนี้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) โดยคณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้าน/ชุมชนท่องเที่ยว ตำบลบางเสด็จ ที่ถูกแต่งตั้งโดยอำเภอป่าโมกนั้น ไม่ถูกขับเคลื่อนจริง เป็นเพียงการแต่งตั้งจากภาครัฐโดยที่ ภาคประชาชนไม่มีการรับรู้รับทราบ จึงทำให้คำสั่งของคณะทำงานดังกล่าวไม่ถูกขับเคลื่อนตามหลักการและเหตุผลของคำสั่งดังกล่าว นอกจากนี้ในเรื่องของการประสานงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ยังคงต้องทำผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้ติดต่อกับชุมชนโดยตรง ซึ่งในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ค่อยได้เข้ามาดูแลเรื่องการท่องเที่ยวต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา ซึ่งทำให้ชุมชนขาดโอกาสในการรับนักท่องเที่ยวได้ ไพโรจน์กล่าวเสริมว่า “ชาวบ้านเค้าพร้อมนะ แต่ไม่รู้จะเริ่มต้นให้มันเข้าที่เข้าทางยังไง ที่ผ่านมาก็ทำตามหน่วยงานเค้ามาบอกให้ทำอันไหนไปได้ก็ไป” (ไพโรจน์ ชูจันทร์, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563)

ผู้ศึกษาได้สอบถามถึงความต้องการของชุมชนผ่าน เวที Focus Group นี้ว่า ตัวผู้นำเองหรือในนามชุมชนมีความต้องการจะขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ ผู้พจนารถให้คำตอบที่คล้ายคลึงกับไพโรจน์ว่า “ที่ผ่านมาก็ทำตามมีตามเกิด ไม่ได้คิดอะไรมากใครมีอะไรมาให้ทำก็ทำ ยกเว้นพวกงานบุญที่เราจะคิดจะทำกันเอง หากจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปเป็นร่างก็คงจะเป็นเรื่องดี” (น.อ มานิต แสงประไพ, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) ไพโรจน์ได้กล่าวเสริมว่า “จริง ๆ แล้วบางเสด็จที่มีคนมาส่วนมากก็เป็นนักศึกษา นักท่องเที่ยวผ่านทาง คนที่ตั้งใจมาจริง ๆ ก็มีแต่น้อย ตอนนี้อาจจริง ๆ ก็มีคนที่เที่ยวแค่ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง กับวัดท่าสุทธาวาส 2 เท่านั้น นาน ๆ ทีจะมีคณะศึกษาดูงานมานอนโฮมสเตย์” (ไพโรจน์ ชูจันทร์, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2563) ผู้ศึกษาจึงเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อเวที Focus Group ครั้งนี้ว่า และที่ประชุมก็เห็นด้วย ผู้ศึกษาจึงขอความร่วมมือให้ช่วยประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมการประชุมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชนรวมถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต โดยผู้ศึกษาจะจัดเวทีในวันที่ 20 สิงหาคม 2562

2. กิจกรรมที่ 2 การประชุมในการให้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้ศึกษาจัดการประชุมในการให้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่มีความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบางเสด็จ วันที่ 20 สิงหาคม 2562 โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือบุคคลที่

ปรากฏชื่อเป็นคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวของตำบล และสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ตุ๊กตาชาววัง จำนวน 16 คน และผู้ที่ไม่มีชื่อปรากฏแต่มีความประสงค์จะร่วมเรียนรู้ จำนวน 4 คน

กิจกรรมดังกล่าวเลือกใช้เครื่องมือ

- 1) แนวคิดการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education)
- 2) องค์กรความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism)

ก่อนที่เริ่มกิจกรรมดังกล่าวผู้ศึกษาได้สอบถามผู้เข้าร่วมประชุม ว่ารู้จักการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่ แล้วรู้หรือไม่ว่าการท่องเที่ยวของชุมชนเราจัดอยู่ในลักษณะใด จากคำถามดังกล่าวไม่มีผู้เข้าร่วมประชุมท่านไหนตอบ ผู้ศึกษาจึงนำเข้าสู่กระบวนการประชุมให้องค์ความรู้ต่อไป โดยมีเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

2.1 ในองค์ความรู้ด้านประเภทของการท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่เพื่อให้ง่ายต่อการเปรียบเทียบ และเข้าใจง่ายกับผู้ร่วมประชุม โดยแบ่งเป็น การท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mass Tourism) กับ การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นถึงข้อดีข้อเสียของการท่องเที่ยวทั้งสองลักษณะและพิจารณาตามว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนควรเป็นเช่นไร โดยการให้องค์ความรู้นี้มุ่งหวังเพียงสร้างความรู้เท่านั้น มิได้มุ่งหวังให้เกิดการตัดสินใจหรือเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ศึกษาได้กล่าวว่า “การท่องเที่ยวไม่ใช่สูตรสำเร็จตายตัว ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และการบริหารจัดการของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในชุมชนนั้น”

2.2 ชวนคิดชวนคุย การสำรวจทบทวนสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบางเสด็จ มีสถานะอย่างไร ผู้ศึกษาตั้งคำถามจำนวน 3 ข้อดังนี้

1) หลังจากให้องค์ความรู้แล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถระบุได้ไหมว่าลักษณะของการท่องเที่ยว ที่ผ่านมาชุมชนของเราจัดอยู่ในแบบใด หรือผสมผสานกันไป

คำตอบ จากคำถามดังกล่าวที่ประชุมให้ข้อมูลไปในทิศทางที่ตรงกันว่า การท่องเที่ยวของบางเสด็จนั้นน่าจะจัดอยู่ในประเภทของการท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mass Tourism) เนื่องจากในปัจจุบันนักท่องเที่ยวหลักเป็นผู้ศึกษาดูงานและจัดงานอีเว้นท์ เป็นส่วนใหญ่ หรือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็เป็นบริษัททัวร์พาเข้ามาก่อนเดินทางขึ้นเหนือ อีกทั้งที่ผ่านมาก็มีผู้เข้าร่วมประชุมยังไม่เข้าใจว่าการท่องเที่ยวคืออะไร ส่วนใหญ่จะเข้าใจว่ามีคนเข้ามาใช้บริการศูนย์ตุ๊กตา มาไหว้พระที่วัดท่าฯ คนเหล่านั้นก็นักท่องเที่ยว

2) ที่ผ่านมามีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของบ้านเราอย่างไร

คำตอบ จากคำถามดังกล่าวที่ประชุมให้ข้อมูลไปในทิศทางที่ตรงกันว่า ที่ผ่านมามีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนก็คือศูนย์ตุ๊กตาชาววัง การจัดการก็เป็นการจัดการโดยศูนย์ตุ๊กตาชาววัง คณะกรรมการการบริหารก็ใช้ของศูนย์ตุ๊กตาชาววัง เพราะการท่องเที่ยวมันเกิดแต่เพียงที่นี่เท่านั้น

3) จากแนวคิดและข้อมูลที่ผมให้ไปผู้เข้าร่วมประชุมมีความต้องการจัดการการ
ท่องเที่ยวของชุมชนตนเองหรือไม่

คำตอบ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านต้องการให้ชุมชนตนเองมีการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยวที่เป็นระบบ โดยเห็นว่ามีทรัพยากรอีกหลายอย่างของชุมชนที่สามารถนำมาทำการท่องเที่ยว
ได้

2.3 เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมซักถาม และให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นถึงทิศ
ทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองว่าจะไปในทิศทางไหน จากองค์ความรู้ที่ผู้ศึกษาดำเนินการ
ไปในข้อ 2.1 รวมไปถึง การระดมความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ Appreciation Influence Control
(AIC) การคิดถึงภาพที่ปรารถนาในอนาคต รวมไปถึงการพัฒนาที่พึงปรารถนา จากการเปิดโอกาสให้ผู้
ร่วมประชุมซักถาม ผู้ศึกษาได้รับคำถามจำนวน 2 ข้อ ได้แก่

1) อยากให้กลุ่มไปกู้สินเชื่อโฮมสเตย์ของธนาคารแห่งหนึ่งที่สนับสนุนสินเชื่อโฮมส
เตย์เพื่อการท่องเที่ยวประกอบกับการท่องเที่ยวที่ผู้ศึกษานำเข้ามาอธิบาย ผู้ศึกษามีคำอธิบายอย่างไร

คำตอบ ผู้ศึกษาอธิบายว่า เรื่องโฮมสเตย์หรือที่พักนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการ
ท่องเที่ยวทั้งนี้ ชุมชนต้องคำนึงผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหรือเส้นทางท่องเที่ยวของเราก่อน ว่ามี
ลักษณะแบบไหนเป็นอย่างไร จำเป็นต้องมีที่พักไหม หากกำหนดการท่องเที่ยวของเรามีแค่ ครึ่งวัน
หรือ หนึ่ง วัน น
ซึ่งสามารถไปกลับกรุงเทพฯ หรือจังหวัดใกล้เคียงได้ ผู้บรรยายขอแนะนำว่าถ้าพวกเรา (กลุ่ม)
อยากจะทำโฮมสเตย์จริง ๆ ให้ลองดำเนินการการท่องเที่ยวไปชักระยะหนึ่งก่อน เพื่อดูความต้องการ
ของนักท่องเที่ยวว่าอยากพักที่เราไหม หากนักท่องเที่ยวมีความต้องการที่มากพอ ค่อยเริ่มดำเนินการ
ไม่อย่างนั้นเราจะเป็นหนี้และเสียดอกเบี้ยไปเปล่า ๆ หรือถ้าหากอยากทดลองทำให้ใช้ของที่เรามีอยู่
ก่อน ลองทำความสะอาดบ้านตัวเอง จัดที่นอนหมอนมุ้งให้ดูน่านอน เตรียมไว้ก็ได้ ซึ่งก็จะตรงกับแนว
ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้บรรยายไปว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ไม่เน้นการลงทุนแต่เน้นใช้
ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) หลังจากนั้นเราต้องทำอะไรต่อ

ตอบ ผู้ศึกษาได้ให้คำตอบว่า ต้องสร้างเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม ต้องตอบคำถามให้
ได้ว่าเราจะทำการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร ด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ข้อสังเกตที่สำคัญ
เกี่ยวกับการพัฒนาที่ไม่ประสบความสำเร็จที่ผ่านมาพวกเราลองพิจารณาดูว่าเป็นจริงหรือไม่ 1) ชุมชน
ไม่เข้าใจว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมทำไมเพื่อประโยชน์ใดตนเองอยู่ตรงไหนของการท่องเที่ยว 2) ชุมชนไม่รู้
ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร สิ่งที่สำคัญที่สุดในการก้าวข้ามความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยชุมชนคือการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วม
ในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ

และการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ดี การเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว เป็นต้น จะได้ร่วมกันรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ในระยะยาวร่วมกับการร่วมคิดร่วมวางแผนเพื่อให้เกิดทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ซึ่งเราจะได้ทำกระบวนการนี้ในการประชุมครั้งต่อไป

3. กิจกรรมที่ 3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสืบค้นข้อมูลชุมชน

ผู้ศึกษาได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสืบค้นข้อมูลชุมชน ในวันที่ 21 สิงหาคม 2562 และได้แบ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็นสองกลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เป็นประชากรจากชุมชนวัดตาลเหนือ กลุ่มที่ 2 ประชากรจากชุมชนวัดตาลใต้ โดยเลือกใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรมแรก ดังนี้

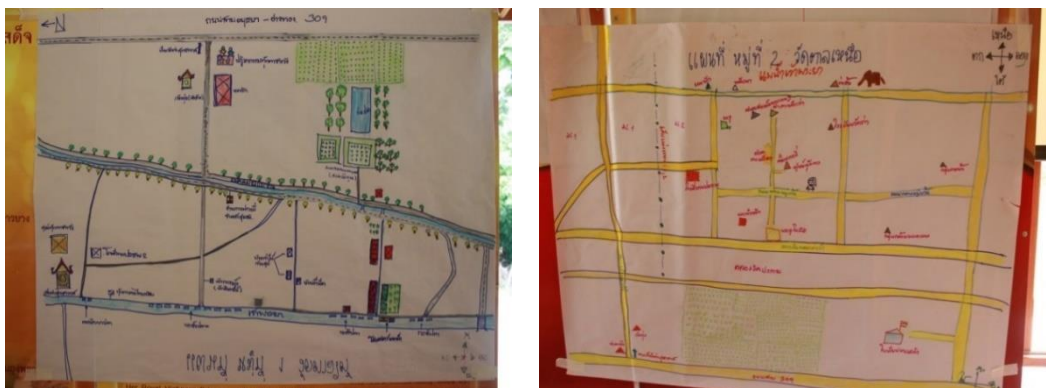
3.1 แผนที่ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) สร้างสัมพันธภาพกับชุมชน รู้จักชุมชนมากขึ้น
- 2) เข้าใจพื้นที่ทางกายภาพ
- 3) ได้ข้อมูลมาก รวดเร็ว น่าเชื่อถือ
- 4) ทราบแหล่งประโยชน์ที่สำคัญของชุมชน
- 5) เห็นภาพรวมของชุมชน

(วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545)

ภาพที่ 28 ชุมชนร่วมกันทำแผนที่เดินดินหรือแผนที่ชุมชนของหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2

ภาพที่ 29 แผนที่ชุมชนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2

จากการใช้เครื่องมือ แผนที่ชุมชนพบว่า ในระหว่างการทำ Work shop กิจกรรมแผนที่ชุมชน ผู้เข้าร่วมการประชุมมีความกระตือรือร้น เรียนรู้การแสดงความคิดเห็นและเกิดกระบวนการทำงานเป็นทีม แบ่งหน้าที่ในการทำเงิน เช่น แผนกวาดรูป แผนกกลสี คนบอกข้อมูล และคนนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนทำได้เป็นอย่างดี และทำให้ทราบถึงทรัพยากรโดยสังเขปของชุมชน ดังนี้

- 1) ร้านอาหารในชุมชน จำนวน 5 ร้าน
- 2) วัดจำนวน 2 ที่
- 3) แพเลี้ยงปลาในแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 6 แพ
- 4) โฮมสเตย์ จำนวน 4 หลัง
- 5) โรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียน
- 6) ร้านกาแฟสด 1 ร้าน
- 7) ร้านขายของชำ 5 ร้าน

3.2 กิจกรรมค้นหาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ศึกษาใช้บัตรคำในการระดมความคิดเห็น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้ใส่ความคิดเห็นลงมาในบัตรคำเป็นจำนวนมาก โดยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทดังต่อไปนี้

- 1) ด้านวิถีชีวิต
- 2) สถานที่ท่องเที่ยว
- 3) อาหาร
- 4) ของฝากของที่ระลึก
- 5) แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง

ภาพที่ 30 ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวชุมชนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2

ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากการจัดกิจกรรมค้นหาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำมาจัดอยู่ในรูปแบบของตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านวิถีชีวิต	ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว	อาหาร	ของฝาก/ ของที่ระลึก	แหล่งเชื่อมโยง
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ	หมี่กรอบทรงเสวย	เรือนไทยจำลอง	วัดถนน (3 ก.ม.)
ทำตุ๊กตาชาววัง	โรงสีเทพประทาน 2	แกงจืดเหล็ก	ตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ	วัดป่าโมกวรวิหาร (10 ก.ม.)
ทำกำนธูป	สวนเกษตรแม่คุณ	ต้มปลาร้าหน่อไม้	หมี่กรอบโบราณ	ตลาดศาลเจ้าโรงทอง (29 ก.ม.)
เลี้ยงปลากระชัง ริมแม่น้ำเจ้าพระยา	บ้านพัก/ แพพักโฮมสเตย์	อาหารจากปลาทับทิม/ ปลาแม่น้ำ	ตุ๊กตามวยไทย	ชุมชนท่าคลองเอกราช (11 ก.ม.)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ด้านวิถีชีวิต	ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว	อาหาร	ของฝาก/ ของที่ระลึก	แหล่งเชื่อมโยง
การตีมีด	กิจกรรมให้อาหารปลาแพริมน้ำ	แกงคั่วผักบุง	พวงมาลัย กระดาศทิชชู หอม/ แป้ง ข้าวโพด	ชุมชนบางเจ้าฉ่า (34 ก.ม.)
ปั่นตุ๊กตามวยไทย	โรงตีมีด	ปลาเห็ด	ข้าวเกรียบปลา ทับทิม	ชุมชนแสงหา (40 ก.ม.)
การทอผ้า	เส้นทางปั่นจักรยาน	น้ำพริกน้ำยา ขนมจีน	กล้วยเบรคแตก	ชุมชนรามะสัก (45 ก.ม.)
ทำอาหาร/ ผลไม้แปรรูป	บ้านปะขาว (สวน เกษตร,การทำขนม ไทย)	แกง เขียวหวาน ปลาชูด	ห่อหมกปลา ช้อน	
ทำขนมไทย	บ้านปั่นตุ๊กตามวย ไทย	ชุดน้ำพริกผัก ปลาทุ	ขนมตาล	
ก่อพระทรายน้ำ ไหล	วัดท่าสุทธาวาส	ครองแครง กะทิสด	ทองม้วนกะทิส ด	
	วัดสระแก้ว	บวชผักทอง, เผือก,มัน, กล้วย	ปลาเค็ม	
	วัดถนน (พระพุท บาทลอยฟ้า)	ต้มถั่วเขียว ,ด้า,แดง		
	วัดทุ่ง	ขนมหันแกร (ม.3)		
	วัดป่าโมก	น้ำกะทิส ลอดช่อง,เผือก ,ข้าวเหนียวดำ		

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ด้านวิถีชีวิต	ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว	อาหาร	ของฝาก/ ของที่ระลึก	แหล่งเชื่อมโยง
	วัดโคก	ขนมตาล ขนมกล้วย ผีอก ฟักทอง		
	วัดสระแก้ว	ขนมใส่ไส้		
	แพตกปลา	ขนมต้ม		
		ขนมกล้วย		

จากการจัดกิจกรรมศึกษาค้นหาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้ผู้วิจัยและชุมชนทราบว่ายังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอีกที่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ผลจากการจัดกิจกรรมนี้จะถูกนำไปใช้ต่อกิจกรรมการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนวัดตาลต่อไป

4. กิจกรรมที่ 4 การประชุมเพื่อค้นหาข้อมูลและระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ประเมินตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย

ผู้ศึกษาได้จัดการประชุมเพื่อค้นหาข้อมูลและระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ประเมินตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ในวันที่ 15 กันยายน 2562 การประชุมเพื่อค้นหาข้อมูลและระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ประเมินตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ในวันที่ 15 กันยายน 2562 ผู้ศึกษานำเสนอผลการประชุมในกิจกรรมที่ 3 (การประชุมครั้งที่แล้ว) จากนั้นจึงเริ่มกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยเลือกใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรม

4.1 สร้างแรงจูงใจโดยการนำกรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ (Best Practice) มาพิจารณาหรือถอดบทเรียนให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนา โดยย้ำเตือนกับกลุ่มว่าเป็นเพียงตัวอย่างในการพัฒนาเท่านั้น มิใช่สูตรสำเร็จตายตัวที่จะนำมาใช้กับชุมชนของเรา จากกิจกรรมดังกล่าว ชุมชนมีความกระตือรือร้นขึ้นอย่างชัดเจน เนื่องจากเห็นว่าชุมชนที่เป็น Best Practice ที่ผู้ศึกษาได้

ยกตัวอย่างขึ้นมา มีทรัพยากรไม่ได้พิเศษไปกว่าชุมชนตนเอง ในเรื่องศิลปวัฒนธรรม อาหาร กิจกรรม ชุมชนมองเห็นความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการระดมความคิดเห็นร่วมของตนเองในอนาคต ชุมชนได้ตระหนักแล้วว่าหากจะทำการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องมีระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในเรื่อง รายได้ วัฒนธรรม ความปลอดภัยและทรัพยากรต่าง ๆ

4.2 เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย โดยนำเสนอกระบวนการการพัฒนาซึ่งได้แก่ การจัดทำแผนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านบางเสด็จ ซึ่งมีรายละเอียดตาม เกณฑ์พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council: GSTC) ได้พิจารณาความสอดคล้องของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กับหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Criteria: GSTC) และที่ประชุม GSTC Accreditation Panel ได้มีมติยอมรับ ‘เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย’ เทียบเท่ากับหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวของ GSTC ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (TAT Review 2562, ระบบออนไลน์) มีรายละเอียดหัวข้อดังต่อไปนี้

- 4.2.1 กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน
- 4.2.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น สังคมและคุณภาพชีวิต
- 4.2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
- 4.2.4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
- 4.2.5 ด้านบริการและความปลอดภัย

ภาพที่ 31 เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย เทียบเท่ากับหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวของ GSTC

เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย นั้นถือเป็นหลักเกณฑ์ที่จะช่วยประเมินว่าชุมชนมีจุดแข็งจุดอ่อนในประเด็นใด เพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเพิ่มเติมและเสริมสร้างศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลังจากผู้บรรยายแนะนำคู่มือการใช้เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยแล้ว ชุมชนจึงได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นในรายหัวข้อเพื่อประเมินตนเอง โดยมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงผลการประเมินตนเองด้วยเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย

ด้าน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ระดับคะแนน
1. กลุ่มท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน	4	0.472	ควรปรับปรุง
2. การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และ คุณภาพชีวิตที่ดี	4	2	พอใช้
3. การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม	4	3.333	ดีเยี่ยม
4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นระบบและยั่งยืน	4	0.533	ควรปรับปรุง
5. การบริการและความปลอดภัย	4	0.685	ควรปรับปรุง
<u>รวม</u>	<u>20</u>	<u>7.02</u>	<u>คิดเป็นร้อยละ 35.1</u>

5. กิจกรรมที่ 5 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis)

ผู้ศึกษาจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis) ประเมินสถานการณ์แวดล้อม ในวันที่ 15 กันยายน 2562 โดยใช้เครื่องมือ Swot Analysis โดยกำหนด จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ผู้ศึกษาได้อธิบายถึงจุดประสงค์ว่าทำไมเราต้องทำกิจกรรมการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรค อย่างสรุปให้แก่ที่ประชุมว่า การสำคัญของ SWOT ก็คือการวิเคราะห์โดยการสำรวจ 2 ด้าน คือ ภายในและภายนอก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มของเราทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่าง ๆ ที่กลุ่มของเรามีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ และการทำแผนการดำเนินงานในกิจกรรมถัดไป กระบวนการดังกล่าวสามารถสรุปออกมาในรูปแบบของตารางได้ดังต่อไปนี้

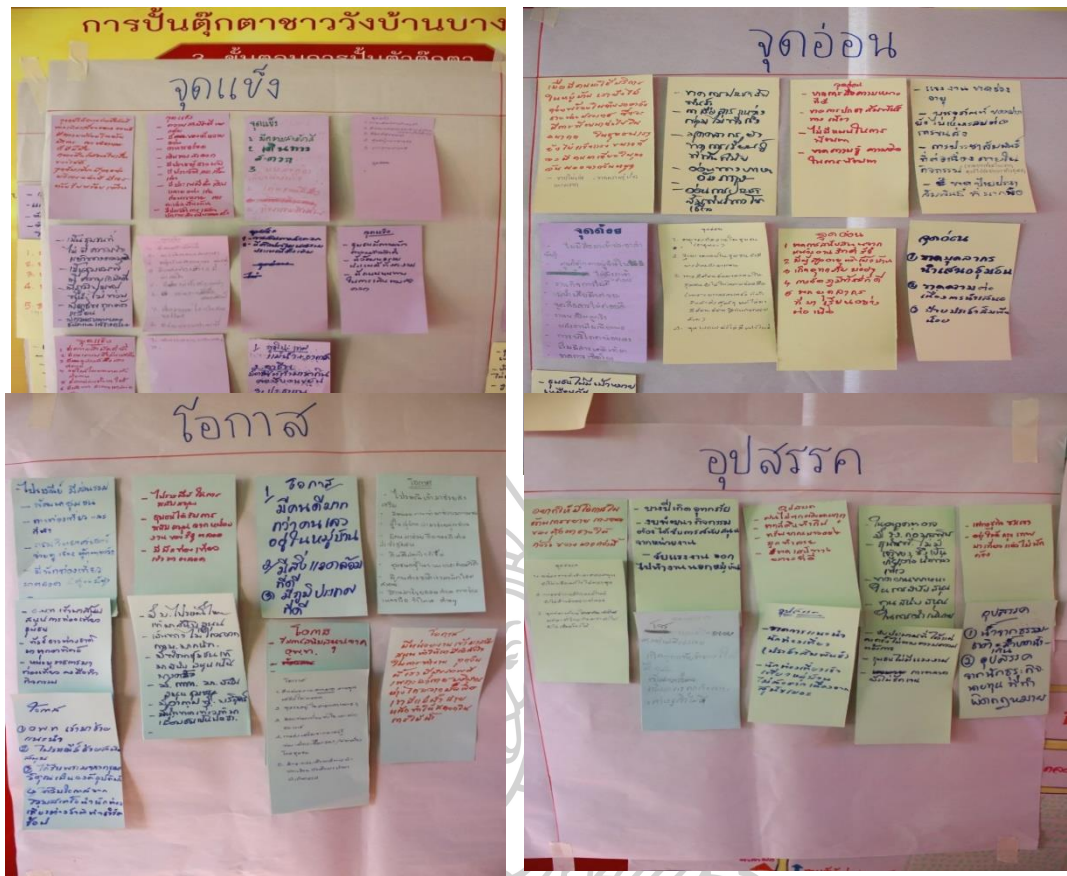
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง และ จุดอ่อน)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
ชุมชนมีความสามัคคี	ขาดทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ
มีเส้นทางสัญจรที่สะดวกเข้าถึงง่าย	ขาดทักษะการสื่อความหมาย
มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์	ขาดการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก
เป็นจังหวัดที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จมาเยือนมากถึง 32 ครั้ง	ชุมชนไม่มีแผนพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง
มีความโดดเด่นในเรื่องหัตถกรรม	ขาดการประสานงานระหว่างกลุ่ม
มีศูนย์ตุ๊กตาชาววังที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง	ขาดการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากศูนย์ตุ๊กตาชาววังไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในชุมชน
มีอาหารพื้นบ้านแบบโบราณที่มีเรื่องเล่าจากประวัติศาสตร์	บุคลากรในกลุ่มส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ และเยาวชน ขาดกลุ่มวัยทำงาน
แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้สถานที่รวมจิตใจของชุมชน	ขาดการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้เอื้อต่อการขนส่งและเกิดมูลค่าเพิ่ม
มีปราชญ์ท้องถิ่นสามารถอธิบายและทราบดีดำเนินการทำกิจกรรมได้	ขาดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในด้านการตลาด การสื่อความหมายที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
	ชุมชนบางกลุ่มยังไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา

5.2 สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส และ อุปสรรค)

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส และ อุปสรรค)

โอกาส	อุปสรรค
มีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน	หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนงบประมาณบางครั้งสนับสนุนไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน
อยู่ในโปรแกรมการขายของภาคเอกชน มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาตลอดทุกสัปดาห์	สถานการณ์โดยรวมของภาคการท่องเที่ยวของไทย เติบโตลดลงอันเนื่องมาจากการแพร่ อันเนื่องมาจากจากการระบาดของโรค COVID-19
เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานราชการและภาคการศึกษา	
เป็นโครงการในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	
ชุมชนอยู่ใกล้กรุงเทพฯ	
มีสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิประเทศหรือสภาพอากาศ ห่างไกลจากมลพิษ	
เป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองรอง	
อยู่ใกล้แหล่งน้ำ และแม่น้ำสายหลัก	
มีผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว	
ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ	

ภาพที่ 32 กิจกรรม Work Shop วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (Swot Analysis) ถ่ายภาพเมื่อ 15 กันยายน 2562

จากผลการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายในและภายนอกโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วยสภาวะแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weakness) ของบริบทด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสภาวะแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunities) และ อุปสรรคหรือภาวะคุกคาม (Threats) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สภาวะแวดล้อมภายใน จุดแข็ง (Strengths) ชุมชนชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง 1) ในทางภูมิศาสตร์ บางเสด็จเป็นชุมชนที่มีความสะดวกสามารถเดินทางสัญจรเข้าถึงได้ง่าย มีถนนลาดยางตลอดทั้งเส้น มีสถานที่ตั้งไม่ไกลจากเมืองหลวง และมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงทั้งในและนอกจังหวัดมากมาย 2) ด้านประวัติศาสตร์ บางเสด็จมีความสำคัญและตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นในฐานะเมืองเสเปียง กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงปัจจุบันเนื่องจากมี พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาเยือนมากถึง 32 ครั้ง 3) ด้านวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาคกลางที่ชัดเจน และมีแหล่งเรียนรู้ที่มีชื่อเสียงเช่นศูนย์ตุ๊กตาชาววังที่เป็นที่รู้จักและมีคนเข้ามาเยี่ยมชมอยู่แล้ว

2. จุดอ่อน (Weakness) ชุมชนชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ขาดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในด้านการตลาด ทักษะภาษาต่างประเทศเนื่องจากชุมชนต้องอาศัยมัคคุเทศก์ภายนอกเป็นผู้บรรยายแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาในชุมชน การสื่อความหมายที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ชุมชนไม่มีแผนพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง และทักษะการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการ (การสื่อความหมาย) ขาดแรงงานในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เนื่องจากเป็นชุมชนผู้สูงอายุ และชุมชนบางกลุ่มยังไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา

3. สภาวะแวดล้อมภายนอก โอกาส (Opportunities) ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง มีหน่วยงานหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนทั้งเรื่องอาชีพและด้านการท่องเที่ยว ทั้งยังมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติแวะเวียนเข้ามาใช้บริการศูนย์ตุ๊กตาตามชาววังอยู่เป็นประจำ รวมไปถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองรองที่มีระยะทางไม่ไกลจากเมืองหลวงมากนัก และชุมชนได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นองค์อุปถัมภ์

4. สภาวะแวดล้อมภายนอก อุปสรรคหรือภาวะคุกคาม (Threats) ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ในหลาย ๆ ครั้งหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนไม่ตรงต่อความต้องการของชุมชน ประกอบกับเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไม่ดีนักจึงทำให้กำลังจับจ่ายใช้สอยของผู้มาเยือนไม่ดีเท่าที่ชุมชนคาดหวัง

6. กิจกรรมที่ 6 การประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ทำแนวทางการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง

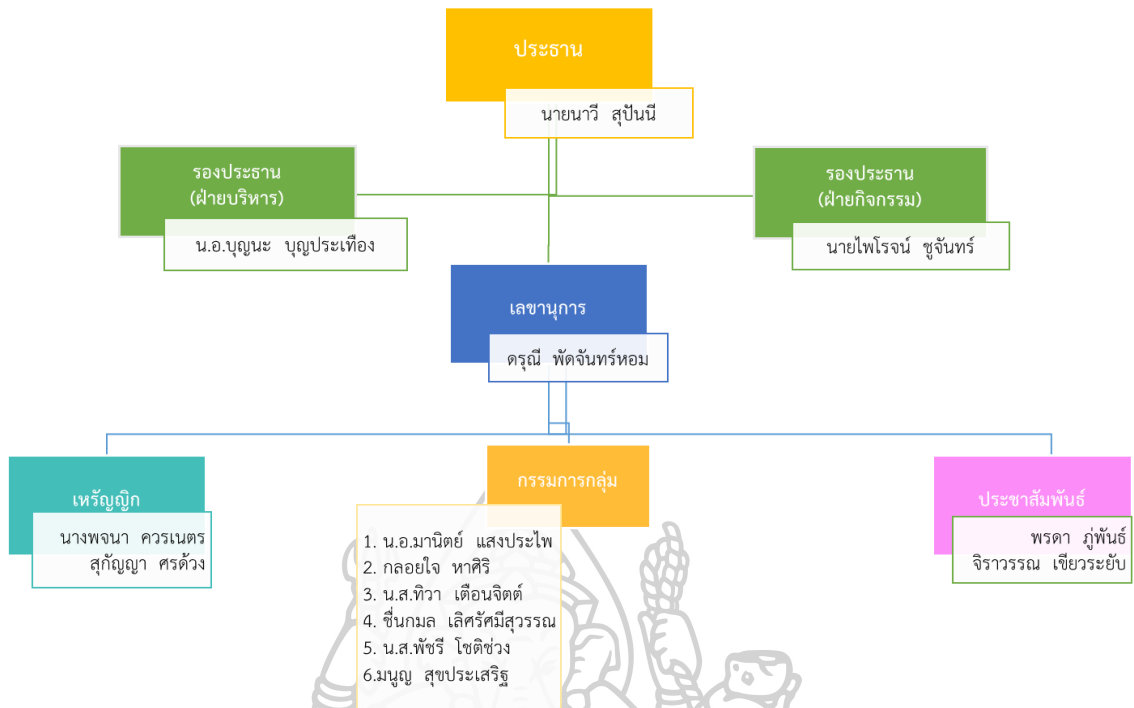
ผู้ศึกษาจัดการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ทำแนวทางการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ใน ผู้ศึกษาใช้ใช้เทคนิคการระดมความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ Appreciation Influence Control (AIC) การวิเคราะห์ภาพรวมของทิศทางและแนวทางการพัฒนา สร้างแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบกลุ่มหรือชมรม โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

6.1 การลงมตร่วมกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดำเนินการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านบางเสด็จต่อไปในอนาคต และกำหนดโครงสร้างพร้อมคัดเลือกบุคลากรเพื่อทำหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ใช้ชื่อว่า “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ” โดยกลุ่มที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมมีโครงสร้าง และรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 9 รายชื่อคณะกรรมการ “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ”

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายนาวิ สุปันนี	ประธาน
2	น.อ.บุญนะ บุญประเทือง	รองประธาน (ฝ่ายบริหาร)
3	นายไพโรจน์ ชูจันทร์	รองประธาน (ฝ่ายกิจกรรม)
4	ดรุณี พัดจันทร์หอม	เลขานุการ
5	นางพจนา ควรรณ	เหรัญญิก
6	สุกัญญา ศรีด่าง	เหรัญญิก
7	พรดา ภูพันธ์	ประชาสัมพันธ์
8	จิราวรรณ เขียวระยับ	ประชาสัมพันธ์
9	น.อ.มานิตย์ แสงประไพ	กรรมการ
10	นางกลอยใจ หาศิริ	กรรมการ
11	น.ส.ทิวา เตือนจิตต์	กรรมการ
12	ชื่อนกมล เลิศศรีศรีสุวรรณ	กรรมการ
13	น.ส.พัชรี โชติช่วง	กรรมการ
14	มณูญ สุขประเสริฐ	กรรมการ
15	สวงศ์ ชูจันทร์	กรรมการ
16	ธงชัย ภูพันธ์	กรรมการ
17	นางชม้อย สกุนา	กรรมการ
18	ประคอง ปันดี	กรรมการ
19	สมศรี ภูพันธ์	กรรมการ
20	น.ส.กิตติวรรณ กองสุผล	กรรมการ

เพื่อให้ชุมชนเห็นภาพโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการ ผู้ศึกษาจึงได้นำรายชื่อในตารางที่ 10 ไปใส่แผนผังโครงสร้าง “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ” ได้ดังนี้

ภาพที่ 33 โครงสร้างชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ

6.2 ผู้ศึกษาจัดเวทีระดมความคิดเห็น (Brain Storming) เพื่อสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรมีความตระหนัก ผูกพัน พร้อมทั้งปลุกใจใฝ่สร้างสรรค์เพื่อนำความคิดมาประมวลผลและมุ่งมั่นปฏิบัติ โดยผู้ศึกษาได้อธิบายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์แก่ผู้เข้าประชุมอย่างง่ายว่า “วิสัยทัศน์จะเป็นการมองไปในอนาคต (Future Perspective) เป็นสิ่งที่บอกถึงสิ่งที่กลุ่มอยากจะเป็น เป็นการบอกถึงทิศทางขององค์กรในอนาคตการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นเพียงบันไดขั้นแรกเท่านั้น เมื่อเรามีวิสัยทัศน์ที่ดีแล้วสิ่งสำคัญอยู่ที่การสื่อสารและถ่ายทอดวิสัยทัศน์นั้นให้เป็นที่รับรู้ของพวกเราทุกคนหลังจากนั้นจึงเป็นการกำหนดโครงการหรือวิธีการที่เหมาะสมเพื่อที่จะทำให้กลุ่มบรรลุต่อวิสัยทัศน์ที่ได้ตั้งไว้”

ผู้ศึกษาได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “ปัญหาหนึ่งที่เจอคือหลายชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีวิสัยทัศน์เพื่อเขียนขึ้นมาเพื่อให้ครบกระบวนการ ให้ดูดี แต่การตัดสินใจที่สำคัญ ๆ ของกลุ่มไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์ดังกล่าว วิสัยทัศน์กลายเป็นสิ่งโก้ ๆ ที่ติดไว้ข้างผนัง ซึ่งจริง ๆ แล้วปัญหาอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวสมาชิกกลุ่มหรอกครับ แต่อาจจะเกิดจากวิสัยทัศน์ของกลุ่มเรา ไม่มี ความชัดเจนเพียงพอ ที่จะทำให้สมาชิกย้อนกลับมาทบทวนดูว่าเรากำลังหลงทางอยู่หรือไม่ หรือทำสิ่งที่ไม่ได้ตกลงกันไว้แต่แรกหรือไม่อย่างไร” จากเวทีระดมความคิดเห็น (Brain Storming) ในครั้งนี้ทำให้ชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นข้อตกลงและมติร่วมกันของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย

ชุมชนบ้าน บางเสด็จ โดยวิสัยทัศน์และเป้าหมายของกลุ่มคือ “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านบางเสด็จ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม พัฒนาศักยภาพบุคลากร พัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อความสุขและยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่สากลอย่างยั่งยืน” ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ มีเป้าหมายในการทำงาน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ
2. การท่องเที่ยวพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
3. เผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น
4. ยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่สากล

6.3 ผู้ศึกษาจัดเวทีระดมความคิดเห็น (Brain Storming) เวทีสรุปผลจากผลการประเมินตนเองของชุมชน ตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย ในรายประเด็นซึ่งมีข้อเท็จจริงที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งได้หาข้อเสนอแนะจากที่ประชุม รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต ร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้ที่ประชุมเสนอความคิดเห็นในเพื่อวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวของตนเอง โดยผู้ศึกษาได้สรุปผล จากการจัดเวทีสรุปผลจากกิจกรรมผลการประเมินตนเองของชุมชน ตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย” ได้ดังต่อไปนี้ 7. กิจกรรมที่ 7 เวทีระดมความคิดเห็น (Brain Storming) โดยการใช้ข้อมูลจากกระบวนการค้นหาทรัพยากรของชุมชน มาร้อยเรียงเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้ศึกษาจัดเวทีระดมความคิดเห็น (Brain Storming) โดยการใช้ข้อมูลจากกระบวนการค้นหาทรัพยากรของชุมชน มาร้อยเรียงเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนได้ร่วมกันคัดเลือกทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวมาร้อยเรียงเป็นเส้นทางท่องเที่ยว โดยชุมชน ในช่วงเช้าจะเป็นการสัมผัสงานศิลปะและงานฝีมือของชุมชนเช่นการชมจิตรกรรมฝาผนังที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมารี ทรงมีรับสั่งให้วาดขึ้นพร้อมทั้งลงฝีพระหัตถ์เอง ทดลองปั้นตุ๊กตาชาววังซึ่งเป็นอาชีพพระราชทาน โดยครูผู้สอนเป็นสมาชิกของชุมชน จากนั้นชมและฟังบรรยายถึงอาชีพดั้งเดิมของคนบางเสด็จคือการทำไม้ก้านธูป รับประทานอาหารกลางวัน โดยมีรายการอาหารพื้นบ้านที่ชุมชนคัดเลือกจากฐานทรัพยากรที่หาได้ในชุมชนเป็นหลักสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่นปลาตุ๊กสะเดาน้ำปลาหวาน เนื่องจากในชุมชนมีต้นสะเดาทั้งสะเดามัน สะเดาขม ปลาเห็ด (ทอดมัน) ที่ได้ปลากรายจากแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชนเอง แกงคั่วผักบุง ที่ใช้วัตถุดิบตามบ้านสมาชิก หมี่กรอบทรงสวย เป็นรายการอาหารที่ทำถวายพระบรมวงศานุวงศ์ ขณะลงพื้นที่ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ชุมชนแห่งนี้ พร้อมชมการแสดงรำโทนซึ่งเป็นศิลปการร้องรำทำเพลงพื้นบ้านระหว่างรับประทานอาหารเช้า ช่วงบ่าย ตรวจสอบสภาพกับหมอชาวบ้านซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชนด้านการรักษากระดูกและไขข้อเพียงท่านเดียวของหมู่บ้านในปี ปัจจุบันชาวบ้านยังเดินทางให้หมอชาวบ้านท่านนี้ช่วยเหลืออยู่ จากนั้นเข้าสวนเกษตรอินทรีย์ ทดลองทำ

กิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบในชุมชนข้าวเกรียบปลาทับทิม และเลือกซื้อผักปลอดสารพิษได้ในสวนเกษตรแห่งนี้ จึงเดินทางเดินทางมาสรุปกิจกรรมที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง พร้อมรับตุ๊กตาที่นับปั้นและลงสีกลับไปเป็นของที่ระลึก โดยใช้ระยะเวลาอยู่ในชุมชนหนึ่งวัน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางทดลองการใช้ทรัพยากรของชุมชนตนเอง ซึ่งผลผลิตแรก ของ “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ” โดยสามารถแสดงเส้นทางท่องเที่ยวในรูปแบบตารางได้ดังนี้ ดังนี้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงแสดงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง

เวลา	กิจกรรมการท่องเที่ยว
08.30 น.	นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงที่รวมพล คือศูนย์ตุ๊กตาชาววัง ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวกล่าวต้อนรับและแนะนำชุมชนและรวมถึงประวัติศาสตร์ของบางเสด็จโดยสังเขป
09.00 น.	เข้าชมจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดท่าสุทวาราส โดยมี น.อ มานิต แสงประไพ (ผู้พันจอร์จ) เป็นผู้รับหน้าที่นักสื่อความหมาย ประวัติของวัด และ จิตรกรรมฝาผนัง
10.30 น.	ชมการสาธิตการปั้นตุ๊กตาชาววังพร้อมลงมือทำ เพื่อเป็นของที่ระลึกของชุมชนบางเสด็จกลับไป โดยมี น.อบุญนะ บุญประเทือง เป็นผู้สาธิต และ สมาชิก เป็นผู้สอนการปั้นตุ๊กตาชาววังแก่นักท่องเที่ยว
11.30 น.	เยี่ยมชมและรับฟังคำบรรยาย (STORY telling) จากปราชญ์ท้องถิ่น พร้อมการสาธิตการอาชีพดั้งเดิมของชาวบางเสด็จ ซึ่งปัจจุบันหลงเหลือไม่มากแล้วในชุมชน ได้แก่ การทำไม้ก้านรูป
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน อาหารกลางวันเป็นอาหารท้องถิ่นโดยสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ปรุง โดยมีคุณไพโรจน์ชูจันทร์เป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีเมนูอาหารได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> -ปลาตุ๋นย่าง กินคู่กับสะเดาน้ำปลาหวาน -แกงคั่วผักนึ่ง -ปลาเห็ด (ทอดมัน) -หมีกรอบทรงเสวย -ครองแครงกะทิสด พร้อมชมการแสดงรำไท่นซึ่งเป็นศิลปการร้องรำทำเพลงพื้นบ้านระหว่างรับประทานอาหาร

ตารางที่ 10 (ต่อ)

เวลา	กิจกรรมการท่องเที่ยว
13.00 น.	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการตรวจสุขภาพ กับหมอชาวบ้านซึ่งเป็น ปราชญ์ชุมชนด้านการรักษากระดูกและไขข้อ รวมถึงอาการปวดเมื่อย
14.00 น.	เข้าสวนเกษตรอินทรีย์ ทดลองทำกิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบปลาทับทิม และเลือกซื้อผักปลอดสารพิษได้ในสวนเกษตรแห่งนี้
15.00 น.	เดินทางมาสรุปกิจกรรมที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง พร้อมรับตุ๊กตาที่นักท่องเที่ยวปั้นและ ลงสีกลับไปเป็นที่ระลึก
16.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

จากกระบวนการและขั้นตอนการศึกษาทั้ง 7 กิจกรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้
ตั้งไว้และพบว่าชุมชนเป้าหมายมีความสนใจและความต้องการที่จะจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
ตนเองสังเกตได้จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลเดิม ที่ต้องการทำกิจกรรมต่อเนื่องและ
สม่ำเสมอ แม้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 7 กิจกรรมที่ได้จัดไปไม่ใช่เรื่องใหม่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยชุมชน แต่กลุ่มเป้าหมายก็มีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี เนื่องจาก
กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาชุมชนไม่ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมเท่าที่ควร ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือผู้เข้า
กิจกรรมบางท่านตั้งคำถามกับผู้วิจัยและผู้ร่วมการดำเนินงานว่าจะมาทำให้ชุมชนเสียเวลาหรือไม่
เนื่องจากการมาประชุมหรือมาทำกิจกรรมนี้ บางคนต้องหยุดงาน และ ละจากภารกิจส่วนตัวมาร่วม
ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนแล้วประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ บ่อยครั้งในการ
ทำกิจกรรมผู้วิจัยจะถูกดึงเข้าไปสู่ปัญหาเรื่องการทำแพคเกจออนริมน้ำซึ่งสร้างมลพิษทางเสียงและเป็น
กรณีข้อพิพาทหลายครั้ง เนื่องจากอยู่กันคนละฝั่งแม่น้ำ ให้ผู้วิจัยช่วยดำเนินการหาทางแก้ไขซึ่งผู้วิจัย
ได้ช่วยดำเนินการคือแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รับทราบเท่านั้น

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง เมื่อผู้ศึกษาได้นำเสนอที่มาของปัญหาและความสำคัญของการศึกษาในบทที่ 1 แล้ว ผู้ศึกษาตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ ไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทของชุมชนตนเองในด้านของการท่องเที่ยวได้
- 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้แก่ชุมชน
- 3) นำผลวิเคราะห์และองค์ความรู้ มาส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผู้ศึกษาได้ประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยเชื่อว่าความรู้คืออำนาจ โดยมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจต่อชุมชนว่า “ตนเองเป็นใคร” “มาจากไหน” “เราต้องการจะก้าวไปไหน” และ “เราจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไรเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีกว่าปัจจุบัน ซึ่งนำมาสู่ผลลัพธ์สรุปได้ดังนี้

1.1 ช่วงแรกก่อนเริ่มกระบวนการให้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนไม่สามารถนิยามตนเองได้ว่าสิ่งที่ตนเองทำอยู่คือการท่องเที่ยวหรือไม่และอย่างไร การจัดการการท่องเที่ยวในมุมมองของชุมชนถูกขับเคลื่อนโดยคนนอกมาโดยตลอด ดังเห็นจาก บทสัมภาษณ์ในงานวิจัย เช่น “รู้จักการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่ แล้วรู้หรือไม่ว่าการท่องเที่ยวของชุมชนเราเป็นลักษณะใด ดำเนินการอย่างไร” ทั้งนี้หลักจากจัดกระบวนการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ชุมชน การนำเสนอข้อดีข้อเสีย และกรณีศึกษาแล้วชุมชนสามารถตอบบทสัมภาษณ์ได้ไปในทิศทางเดียวกันโดยสรุปว่า การท่องเที่ยวของเราจัดอยู่ในประเภทการท่องเที่ยวกระแสหลัก (mass tourism) ในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ตุ๊กตาชาววังเพียงแห่งเดียว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวหลักเป็นผู้ศึกษาดูงานและจัดงานอีเวนต์ เช่น งานวิ่ง งานแรลลี่ เป็นส่วนใหญ่ ชุมชนสามารถวิเคราะห์ศักยภาพตนเองได้ว่า เป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแรง แต่ที่ผ่านมาทรัพยากรเหล่านั้น ถูกมองเป็นเรื่องประจำวันและเรื่องใกล้ตัวทำให้ชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์กับทรัพยากรเหล่านั้น เช่น เรื่องวิถีชีวิตการเกษตร อาหารพื้นบ้าน ตำนานเรื่องเล่า การทำก้านธูปที่เป็นอาชีพดั้งเดิม โดยมีหน่วยงานเป็นจำนวนมากเข้ามาสนับสนุนในด้านเศรษฐกิจ รายได้ แต่ในขณะเดียวกันในบางครั้งการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ อาจจะไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน และมีจุดด้อยของชุมชนคือสภาพสังคมเป็นสังคมผู้สูงอายุ

ซึ่งเป็นปัญหาในการดำเนินการพัฒนาบางเรื่อง เช่น เทคโนโลยี หรือ การใช้ภาษาต่างประเทศ การจัดกิจกรรมให้องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ (สนธยา พลศรี, 2547) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีวิธีการสำคัญ 3 วิธี คือการให้การศึกษาแก่ชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงานในลักษณะของกระบวนการ

1.2 เมื่อชุมชนทราบถึงสถานะของตนเองแล้วรวมถึงรับทราบหลักการของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based tourism หรือ CBT) ชุมชนมีความต้องการให้ตนเองมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ โดยเห็นว่ามีทรัพยากรอีกหลายอย่างของชุมชนที่สามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ที่ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2561: ระบบออนไลน์) ให้ไว้ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” มีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น “วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน จะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง” CBT เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” ด้วยแนวคิดนี้จึงได้เกิดกระบวนการในการสืบค้นหรือนำเสนอทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน รวมไปถึงการสร้างแผนที่ชุมชนหรือแผนที่เดินดินจากความทรงจำ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการชุมชนจึงตระหนักได้ว่ามีทรัพยากรทางวัฒนธรรมอีกเป็นจำนวนมากที่มีศักยภาพพอที่จะนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว นอกเหนือศูนย์ตุ๊กตาชาววังที่ชุมชนควรหยิบขึ้นมาแนะนำ และเห็นภาพกว้างของพื้นที่ชุมชนตนเองจากแผนที่ชุมชนที่ร่วมกันสร้าง

1.3 ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ โดยประกอบไปด้วย 1) ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ภายในและภายนอกของชุมชน (SWOT Analysis) 2) ผลการประเมินตนเองโดยใช้เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ประเทศไทย เพื่อร่วมกันพิจารณาและสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองโดยเริ่มจากการหาโลก หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันในที่นี่คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาในครั้งนี้ตามกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน สอดคล้องกับ (พจนา สนวนศรี ,2546) ได้สร้างกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Process of Facilitating the Development of CBT) ซึ่งมีการจัดทำวิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา โดยมีผลการทำกระบวนการคือ กลุ่มเป้าหมายมีการลงมตร่วมกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดำเนินการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปในอนาคต และกำหนด

โครงสร้างพร้อมคัดเลือกบุคลากรเพื่อทำหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ใช้ชื่อว่า “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเสด็จ”

ในการดำเนินการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง ได้มุ่งเน้นการสร้างความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุณี เสริฐศรี, 2557) เรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองโคกนาคอำเภอมือง จังหวัด สมุทรสงคราม ที่เสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนคือ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งของผู้ประกอบการและชาวบ้าน และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองที่ต้องการพัฒนาเช่น ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และงานของ (ชุตติกาญจน์ กันทะอุ, 2560) เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพื้นฐาน กรณีศึกษา บ้านร่องพอง ตำบล ร่องพอง อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ที่แม้ชุมชนจะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในหลายด้านแต่ก็ได้เสนอแนะแนวทางให้เพิ่มศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวในมิติการมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ข้อเสนอแนะและแนวทางของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้สรุปบทเรียนการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง ที่ส่งผลโดยตรงกับผู้วิจัยในฐานะที่ดำเนินการด้านพัฒนาการท่องเที่ยวและศึกษาเรื่องจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีบทเรียนที่ได้เรียนรู้และเป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ทรัพยากรหรือมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ล้วนอยู่ในทุกที่ของระบบสังคมมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม แต่การที่จะมองเห็นทรัพยากรนั้นไม่ใช่ทุกคนที่จะมองเห็น ยิ่งต้องไปจัดการทรัพยากรแล้วนั้นยังต้องมี องค์ความรู้และความรอบคอบเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น เป็นสมบัติร่วมไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของนักจัดการวัฒนธรรมจะดำเนินการได้เองตามอำเภอใจ ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยหนึ่งของสังคมให้แข็งแกร่งมากขึ้น ในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ผู้วิจัยพบว่าในการทำกระบวนการหลายครั้งผู้วิจัยไม่สามารถหลีกเลี่ยงการชักนำชุมชนได้จากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัยเอง แต่ถึงกระนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าภาพการพัฒนาที่ชุมชนเห็นกับภาพที่ผู้วิจัยเห็นในการดำเนินงานในชีวิตประจำวันของผู้วิจัยเองมีความแตกต่างสูง ซึ่งมุมมองของชุมชนในหลายมิติคล้ายคลึงกับการพัฒนาจากภาครัฐที่เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไป อาทิเช่น การสร้าง

จัดเซ็คอิน ถ่ายรูป ด้วยวัสดุ หรือ สิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โต ซึ่งในรายประเด็นขัดกับแนวความคิดพัฒนาการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นเหตุให้ในบางครั้งผู้วิจัยจำเป็นต้องชี้แนะชุมชนในบางประเด็นปลีกย่อย

3. ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลจำนวนมากที่ผู้ศึกษาได้รับจากการสัมภาษณ์ หรือการศึกษาทาง
เอกสาร ในบางครั้งกลุ่มเป้าหมายไม่ได้คิดเห็นเช่นนั้น และปฏิเสธบางข้อมูล ซึ่งผู้ศึกษาต้องใช้
กระบวนการจัดเวทีสาธารณะในการสืบค้นข้อมูลและเป็นข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเป้าหมาย และ
ใช้ข้อมูลนั้นเป็นสารตั้งต้นในการดำเนินการในกระบวนการซึ่งการดำเนินการในรูปแบบนี้ทำให้ผู้วิจัยต้อง
ระมัดระวังในการใช้ข้อมูลบางอย่าง เนื่องจากข้อมูลบางอย่างมีความสัมพันธ์กับหลายหน่วยทั้งภาค
ราชการ ภาคเอกชน บางข้อมูลไม่สามารถใช้ในเวทีร่วมได้

4. ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเครื่องมือที่ผู้วิจัยเลือกใช้คือเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน ประเทศไทยนั้น แม้จะเป็นเครื่องมือที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากหลายหน่วยงานทั้งใน
ระดับชาติและระดับสากลก็ตามที แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาชุมชนนั้นมีบริบทที่เป็นเอกลักษณ์
เฉพาะตัว ไม่ควรนำเกณฑ์หรือมาตรฐานการวัดมาใช้ร่วมกันทุกชุมชนในประเทศไทย ในลักษณะการ
พัฒนาแบบตัดเสื้อโหล หรือการพัฒนาแบบสั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down) เพราะฉะนั้นผู้ที่นำ
เครื่องนี้ไปใช้ควรใช้เกณฑ์เป็นเพียงแนวทางการดำเนินงานเท่านั้นเท่านั้น ไม่ควรใช้เป็นหลักการสูงสุด
ในการพัฒนาแบบไม่ยืดหยุ่น

5. ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินการพัฒนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้น ต้องระมัดระวังและ
รักษาสถานะของผู้วิจัยให้มั่นคง เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยสังคมที่มีความเปราะบางและซับซ้อน อาทิ
ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์ แต่ถึงกระนั้นผู้วิจัยก็ได้เห็นความงานของ
สังคมชนบท ในมิติของความเชื่อ ความศรัทธา และความเอื้อเฟื้อที่มีต่อกันในชุมชน

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีหลายบทบาทในการดำเนินกระบวนการศึกษาตาม
ความเห็นของนักคิดอย่าง (Smith, 1997) มองว่า “นักวิจัยมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการคิดและกระตุ้น
ให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง ให้เกิดกับตนเองและสังคม ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนักวิจัยอาจมีบทบาทที่
โลดแล่นไปตามสถานการณ์ได้หลายบทบาทเช่น”

1) การเป็นนักวางแผน (The Planer) ในการจัดระเบียบการทำงาน และห้วงเวลาใน
การจัดกิจกรรมที่ชุมชน ผู้ศึกษาต้องวางแผนการศึกษาให้รอบคอบรัดกุม เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้า
ร่วมในการศึกษานี้ ต้องเสียสละเวลา และรายได้มาเข้าร่วมงานครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงต้องวางแผนการ
ดำเนินงานให้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายและตัวผู้ศึกษาเองให้น้อยที่สุด

2) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ตลอดเวลาในงานศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษา
ต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เช่นการคุยทำความเข้าใจกับบุคคลนอก
การประชุม หรือ การดำเนินกิจกรรมให้ราบรื่นโดยปราศจากการทะเลาะเบาะแว้ง หรือความแตกแยก
ซึ่งจุดนี้ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญมาก เนื่องจากผู้ศึกษาได้ตระหนักตัวเองอยู่เสมอถึงการทำงานให้เกิด

ความเปลี่ยนแปลงในด้านที่ดีแก่งานศึกษา และพื้นที่การศึกษา ตามแนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและ PAR

3) การเป็นครูผู้สอน (Teacher) ในงานศึกษาชั้นนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนงานวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ และจัดทำสื่อการอธิบายในรูปแบบของ โปรแกรมนำเสนอ เช่น Power Point และ การเรียนรู้ในรูปแบบกระบวนการต่าง โดยการสังเคราะห์ดังกล่าวเป็นการในห้องค์ ความรู้ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้รูปภาพในการเรียนรู้ และนำเสนอในกลุ่มที่มีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป

4) การเป็นนักออกแบบ (Designer) ในการลงดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้งผู้ศึกษาได้ออกแบบกำหนดการกิจกรรมทุกครั้ง พร้อมทั้งเลือกใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรมโดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในการทำกิจกรรมเช่น กลุ่มเป้าหมายที่มีหลากหลาย เพศ อายุ ผู้ศึกษาเลือกใช้เครื่องมือเช่นแผนที่ชุมชนเข้ามาใช้ในกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกเทศทุกวัย สามารถทำร่วมกันได้ หรือการเลือกใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรม หากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิทั้งผู้ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย เช่น การประชุมในห้องค์ความรู้ ก็เลือกใช้สถานที่ที่มีเสียงรบกวนน้อยที่สุด หรือหากเป็นกิจกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เช่นการวาดภาพระบายสี ก็คัดเลือกสถานที่โปร่งอากาศถ่ายเทสะดวก เหมาะแก่การใช้จินตนาการ ความคิดเป็นกรณีไป

5) การเป็นผู้ฟังที่ดี (Listener) ผู้ศึกษาได้เรียนรู้การเป็นผู้ฟังที่ดีจากงานประจำในชีวิตของผู้ศึกษาว่า การที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงในบางครั้งผู้ศึกษาต้องรู้จักฟังคือปล่อยให้ผู้ให้ข้อมูลบอกเล่าข้อมูล โดยที่ผู้ศึกษาไม่ไปแสดงอาการขัดคอ หรือแสดงให้เห็นว่าเราเป็นผู้รู้มากกว่า ทั้งนี้เพื่อเข้าถึงข้อมูลเพื่อจะได้นำไปวิเคราะห์ปัญหาหรือสภาพการณ์

6) การเป็นนักสังเกต (Observer) ในพื้นที่การศึกษาของงานศึกษาชั้นนี้ เป็นเรื่องปรกติที่ต้องมีความขัดแย้งในพื้นที่ ผู้ศึกษาได้ใช้ทักษะของการสังเกต ภาษา คำพูด การกระทำ และสภาพการณ์ ที่จะทำให้กระบวนการศึกษาชั้นนี้มีปัญหา และนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์มาวางแผนป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น

7) การเป็นนักสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesizer) ในงานศึกษาชั้นนี้ผู้ศึกษาได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่มีความสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่นข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน หรือข้อมูลผลการวิเคราะห์ตนเองของชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาได้สังเคราะห์ข้อมูลออกมาในรูปแบบของตาราง ซึ่งปรากฏอยู่ในภาคผนวกทำรายงานศึกษาชั้นนี้

8) การเป็นผู้รายงานการวิจัย (Reporter) ในแต่ละกิจกรรมผู้ศึกษาได้นำผลการศึกษาในรายกิจกรรม มารายงานต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อใช้ข้อมูลไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในด้านอื่น ๆ เช่น การรายงานกิจกรรมแผนที่ชุมชน เพื่อนำไปสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการรายงานผลการประเมินตนเองโดยใช้เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยร่วมกับ

การวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก ต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การจัดทำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนวัดตาล ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการศึกษาแล้วพบว่าชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนตนเองได้ มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวทั้งกระแสหลักและการท่องเที่ยวทางเลือก รวมไปถึงมีแผนการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองได้ในอนาคต ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

2.1.1 ควรมีการจัดประชุมเพื่อพูดคุยหารือกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่ม และชี้แจงข้อมูลการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาต่อสมาชิก และชุมชนอย่างน้อย 3 เดือน ต่อ 1 ครั้ง

2.1.2 กลุ่มควรหาพี่เลี้ยงในพื้นที่เพื่อทำให้แผนการพัฒนานำไปขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในหัวข้อที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการเองได้

2.1.3 ควรสร้างกิจกรรมรวบรวมถ่ายทอดองค์ความรู้ มรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางภูมิปัญญา เรื่องเล่าในอดีตของชุมชน ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

2.1.4 ควรสร้างกิจกรรมสร้างความเข้าใจของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมเข้าใจการดำเนินงานของกลุ่มว่ามีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร และสามารถคืนประโยชน์สู่สังคมได้อย่างไร

2.1.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

2.1.6 ทดลองเส้นทางท่องเที่ยวและปรับปรุงเส้นทางให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว

2.1.7 การส่งสมาชิกไปอบรม ร่วมกับ องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ อย่างทั่วถึงเพื่อการพัฒนาศักยภาพให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล รวมถึงงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของกลุ่ม เพื่อยกระดับทีมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.8 การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยใช้แรงงาน หรือ วัตถุดิบต่าง ๆ จากท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการจ้างงานและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของ คนในชุมชนอย่างยั่งยืน

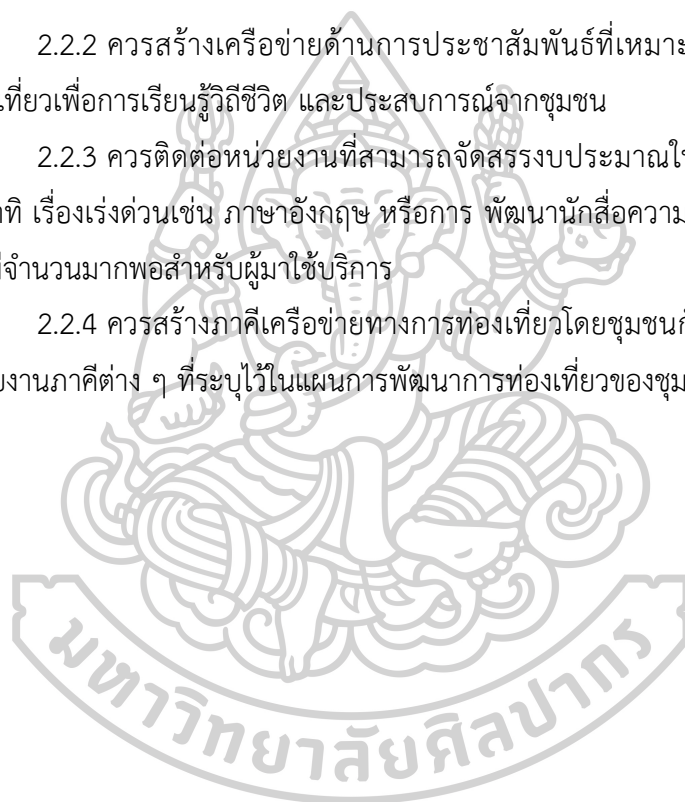
2.2 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

2.2.1 ควรมีการบูรณาการหน่วยงานในระดับพื้นที่และจังหวัดที่เกี่ยวข้อง เพื่อ ส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการและประสานงานองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม อาทิ การพัฒนาศักยภาพในด้านการ ท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ด้านการท่องเที่ยว

2.2.2 ควรสร้างเครือข่ายด้านการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิต และประสบการณ์จากชุมชน

2.2.3 ควรติดต่อหน่วยงานที่สามารถจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาบุคลากรใน ด้านต่าง ๆ อาทิ เรื่องเร่งด่วนเช่น ภาษาอังกฤษ หรือการ พัฒนานักสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ของชุมชนให้มีจำนวนมากพอสำหรับผู้มาใช้บริการ

2.2.4 ควรสร้างภาคีเครือข่ายทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับ ชุมชนใกล้เคียง และ ประสานหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

รายการอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- ชุตติกาญจน์ กัณฑ์อุ. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพื้นฐาน กรณีศึกษา บ้านร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรง วัฒนา. (2547). ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ หลักการและวิธีการ. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง (2551). การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จุดเปลี่ยนอันดามันสู่ความยั่งยืน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พจนา สนวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พนกฤษ อุดมกิตติ. (2556). การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. (2553). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา. วารสารวิชาการ Veridian E Journal ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม 2557.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรารณณ์. (2543). การออกแบบการวิจัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
- นัฐทิยา หิรัณยหาด. (2544). แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่.
- นำชัย ทนุผล..[และคนอื่นๆ]. (2543). การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้: เชียงใหม่.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ 2538 สำนักพิมพ์ มติชน.
- ดารุณี บุญธรรม..[และคนอื่นๆ]. (2546). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้ง

- บ้านน้ำเคะ-सानก้วย ตำบลผาซางน้อย อำเภอปาง จังหวัดพะเยา. ม.ป.พ.: เชียงใหม่.
- บุญยสถุขณ์ อเนกสุข. (2558). ยล เยี่ยม เยือน เหง้า แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
- บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ. (2550). การจัดการเชิงกลยุทธ์สำหรับ CEO พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ. สุขุมและบุตร.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2562). บ้านเขาหลัก” เมืองตรังติดโผ 1 ใน 50 ชุมชน OTOP นวัตกรรม . (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.prachachat.net/local-economy/news-245443>
- ชนะเลิศ ปฎิมาประกรณ์. (2559). เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย. กรุงเทพฯ. ธนาคารออมสิน. (2563). โครงการชุมชนประชารัฐสีชมพู ประจำปี 2562 'GSB SMART HOMESTAY โฮมสเตย์มีสไตล์'. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <https://www.gsb.or.th/>
- ไทยพีบีเอส. (2562). เปิดปม-ตลาดวายนวัตกรรม. (ระบบออนไลน์). ที่มา <https://news.thaipbs.or.th/content/283872>
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). ชุมชนศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2554). เรื่องประกาศคณะกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติเรื่อง แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ 2555-2559.
- ราชกิจจานุเบกษา (2559) เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). ประกาศคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง เรื่อง แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง พ.ศ. 2560-2564
- สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT-I). (2561). ความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (ระบบออนไลน์).แหล่งที่มา http://www.cbt-pages&gen_lang=20112012094103#.WxY5-jSFPIU (5 มิถุนายน 2561).
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเฮลซิงกิ. (2559). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบธุรกิจ: การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis). (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.thaiembassy.org/>
- สุถี เสริฐศรี. (2557). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองโคกนอ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สำนักงบประมาณของรัฐสภา. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการงบประมาณ.ฉบับที่ 2/2562. กรุงเทพฯ.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). หลักเกณฑ์การพิจารณารางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปีพ.ศ.2561. กรุงเทพฯ: บริษัท วิชั่น พริน แอนดมีเดีย จำกัด.
- วรวงศ์ ผูกู. (2562). ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.randdcreation.com>
- วรรณดี สุทธิธรากร. (2557). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนึก :, กรุงเทพฯ :สยามปริทัศน์.
- ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2546). การวิจัยเชิงคุณภาพในวิชาชีพการพยาบาล. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.
- อดิศร ศักดิ์สูงและวรุตม์ นาที. (2559). การจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา.ทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน.มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อัญญารัตน์ ธนารรณ และมณีวรรณ ผิวนิม. (2557). การศึกษาผลกระทบทางสังคม และวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยวกรณีศึกษา เมืองเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.
- องค์การบริหารและพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ.
- Erkan Sezgin & Medet Yolal. (2012). “Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development” Published: April 18th 2012 อ้างถึงใน แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข (2558), แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
- Lather, P. (1986). An Getting Smart: Feminism Research and Pedagogy Within the Postmodern.London: Routledge .”. อ้างถึงใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนึก: วรรณดี สุทธิธรากร,กรุงเทพฯ :สยามปริทัศน์,2557.
- Lewin, K. (1946). “Action Research and Minority Problem.”. อ้างถึงใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนึก: วรรณดี สุทธิธรากร,กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2557.
- Local Alike. (2562) เกี่ยวกับเรา. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <https://localalike.com/about-us>
- Holloway, I. W. (2010). Qualitative research in nursing and health care. 3 rd ed. India: Laserwords Privates.
- Pleumarom. (2002). อ้างถึงใน พิรัชณา ระรวัยริน (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ชุมชน

- หัตถกรรมจักรสานแบบสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง ปรัชญาดุสิต
บัณฑิต ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- Post today. (2559). เข้าถึงเมื่อ 27 มิถุนายน 2559 เข้าถึงได้จาก <http://www.posttoday.com/travel/thailand/442887>
- Theobald Global Tourism: The next Decade. (1994). อ้างถึงใน กาญจนา แสงล้อมสุวรรณ และศรันยา แสงล้อมสุวรรณ (2555) การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตีพิมพ์วารสารนักบริหารมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปีที่ 32 ฉบับที่ 4 หน้า 139-146
- Smith, S.E. (1997). Deepening Participatory Action-Research. In Nature by Knowledge: Learning to do Participatory Action Research. The Apex Press: New York. ". อ้างถึงใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนัก: วรณดี สุทธิธรรมากร, กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2557.
- Swarbrook : Sustainable Tourism Management London : CABI. (1994). อ้างถึงใน กาญจนา แสงล้อม สุวรรณ และศรันยา แสงล้อมสุวรรณ (2555) การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตีพิมพ์วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปีที่ 32 ฉบับที่ 4 หน้า 139-146
- TAT Review. (2562). เกณฑ์การพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของไทย เทียบเท่าเกณฑ์ระดับสากล. ระบบออนไลน์. แหล่งที่มา <https://www.tatreviewmagazine.com>
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). Our Common Future. Oxford and New York: Oxford University Press.
- World Bank. (2000). Environment Matter. An Annual Review of the Bank's Environmental Work, World Bank.

ภาคผนวก

สรุปผล

“เวทีสรุปผลจากผลการประเมินตนเองของชุมชน ตามเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ประเทศไทย”ชุมชนบ้านบางเสด็จ อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการ อย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพ สูงไม่ จำเป็นต้อง สนับสนุน	มีศักยภาพ สามารถ พัฒนาต่อ ยอดเองได้	ต้องการรับ การ สนับสนุน เพิ่ม	ด่วน ที่สุด (62)	ด่วน มาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน								
เป้าประสงค์ที่ 1.1 การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดย ชุมชนมี ประสิทธิภาพ		✓		✓				ควรกระจายบทบาท หน้าที่ ทั้งคน รับผิดชอบหลักและ คนรับผิดชอบรอง เพื่อแบ่งเบาภาระ ภายในกลุ่ม
เป้าประสงค์ 1.2 ข้อตกลงร่วมกัน สำหรับการบริหาร จัดการการ ท่องเที่ยวโดย ชุมชนมี ประสิทธิภาพ		✓		✓				กลุ่มควรมีการ พูดคุยและจัดทำ ข้อตกลงด้านต่างๆ เพื่อการบริหาร จัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างยั่งยืนและมี ประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ 1.3 ข้อควรปฏิบัติ สำหรับ นักท่องเที่ยวมี ประสิทธิภาพ		✓			✓			กลุ่มควรมีการจัดทำ ข้อควรปฏิบัติ สำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมเผยแพร่แก่ คนในชุมชนและ นักท่องเที่ยวทั่วไป

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการ อย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพ สูงไม่ จำเป็นต้อง สนับสนุน	มีศักยภาพ สามารถ พัฒนาต่อ ยอดเองได้	ต้องการรับ การ สนับสนุน เพิ่ม	ด่วน ที่สุด (62)	ด่วน มาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
เป้าประสงค์ 1.4 การพัฒนา บุคลากรในกลุ่ม บริหารจัดการการ ท่องเที่ยวโดย ชุมชนมี ประสิทธิภาพ		✓			✓			กลุ่มควรมีการ ถ่ายทอดแบ่งปัน องค์ความรู้ภายใน กลุ่มรวมถึงเปิด โอกาสให้เยาวชน เข้ามาร่วมเรียนรู้ ด้วย
เป้าประสงค์ 1.5 การส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของทุก ฝ่ายมี ประสิทธิภาพ		✓					✓	กลุ่มควรมีการจัด ประชุมพูดคุยกัน อย่างสม่ำเสมอ
เป้าประสงค์ 1.6 การมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่าย ต่างๆเป็นไปอย่าง มีประสิทธิภาพ		✓					✓	กลุ่มควรรสาน สัมพันธ์กับ หน่วยงานภาคีใหม่ๆ เช่น บริษัททัวร์ เพื่อ เพิ่มโอกาสทาง การตลาดการ ท่องเที่ยวของชุมชน ให้มากขึ้น
เป้าประสงค์ 1.7 การจัดการ การตลาดและ ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวโดย ชุมชนมี ประสิทธิภาพ			✓				✓	กลุ่มควรมีการ กำหนดนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายพร้อม ทั้งพัฒนารูปแบบสื่อ ประชาสัมพันธ์ให้ เข้าถึงและเหมาะกับ นักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมาย
เป้าประสงค์ 1.8		✓		✓				กลุ่มควรมีการจัดทำ

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการอย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพสูงไม่จำเป็นต้องสนับสนุน	มีศักยภาพสามารถพัฒนาต่อยอดเองได้	ต้องการรับการสนับสนุนเพิ่ม	ด่วนที่สุด (62)	ด่วนมาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
ระบบบัญชีการเงินมีประสิทธิภาพ								ข้อตกลงในการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เป้าประสงค์ 1.9 เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน		✓					✓	กลุ่มควรเพิ่มพื้นที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ บทบาท เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน กิจกรรมการแสดง กรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น
ด้านที่ 2: ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และ คุณภาพชีวิตที่ดี								
เป้าประสงค์ 2.1 การจัดสรรรายได้มีประสิทธิภาพ		✓					✓	กลุ่มควรมีการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนกลางเพื่อบริหารจัดการเป็นสวัสดิการหรือบำรุงสาธารณประโยชน์
เป้าประสงค์ 2.2 การส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ		✓					✓	กลุ่มควรส่งเสริมกิจกรรมด้านสุขอนามัย, การลดละ เลิกแอลกอฮอล์ ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนให้ครอบคลุมทุกคนใน

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการอย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพสูงไม่จำเป็นต้องสนับสนุน	มีศักยภาพสามารถพัฒนาต่อยอดเองได้	ต้องการรับการสนับสนุนเพิ่ม	ด่วนที่สุด (62)	ด่วนมาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
								ชุมชน
เป้าประสงค์ 2.3 ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว			✓			✓		การยกระดับ เพิ่มมูลค่า หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดมากขึ้น
เป้าประสงค์ 2.4 สิทธิมนุษยชนในการท่องเที่ยวได้รับการให้ความสำคัญ		✓					✓	กลุ่มควรมีข้อตกลงร่วมกันในการป้องกันและไม่สนับสนุนการค้าประเวณี การไม่ใช้แรงงานเด็กที่อยู่นอกกรอบศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยหรือมีความเสี่ยงอันตรายหรือทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษาที่เป็นลายลักษณ์ที่ชัดเจน
ด้านที่ 3: ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม								
เป้าประสงค์ 3.1 ฐานข้อมูลด้านมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวมีคุณภาพ		✓			✓			กลุ่มควรมีการทบทวนข้อมูลและสืบค้นข้อมูลด้านต่างๆเพิ่มเติม เช่น ประเพณี อาหาร เป็นต้น
เป้าประสงค์ 3.2			✓			✓		พัฒนาหรือต่อยอด

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการอย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพสูงไม่จำเป็นต้องสนับสนุน	มีศักยภาพสามารถพัฒนาต่อยอดเองได้	ต้องการรับการสนับสนุนเพิ่ม	ด่วนที่สุด (62)	ด่วนมาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
การเผยแพร่รณรงค์วัฒนธรรมผ่าน การท่องเที่ยวโดยชุมชนมี ประสิทธิภาพ								กิจกรรมการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมเพื่อสร้าง ประสพการณ์ใหม่ แก่นักท่องเที่ยว
เป้าประสงค์ 3.3 การอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมท้องถิ่น มีประสิทธิภาพ			✓		✓			กลุ่มควรมีกิจกรรม อนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่นแก่ คนในชุมชนและคน รุ่ น ห ลั ง อ ย่ า ง สม่่าเสมอ
ด้านที่ 4: ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน								
เป้าประสงค์ 4.1 การจัดการพื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยว มีประสิทธิภาพ			✓		✓			การจัดทำเส้นทางที่ สอดคล้องกับแผนที่ ท่องเที่ยวและการ กำหนดจำนวนขีด ความสามารถในการ ร อ ง ร ับ นักท่องเที่ยว พร้อม แผนการกระจาย นักท่องเที่ยวไปยัง จุดต่างๆ
เป้าประสงค์ 4.2 ฐานข้อมูลด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพ			✓			✓		ควรมีการรวบรวม ข้อมูลด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมและ คัดเลือกข้อมูลที่ น่าสนใจเพื่อสื่อ ความหมายแก่

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการอย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพสูงไม่จำเป็นต้องสนับสนุน	มีศักยภาพสามารถพัฒนาต่อยอดเองได้	ต้องการรับการสนับสนุนเพิ่ม	ด่วนที่สุด (62)	ด่วนมาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
								นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
เป้าประสงค์ 4.3 การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ		✓				✓		สร้างการรับรู้ภายในชุมชนถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ
เป้าประสงค์ 4.4 การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีประสิทธิภาพ			✓				✓	ส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชนและภาคีเครือข่ายจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี
เป้าประสงค์ 4.5 การสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ			✓			✓		กลุ่มควรมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างน้อย 1 ภาคี ในการสร้างความตระหนัก

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการอย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพสูงไม่จำเป็นต้องสนับสนุน	มีศักยภาพสามารถพัฒนาต่อยอดเองได้	ต้องการรับการสนับสนุนเพิ่ม	ด่วนที่สุด (62)	ด่วนมาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
ติและสิ่งแวดลอมผ่านการท่องเที่ยว มีประสิทธิภาพ								ถึงความสำคัญของ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดลอม
ด้านที่ 5: ด้านบริการและความปลอดภัย								
เป้าประสงค์ 5.1 การให้บริการและความปลอดภัย ด้านการท่องเที่ยว เป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ		✓			✓			นำข้อมูลจากสมุดเยี่ยมมาวิเคราะห์ ข้อมูล เพื่อนำมา พัฒนาการบริการ การท่องเที่ยว ภายในชุมชน
เป้าประสงค์ 5.2 นักสื่อความหมาย มีประสิทธิภาพ			✓				✓	มีกิจกรรมถ่ายทอด องค์ความรู้ และ ทักษะ การ สื่อ ความหมายให้แก่คน รุ่นหลังหรือคนใน ชุมชนได้เรียนรู้
เป้าประสงค์ 5.3 จุดบริการท่องเที่ยวมี คุณภาพ			✓				✓	ส่งเสริม และ สนับสนุน ให้ ความสำคัญกับการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก หรือ พัฒนาบุคลากร เพื่อรองรับ นักท่องเที่ยวกลุ่ม คนพิการ และ ผู้สูงอายุ อีกทั้ง พัฒนาป้ายบอกทาง และ ป้ายสื่อ

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการ อย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพ สูงไม่ จำเป็นต้อง สนับสนุน	มีศักยภาพ สามารถ พัฒนาต่อ ยอดเองได้	ต้องการรับ การ สนับสนุน เพิ่ม	ด่วน ที่สุด (62)	ด่วน มาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
								ความหมายให้อยู่ใน สภาพดี อ่านง่าย อยู่เสมอ เพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างมี ประสิทธิภาพ
เป้าประสงค์ 5.4 การติดต่อ ประสานงานด้าน บริการมี ประสิทธิภาพ		✓			✓			ควรพัฒนาระบบ การจองบริการการ ท่องเที่ยวให้ นักท่องเที่ยวเกิด ความสะดวกและ เข้าถึงง่าย
เป้าประสงค์ 5.5 เส้นทางและ กิจกรรมท่องเที่ยว มีความปลอดภัย		✓					✓	ควรให้ข้อมูลด้าน ความปลอดภัยใน การใช้เส้นทาง ท่องเที่ยวในชุมชน และการเข้าร่วม กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง และป้ายเตือนภัย ต่างๆ ตามเส้นทาง ท่องเที่ยวที่เห็นได้ ชัดเจน และติดตั้ง ในจุดที่เหมาะสม ให้นักท่องเที่ยวได้ ทราบ
เป้าประสงค์ 5.6 จุดบริการ ท่องเที่ยวมีความ ปลอดภัย		✓			✓			การดูแลปรับปรุง ห้องน้ำให้สะอาด พร้อมใช้อยู่เสมอ และเพิ่มจำนวน

ประเด็นวิเคราะห์	ศักยภาพ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)			ระดับความต้องการ (ใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง)				ความต้องการ อย่างไร / สิ่งที่ต้องทำ
	มีศักยภาพ สูงไม่ จำเป็นต้อง สนับสนุน	มีศักยภาพ สามารถ พัฒนาต่อ ยอดเองได้	ต้องการรับ การ สนับสนุน เพิ่ม	ด่วน ที่สุด (62)	ด่วน มาก (63)	ด่วน (64)	ปกติ (65)	
								ห้องน้ำตามฐาน กิจกรรมหากชุมชน สามารถทำได้
เป้าประสงค์ 5.7 การบริหารจัดการ เส้นทางทาง เดินทางท่องเที่ยว ในชุมชนมี ประสิทธิภาพ			✓			✓		ควรมีป้ายบอกทาง และ แผนที่ เป็น ระยะๆ และชัดเจน และมีการประเมิน ความปลอดภัยของ เส้นทางจักรยาน
เป้าประสงค์ 5.8 การบริหารจัดการ กรณีฉุกเฉินมี ประสิทธิภาพ		✓			✓			ควรมีแผนรองรับ กรณีการจัดการ ฉุกเฉิน เช่น ขั้นตอน การแก้ไขกรณี ฉุกเฉิน เบอร์ติดต่อ กรณีฉุกเฉิน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระยะเวลา 3 ปี

✓ = ชุมชนและภาคีร่วมพัฒนา

✓ = ชุมชนขับเคลื่อนการพัฒนา

แผนการพัฒนาด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคีร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-พัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาการองค์ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ - ส่งเสริมองค์ความรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อการท่องเที่ยว - พัฒนาการองค์ความรู้ด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 					
1. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจหลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน - เกิดการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นระบบ และมีมาตรฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> อพท. ททท. ทกจ. พช. หอการค้า 	✓	✓	✓
2. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านภาษาต่างประเทศเพื่อการท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีทักษะในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ 	ภาคการศึกษา	✓	✓	✓
3. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน - ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดการพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ททท. ทกจ. ภาคการศึกษา 	✓	✓	
กลยุทธ์-การจัดตั้งกฎระเบียบและข้อตกลงในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน					

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
4. จัดทำข้อตกลงและกฎระเบียบร่วมกันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นลายลักษณ์อักษร - มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม - กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว - กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่น - กลุ่มมีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว 		✓		
5. การทบทวนคณะกรรมการและโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจุบัน - กลุ่มมีโครงสร้างและกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน 		✓		
กลยุทธ์-ขยายเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนให้เข้มแข็ง - พัฒนารูปแบบและช่องทางสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน					
6. จัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เข้า	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีการกำหนดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย - มีแผนการตลาดและการประชาสัมพันธ์การ 	ทกจ. ททท. ไปรษณีย์ไทย	✓	✓	

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
มาสนับสนุน	ห้องเที่ยวโดยชุมชน				
7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนเพื่อเรียนรู้และมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	- เกิดกลุ่มเยาวชนเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบางเสด็จ	ภาคการศึกษา	✓	✓	✓

แผนการพัฒนาด้านที่ 2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และ คุณภาพชีวิตที่ดี

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-พัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า					
1. พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน	- ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้รับการต่อยอดพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาด	พช. อุตสาหกรรมจังหวัด	✓	✓	✓

แผนการพัฒนาด้านที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-พัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน					
1. สืบค้นรวบรวมข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบางเสด็จ - ทำบุญสงกรานต์ 8 วัน - พระทรายน้ำไหล	มีฐานข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบางเสด็จ	ภาคการศึกษา	✓	✓	

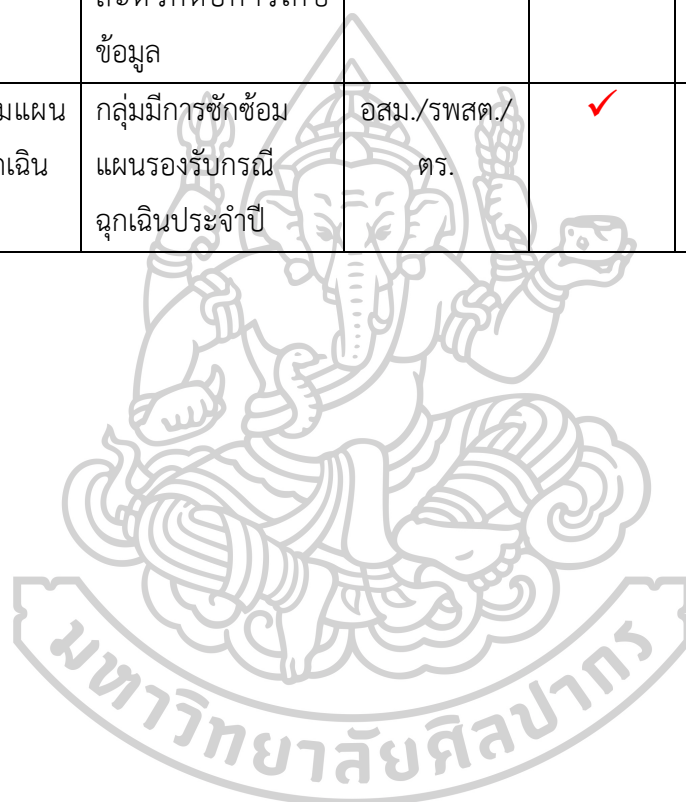
กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคีร่วม พัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-พัฒนาการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว					
2. พัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อเป็นนักสื่อความหมาย	บุคลากรมีทักษะและความรู้ในการเป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่นที่ดี	ภาคการศึกษา	✓	✓	✓
3. จัดทำชุดข้อมูลนักสื่อความหมาย	มีชุดข้อมูลนักสื่อความหมายท้องถิ่น	ภาคการศึกษา		✓	
กลยุทธ์					
- พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า					
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร					
4. พัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนบ้านบางเสด็จ	มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ผ่านประสบการณ์จริง	อพท.		✓	✓
กลยุทธ์					
- จัดทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเสด็จ					
- ขยายเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนให้เข้มแข็ง					
5. การอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นของชุมชนบ้านบางเสด็จ	ชุมชนมีกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นของชุมชนบ้านบางเสด็จ	สวธ. ททท. ทกจ.	✓	✓	✓
- อนุรักษ์และเผยแพร่การเล่นเพลงพื้นบ้าน					
- งานประจำปี “เทศกาลตุ๊กตา”					
- รำลึกการเสด็จของในหลวงรัชกาลที่ 9					

แผนการพัฒนาด้านที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีที่ดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน					
1. พัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร/ธรรมชาติ	มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร/ธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ผ่านประสบการณ์จริง	อพท.		✓	✓
2. ปรับปรุงพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว	สถานที่ที่มีความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว	อบต./อบจ./ทกจ./ทางหลวงชนบท/กรมเจ้าท่า/กรมการท่องเที่ยว/ไปรษณีย์/ประมง		✓	✓
จัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน					
3. จัดทำแผนเพื่อลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว	กลุ่มมีแผนเพื่อลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว		✓	✓	✓
- กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว					
- แผนการกระจายนักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ					

แผนการพัฒนาด้านที่ 5 ด้านการบริการและความปลอดภัย

กิจกรรม/โครงการ	ผลผลิต	ภาคร่วมพัฒนา	ปีเพื่อดำเนินกิจกรรม		
			2563	2564	2565
กลยุทธ์-จัดทำแผนการพัฒนากองทั่วยุทธศาสตร์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน					
1. แบบสอบถามสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	มีแบบสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่สะดวกต่อการเก็บข้อมูล		✓	✓	✓
2. การชักชวนผู้ประกอบการรับกรณีนุเคราะห์	กลุ่มมีการชักชวนผู้ประกอบการรับกรณีนุเคราะห์ประจำปี	อสม./รพสต./ตร.	✓	✓	✓

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายเจตนา พัฒนจันทร์
วัน เดือน ปี เกิด	6 ธันวาคม 2529
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานครฯ
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) พาณิชยการราชดำเนิน ปริญญาตรี ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ เพชรบุรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 22 ซอยพระราม 2 62 แยก 2-14 ถนนพระรามที่ 2 แขวง แสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครฯ 10150

